

Torsdagen den  
25 oktober 1979

## Torsdagen den 25 oktober

Kl. 10.00

---

*Om en kommentar  
till tidningsuppgifter  
om ökat antal  
knivmord*

### § 1 Om en kommentar till tidningsuppgifter om ökat antal knivmord

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att besvara *Gunnar Biörcks* i Värmdö (m) den 16 oktober anmälda fråga, 1979/80:45, och anförde:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har – med hänvisning till uppgifter i pressen om att ett anmärkningsvärt stort antal knivmord på senare tid ägt rum i Sverige – frågat mig om vad som är känt om bakgrunden härtill och om förhållandet föranleder några kommentarer ur sociologisk eller kriminologisk synvinkel.

Enligt statistiska centralbyråns redovisning var antalet anmälda våldsbrott under åren 1976–1978 22 000–23 000 per år. Av dessa var mindre än 1 % mord, dråp, barnadråp eller misshandel med dödlig utgång. Antalet sådana grova våldsbrott har under de senaste tre åren hållit sig på ungefär samma nivå. Under vart och ett av dessa år förekom sålunda 128, 131 resp. 122 fall.

Någon statistik för hela riket över antalet knivmord finns inte. Från den officiella statistiken om dödsorsaker kan man emellertid få fram uppgifter fram t. o. m. år 1977 som tyder på en mindre ökning av antalet mord med – som det heter – ”skärande och stickande redskap”. Jag har från polisen i Stockholm fått veta att antalet knivmord i Stockholm under senare tid har ökat med ett par fall om året.

Även om någon mera påtaglig ökning av antalet våldsbrott med dödlig utgång inte har förekommit, inger det samlade antalet sådana brott oro. När det gäller orsaken till brotten är sambandet mellan våldsbrottslighet och alkoholkonsumtion och alkoholmissbruk väl känt och ingående behandlat i forskning och utredningar. Våra kunskaper om de faktorer som utlöser våld är emellertid i övrigt fortfarande begränsade. Inom brottsförebyggande rådet genomförs f. n. en studie av domar i våldsbrottmål med sikte på att närmare belysa bakgrunden till våldsbrott. Vidare arbetar f. n. en av rikspolisstyrelsen tillkallad arbetsgrupp under ledning av polismästaren i Stockholm på att belysa våldsbrottsligheten i Stockholm. Arbetet bedrivs i samverkan mellan polismän, psykologer, socialarbetare och läkare. Det är min förhoppning att resultaten av dessa undersökningar inte bara kommer att öka vår kunskap på området utan också skall ge underlag för konkreta åtgärder. Låt mig till sist erinra om att det i regeringsförklaringen har uttalats att rättsväsendet behöver tillföras ytterligare resurser i syfte att stärka den allmänna laglydnaden och öka den enskildes trygghet till liv och egendom.

Torsdagen den  
25 oktober 1979

*Om lokalisering  
av civil flygförar-  
utbildning till Kal-  
mar*

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig framföra ett tack till justitieministern och till dem som för hans räkning har tagit fram material, för de upplysningar som på så kort tid har kunnat lämnas i denna fråga.

Mord var i min ungdom alltid en förstasidesnyhet i våra tidningar. I dag är mord till synes så vanliga att de oftast endast föranleder en kort notis på en undanskymd plats i tidningen. Detta till trots har jag, som framgår av min fråga, tyckt mig finna att ett anmärkningsvärt stort antal av de mord som det under senare tid har givits offentlighet åt har utförts med stick- och skärvapen. Jag har funderat på om sådana mord i större utsträckning än andra varit impulshandlingar, kanske under påverkan av alkohol eller droger, eller om det finns någon annan urskiljbar faktor bakom.

De siffror som justitieministern lämnat visar att det här i landet begås ett mord eller ett motsvarande brott vart tredje dygn. Man frågar sig osökt hur siffrorna ser ut litet längre tillbaka i tiden, kanske några decennier tillbaka. De uppgifter som justitieministern redovisar rörande mord med skärande och stickande redskap omfattar bara tiden fram t. o. m. 1977. Jag tror att det vore bra om man kunde få fram uppgifter även för de två senaste åren. Det är särskilt under denna tid som jag har tyckt mig se en oroande ökning av det slags mord som jag i min fråga fäste uppmärksamheten på.

Som justitieministern själv påpekade ges i regeringsförklaringen uttryck för en vilja att öka den enskildes trygghet till liv och egendom, att förbättra ordningen på allmänna platser och att ge det brottsförebyggande arbetet hög prioritet. Vi vet också att justitieministern själv givit uttryck för en dess värre inte så alldeles vanlig medkänsla med dem som blivit offer för brottsliga gärningar. Jag är därför förvissad om att justitieministern kommer att kraftfullt bevaka och bearbeta detta område. Jag vill än en gång tacka för svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

## § 2 Om lokalisering av civil flygförarutbildning till Kalmar

Kommunikationsministern ULF ADELSONH erhöll ordet för att besvara Eric Rejdnells (fp) den 15 oktober anmälda fråga, 1979/80:24, och anförde:

Herr talman! Eric Rejdnell har frågat mig om jag är beredd att medverka till att största hänsyn tas till tidigare givna löften att kompensera Kalmar för F 12:s nedläggning och medverka till att utbildning av flygförare till den civila luftfarten lokaliseras till Kalmar.

Den s. k. pilotutbildningsutredningen, som tillsattes i juni 1978 av den dåvarande regeringen, har behandlat frågan om rekrytering och utbildning av flygförare till den civila luftfarten. Utredningen föreslår i sitt betänkande, som avlämnades i augusti i år, att staten och SAS går samman i ett aktiebolag som skall driva en pilotutbildningsskola och att skolan skall lokaliseras till

Ljungbyhed. Utredningen har också övervägt bl. a. Kalmar som lokaliseringsort.

Utredningens betänkande är f. n. föremål för remissbehandling. SAS och Linjeflyg har ännu inte avgett sina yttranden. Efter remissbehandlingen kommer frågan i vanlig ordning att beredas i regeringskansliet.

Jag kan därför nu inte närmare kommentera frågan om civil flygförarutbildning. Om beredningen leder till att en pilotutbildningsskola skall inrättas är givetvis Kalmar ett bland flera lokaliseringsalternativ.

ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Först vill jag tacka kommunikationsminister Ulf Adelsohn för svaret på min fråga.

Det är med noggrann beräkning som jag ställde den här frågan till vår nye kommunikationsminister samma dag som han utsågs till kommunikationsminister. För oss som bor i Kalmar län och har till uppgift att ta till vara länets intressen är det nämligen väsentligt att Sveriges kommunikationsminister blir påmind om att det finns ett län som heter Kalmar län. Vi har lärt oss att statsmakterna för det mesta bara uppmärksammar oss om man kan dra in någon statlig verksamhet i länet. Det kunde man 1974 – då beslöts här i riksdagen att F 12 skulle läggas ned. Flygtjänsten vid F 12 upphörde för en månad sedan. Mellan 400 och 500 sysselsättningsillfällen har därmed gått förlorade för länet.

Jag har motiverat min fråga till kommunikationsministern om att förlägga den civila flygförarutbildningen till Kalmar med att tidigare regeringar lovat oss kompensation för nedläggning av F 12. Den arbetsgrupp som regeringen tillsatte med expeditionschefen i försvarsdepartementet, Jan Nilsson, som ordförande har ännu inte funnit någon lösning på problemen.

När pilotutbildningsutredningen i augusti månad överlämnade sitt betänkande till kommunikationsministern var vi i Kalmar län övertygade om att vi äntligen skulle få någon kompensation för vad vi gått miste om. Men döm om vår förvåning när vi trots alla positiva skrivelser i betänkandet ändå finner att utredaren förordar Ljungbyhed som lokaliseringsort! När det gäller lokalbehovet säger man i betänkandet, att "i Kalmar kan lokalbehovet i allt väsentligt tillgodoses inom befintligt bestånd efter F 12:s nedläggning". Vidare konstaterar man: "För linjefartens behov planeras omfattande investeringar på Kalmar flygplats genom luftfartsverkets försorg. Resurserna för flygtrafiktjänst och flygfälthållning kommer härefter att ha betydande överkapacitet."

Under punkten Luftrums- och flygtrafikkledningssynpunkter konstaterar utredningen för Kalmars vidkommande: "Oberoende av flygskolans lokalisering avses Kalmar flygplats utrustas med erforderliga navigerings- och inflygningshjälpmedel. Härigenom kommer möjligheter att finnas för instrumentinflygning enligt samtliga nu allmänt förekommande procedurer." Man säger vidare: "Tillgängligt luftrum medger att såväl hjälpmedelsbunden som övrig övningsverksamhet kan bedrivas inom kontrollerat luftrum. Det finns också utrymme tillgängligt utanför kontrollerat luftrum." Trots att allting

Nr 19

Torsdagen den  
25 oktober 1979

---

*Om lokalisering  
av civil flygförar-  
utbildning till Kal-  
mar*

*Om lokalisering  
av civil flygförar-  
utbildning till Kal-  
mar*

talat för Kalmar är vi efter att ha läst pilotutbildningsutredningens betänkande oroliga. Därför vill jag ställa frågan om kommunikationsministern anser att utredningen har haft tillräckligt kunnig expertis knuten till sig för ett så bestämt ställningstagande för Ljungbyhed som lämplig lokaliseringsort.

Kommunikationsministern ULF ADELSONN:

Herr talman! Jag vill säga till herr Rejdnell att jag utgår ifrån att alla de statliga utredningar som tillsätts har en tillräckligt kunnig expertis. När det gäller frågan om lokaliseringen av pilotutbildningen är det naturligtvis mycket viktigt att först avvakta remissvaren från SAS och Linjeflyg, vilka beräknas komma i början av november. Innan dess är det naturligtvis svårt att ta ställning till vad dessa remissinstanser anser vara av stor betydelse i denna fråga.

När det gäller lokaliseringen har man från Nyköping och Linköping bett att få uppvakta mig i syfte att få utbildningen lokaliserad till någon av dessa orter. Jag kan också säga att jag i den sista av dessa stunder fått en lapp, enligt vilken man anser att inte heller Västerås är något dumt lokaliseringsalternativ.

Självfallet måste lokaliseringen ske till det ställe där investeringarna är de lägsta. Man måste alltså i detta fall försöka lägga utbildningen på den ort där kostnaderna blir de minsta för statsverket. Med utgångspunkt därifrån vill jag säga till herr Rejdnell att Kalmar ingalunda är bortglömt utan att denna stad ligger väl framme även vid en sådan jämförelse.

ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Jag är tacksam för kommunikationsministerns sista yttrande att man skall försöka få placeringen där investeringarna blir de lägsta. Eftersom svaret kanske inte var ett fullständigt ja på denna fråga, hoppas jag att kommunikationsministern själv är villig att söka bilda sig en uppfattning om Kalmar kontra Ljungbyhed som lämplig lokaliseringsort.

Tre starka skäl talar för Kalmar utöver gjorda utfästelser från tidigare regering.

1. Ur samhällsekonomisk synvinkel kan man bättre utnyttja de investeringar som görs i Kalmar för civilflyget. Likaså kan lokalerna användas till 100 %.

2. Av regionalpolitiska skäl kan vi inte acceptera den befolkningsplanering som industridepartementet gjort för Kalmar län, enligt vilken befolkningen där skulle minska med ca 5 000 personer på några år.

3. Från trafiksäkerhetssynpunkt är Kalmar bästa tänkbara lokaliseringsort.

Därför hoppas jag att kommunikationsministern helhjärtat ställer upp i denna fråga. Helt säkert kommer han då att finna att Kalmar är ett bra alternativ.

Kommunikationsministern ULF ADELSONN:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Rejdnell att jag självklart kommer att bilda mig en uppfattning, jag har redan börjat med det. Frågan om

pilotutbildningens lokalisering är en av de frågor som jag redan har haft tillfälle att studera.

Överläggningen var härmed avslutad.

### § 3 Om tillsynen över sjösäkerheten

Kommunikationsministern ULF ADELSON erhöll ordet för att besvara *Eva Hjelmströms* (vpk) den 15 oktober anmälda fråga, 1979/80:34, och anförde:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig om vilka initiativ jag avser att vidta för att kraven på sjösäkerhet skall uppfyllas.

Det är viktigt att sjöfarten bedrivs under säkra och effektiva former till skydd för våra kuster och hav och för de ombordanställda. Det är därför väsentligt att de insatser som görs för säkerheten i farleder och ombord är samlade och ger uttryck för en bestämd strävan. Ett viktigt inslag är därvid samverkan och samordning mellan de olika delar som tillsammans skapar en god sjösäkerhet. Den förra trepartiregeringen tillsatte därför en särskild utredning med uppdrag att föreslå åtgärder för att minska miljöriskerna vid sjötransporter. Utredningens förslag remissbehandlas f. n.

Sjöfartsverket, som är ansvarig myndighet för sjösäkerheten, har lämnat förslag till ny organisation främst för verkets lokala och regionala verksamhet. De senaste påståendena om sjöfartsverkets anläggning av vissa frågor utreds f. n. av justitiekanslern. Jag har redan varit i kontakt med sjöfartsverkets chef, justitiekanslern och vissa av verkets intressenter. Först när jag skaffat mig en allsidig bild av verkets verksamhet och problem är jag beredd att ta ställning till om några åtgärder behöver vidtas utöver vad som följer av justitiekanslerns pågående utredning.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det har ju stormat åtskilligt kring sjöfartsverket under årens lopp, och antalet grundstötningar för verket är åtskilliga. Detta är naturligtvis väldigt allvarligt mot bakgrund av den uppgift som verket ålagts av riksdagen, nämligen att garantera säkerheten till sjöss, garantera att inte våra stränder smutsas ner av olja och andra miljögifter och garantera att inte människor, djur och natur utsätts för onödiga risker.

Det är mot den här bakgrunden som jag har ställt min fråga. Min avsikt var alltså inte att ta upp enslingen på fyren i första hand eller den övriga kritik som framkommit i samband med Tsesisolyckan. Den här kompakta kritiken måste i stället ses som symtom på ett mer grundläggande problem, och det är *sjöfartsverkets ledning och organisation, dess inre styrsystem och de målkonflikter som finns inom och mellan verkets avdelningar.*

Jag har här en rapport från riksrevisionsverket som kom redan 1972 och där man – alltså för sju år sedan – konstaterade att man trots tre års arbete med sjöfartsverket, med förslag till lösningar vad gäller verksamhet, styrsystem

Nr 19

Torsdagen den  
25 oktober 1979

---

*Om tillsynen över  
sjösäkerheten*

och organisation, inte kunde spåra några mer avgörande tendenser till förändring. Det konstateras att mera genomgripande reformer av sjöfartsverkets struktur därför borde "fortfarande vara angelägna."

Detta var alltså 1972. Trots denna rapport kvarstår problemen.

Nu säger Ulf Adelson i sitt svar att JK gör en utredning. Jag tycker inte att det är tillräckligt, dels därför att jag efter JK:s förra utredning ifrågasätter hans kompetens i det här fallet – han borde redan då ha kunnat konstatera att det fanns allvarliga inre problem hos sjöfartsverket –, dels därför att den kritik som har framkommit och det material som finns under så många år pekat i *en* riktning, nämligen att det bör göras en offentlig utredning av hela sjöfartsverkets organisation, mål, styrsystem och inte minst personalpolitik. Och jag vill fråga Ulf Adelson om han är beredd att snart tillsätta en sådan här offentlig utredning.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Jag tror att Eva Hjelmström möjligen har en viss förståelse för att jag inte efter åtta dagar i jobbet har hunnit skaffa mig en helt allsidig bild av sjöfartsverket. Men jag vill säga så mycket som att redan innan jag började det här arbetet har jag kunnat konstatera att det är ett verk kring vilket det stormar mycket.

Nu har jag en regel när det gäller sådana här saker, och det är att man först faktiskt måste höra alla parter, skaffa sig en allsidig bild av verksamheten sådan den ser ut, och jag håller på med det. Redan nu vill jag säga att det nog finns alla skäl att avvakta vad justitiekanslern kommer fram till i sin pågående utredningen, innan man går alltför drastiskt till väga.

Men jag skall framhålla en sak för Eva Hjelmström: Om utredningarna visar att det här är ett verk som inte fungerar väl och min övertygelse blir sådan, så skall jag vara den förste att tillse att det görs förändringar så att verksamheten skall fungera väl. Och jag tror att Eva Hjelmström, som har en viss erfarenhet av hur vi arbetat i Stockholms kommun, vet att jag i sådana fall aldrig drar mig för att göra vad som absolut behövs för att ett verk skall bli effektivt och bra lett.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar Ulf Adelson för det svaret. Det är naturligtvis förklarligt att Ulf Adelson efter åtta dagar i jobbet inte har haft möjlighet att skaffa sig den allsidiga bild av sjöfartsverkets styrelse och organisation som det i och för sig kan vara nödvändigt att ha. Men jag tycker att redan den rapport RRV lade fram 1972 och all den kritik som har kommit fram senare ändå borde ha föranlett snabba åtgärder.

Ulf Adelson nämnde att han skulle höra intressenter. En oerhört viktig grupp av intressenter i det här fallet är otvivelaktigt alla de människor som drabbas av att sjöfartsverkets ledning inte fungerar. Jag tänker då t. ex. på människorna vid Bohuskusten och på hur Stockholms skärgård i somras drabbades av oljeutsläpp. Men jag får väl nöja mig med det här beskedet och

hoppas att justitiekanslern verkligen arbetar snabbt och att en offentlig utredning snart kommer till stånd.

Nr 19

Torsdagen den  
25 oktober 1979

Kommunikationsministern ULF ADELSONN:

Herr talman! Jag vill för det första säga att justitiekanslern, som jag har det största förtroende för även i det här avseendet, arbetar snabbt. För det andra kan vi inte beskylla sjöfartsverket för de olyckor som Eva Hjelmström nu nämnt. Men jag upprepar vad jag har sagt: Så snart som möjligt skall jag försöka skaffa mig en bild av förhållandena i verket. JK är en viktig länk i det arbetet.

*Om tillsynen över  
sjösäkerheten*

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Ja men, justitiekanslern skall ju i första hand inte titta över t. ex. målsättningsfrågor. Jag skulle vilja fråga Ulf Adelsonn: Vad är det JK skall utreda? Är det alla de problem jag har tagit upp? Och är verkligen JK rätt instans för en sådan utredning? Borde det inte här komma in ekonomiska experter och ett parlamentariskt inflytande?

Kommunikationsministern ULF ADELSONN:

Herr talman! Utvecklingen får visa det, Eva Hjelmström. Det är helt riktigt att justitiekanslern inte skall göra en total, allsidig översyn. Men han gör en översyn med anledning av de anklagelser som senast riktats mot verket, och han har också tidigare gjort en översyn. Resultatet av hans arbete får sedan vägas samman med de övriga kommentarer och rapporter som jag får vid de kontakter jag f. n. har. Jag tror att man skall vara litet försiktig innan man begär en total översyn av hela verket. Jag vill i varje fall något ytterligare sätta mig in i det hela.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Som jag framhöll redan i mitt första inlägg är det inte den senaste kritiken som är det allvarligaste i det här sammanhanget. Den kritiken är bara symptom på någonting som förekommit mycket länge. Justitiekanslerns utredning blir därmed väldigt begränsad. Jag beklagar att inte Ulf Adelsonn är beredd att tillstyrka en total översyn. Jag tror för min del att en sådan är helt nödvändig.

Kommunikationsministern ULF ADELSONN:

Herr talman! Jag vill, Eva Hjelmström, övertyga mig om att den är nödvändig innan jag går till det beslutet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den  
25 oktober 1979

*Om trafikljusens  
signalväxlingsföljd*

**§ 4 Om trafikljusens signalväxlingsföljd**

Kommunikationsministern ULF ADELSONH erhöill ordet för att besvara Bertil Zachrissons (s) den 16 oktober anmälda fråga, 1979/80:46, och anförde:

Herr talman! Bertil Zachrisson har frågat mig om regeringen är villig att ompröva folkpartiregeringens beslut att ändra signalljusens växlingsföljd.

Regeringen utfärdade den 21 december 1978 en ny vägmärkesförordning. I den ingick bl. a. en övergång till s. k. engelsk signalväxlingsföljd. Det beslöts att bestämmelserna i den delen skulle träda i kraft den 1 juli 1980. Olika meningar har framförts om kostnaderna för den aktuella reformen.

Enligt vägmärkesförordningen får trafiksäkerhetsverket bestämma att signalanläggningar som fungerar enligt äldre bestämmelser kan användas t. v. eller till den tidpunkt som trafiksäkerhetsverket bestämmer.

Efter överläggningar med trafiksäkerhetsverket kan jag meddela att man där är beredd att avstå från att fastställa någon sista tidpunkt för ändring av signalväxlingsföljden. Tvärtom är trafiksäkerhetsverket berett att låta de nuvarande anläggningarna användas t. v. Övergången till den nya ordningen kommer då att ske i anslutning till nyanläggningar eller – vad gäller de äldre anläggningarna – när väghållaren i anslutning till andra åtgärder finner det lämpligt.

På detta sätt kommer inte de kostnader för omställningen som tidigare nämnts att aktualiseras, så både herr Zachrisson och jag kan vara helt nöjda.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Det är ett bra besked.

Det är klart att det hade varit bättre om man tänkt efter före i regeringskansliet, dvs. innan man fattade det här beslutet.

Det här kan synas vara en detaljfråga. Till åhörare och kammarledamöter kan jag säga att vad det handlar om är att man ändrar trafikljusets signalväxlingsföljd så att det gula ljuset inte lyser tillsammans med det gröna och att växlingen från grönt till rött ljus följaktligen sker snabbare.

Men det kostar pengar. För Stockholms kommun räknar man med att det kan komma att kosta ända upp till 7 milj. kr. att vidta denna förändring. Även om det är en detalj har den alltså väckt stor irritation i kommunerna. Inte minst nu, när regeringen tar sig ganska myndig ton gentemot kommunerna och säger att nu får de se till att de håller ordning på sin ekonomi och inte tillåter några större utsvävningar, är det klart att man blir irriterad om man får sådana här förelägganden som kostar miljonbelopp. Men det är bra att vi får en förändring av beslutet om signalväxlingen. Det är bara två saker jag undrar över.

För det första innebär svaret, om jag förstår det rätt, att kommunerna nu kan avbryta verkställigheten av regeringsbeslutet från december 1978.

För det andra vill jag veta om det ändå inte krävs ett regeringsbeslut som

säger ifrån att kravet på verkställighet till den 1 juli 1980 inte längre gäller, för det är ju faktiskt ett formellt beslut.

**Nr 19**

Torsdagen den  
25 oktober 1979

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Det är glädjande att jag i denna första debatt med trafikutskottets ordförande herr Zachrisson är så helt enig med honom i alla delar. Jag tycker också att det här beslutet rör något som man inte skall ålägga kommunerna utan att först tänka efter vad det blir för kostnader.

Iuruvida tonen är myndig eller inte får vi väl konstatera så småningom, men det kan möjligen tolkas så.

När det gäller att avbryta verkställigheten så är svaret på den frågan ja. Kommunerna behöver alltså inte nu ha någon planering för att verkställa den här ändringen till den 1 juli.

Såvitt jag har förstått behövs det däremot inte något nytt beslut, utan trafiksäkerhetsverket har att utfärda sina anvisningar att ändringen kan ske successivt och att regeringen inte kräver någon omedelbar verkställighet. Det gör att vi får en successiv övergång till det nya systemet. Det kommer att ta ett antal år.

Jag vill tillägga att Lars Peterson har visat sig mycket förstående för detta och har varit mycket samarbetsvillig. Han kommer att utfärda de anvisningar som krävs för att kommunerna inte skall behöva verkställa ändringen redan till den 1 juli.

Nu blir naturligtvis kostnaderna mycket olika för olika kommuner. Ju större kommunerna är, desto större blir kostnaden, eftersom det är i de största kommunerna som det finns många trafikljus. Den kostnad som nämndes för Stockholm, nämligen 7 milj. kr., bygger på att Stockholm har 25 % av landets samtliga trafikljus. I små kommuner med bara ett enda eller ett par trafikljus blir det naturligtvis synnerligen begränsade kostnader. Men även de får naturligtvis göra ändringen successivt.

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Också jag vill uttrycka tillfredsställelse över samstämmigheten. Jag hoppas det skall bli en god vana för den nya regeringen att på det här viset ändra beslut som de tidigare borgerliga regeringarna har fattat.

Nu vill jag bara göra den klara markeringen att kommunikationsministerns svar i dag är detsamma som en ändring av ikraftträdandet av det beslut som är fattat i december 1978.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Till herr Zachrisson vill jag säga att jag är beredd att verka för att alla dumma beslut som regeringar har fattat blir omprövade, även om de skulle ha fattats av en socialdemokratisk regering.

Vidare skall jag i dag tillskriva Lars Peterson och tillse att anvisningar utgår så att kommunerna inte skall behöva sväva i något tvivelsmål.

Torsdagen den  
25 oktober 1979

*Om en fast förbindelse över Öresund*

BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Det är klart att dumma beslut skall omprövas, men t. v. har vi inte något tecken på något socialdemokratiskt sådant. Däremot har vi fått ett flagrant exempel på ett borgerligt.

Kommunikationsministern ULF ADELISOHN:

Herr talman! Tiden medger inte att jag ånyo drar upp valdebatten – annars skulle det ha varit mig en glädje, herr Zachrisson!

Överläggningen var härmed avslutad.

## § 5 Om en fast förbindelse över Öresund

Kommunikationsministern ULF ADELISOHN erhöll ordet för att besvara *Mårten Werners* (m) den 16 oktober anmälda fråga, 1979/80:47, och anförde:

Herr talman! Mårten Werner har frågat mig om när jag tänker aktualisera frågan om en fast förbindelse över Öresund.

Jag avser – efter det danska nyvalet – att ta kontakt med den danske trafikministern och diskutera utformningen av ett mandat för en ämbetsmannakommitté, vilken bör få till uppgift att förbereda regeringsöverläggningar i frågan. Syftet är att få ett antal lämpliga alternativ till förbindelser klarlagda.

MÅRTEN WERNER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Det ger klart vid handen, herr Ulf Adelson, att brofrågan har uppstått från de döda. Jag syftar på vissa meddelanden som kom i samband med kommunikationsministerns utnämning. Det är verkligen gott och väl; det händer nämligen ibland att Skåne inte tillräckligt uppmärksammas från Stockholms horisont.

Det är allom bekant att det finns en stark opinion för en broförbindelse mellan Malmö och Köpenhamn. Vi menar att får vi dessa goda kommunikationer med kontinenten, så får vi också ett bättre läge för vårt näringsliv, och därmed kan vi också lösa de besvärande sysselsättningsproblem som vi där nere dras med.

Nu är ju denna fråga utredd åtskilliga gånger. Bortsett från några djärva tänkare på 1800-talet begynte man med den 1952. Vi vet att regeringarna 1973 en gång har kommit överens om denna broförbindelse och att riksdagen här fattade det beslutet med stark majoritet – 215 röster mot 97. Sedan har vi haft Öresundsdelegationen, vars utlåtande också varit på remiss och över vilket Malmö kommun naturligtvis har yttrat sig mycket positivt. Det sista kortet i leken är den motion som lades fram i fjol höstas i Malmö kommunfullmäktige. Kommunstyrelsen skrev i sitt yttrande in att kommunen var beredd att

initiera ett konsortium för att förverkliga planerna på bron.

Här står nu i svaret att syftet är att få ett antal lämpliga alternativ klarlagda. Jag hoppas att de alternativ som föreligger är tillräckligt klara. Kommunikationsministern undviker försiktigtvis att nämna något av dem, men jag antar att brofrågan är ett mycket starkt alternativ. Vi har som sagt både ett ideellt och ett materiellt brohuvud där nere.

Jag vill gärna veta huruvida kommunikationsministern starkt överväger just broförbindelsen.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talmän! När det gäller den här frågan finns det f. n. ett oändligt stort antal alternativ. Meningen med ämbetsmannakommittén är att den skall försöka utkristallisera några huvudalternativ, så att man inte behöver ligga med stora markreserver under lång tid, osv.

Om jag skall vara uppriktig har jag personligen inte närmare tagit ställning till vilka alternativ som skall vara huvudalternativen, utan dem vill jag ge ämbetsmannakommittén fullständigt fria händer att lägga fram. Men för min del har jag ingen anledning att vare sig avvisa eller säga ja till en bro i den här situationen. Visar det sig att det finns ett starkt önskemål om detta, är naturligtvis det också ett huvudalternativ.

När det gäller den rubrik i Sydsvenska Dagbladet som föranledde herr Werners fråga har jag inte sagt att brofrågan är en död fråga. Vad jag möjligen sagt är att det krävs två parter i ett äktenskap – det vet en präst som herr Werner mycket väl. I det här fallet är Danmark den tilltänkta bruden. Då får vi väl hoppas att bruden är intresserad – det har ju under senare år förelegat ett relativt svagt intresse från bruden. Även om det finns ett konsortium på den svenska sidan som skulle vara intresserat av detta, så krävs ändå brudens samtycke. Relativt stora investeringar i anslutningsvägar och annat skall ju göras även på den danska sidan. Jag skulle därför vilja föreslå att man från skånsk sida reser över Sundet och giljar litet effektivare.

MÅRTEN WERNER (m):

Herr talmän! Jag förstår mycket väl brudens bekymmer i nuvarande läge. Man är ju angelägen om att också få Stora Bält-bron. Men det utesluter inte ett starkt intresse för äktenskapet även från Danmarks sida, herr kommunikationsminister.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen den  
25 oktober 1979

*Om stödåtgärder  
för sjöfartsnäringen*

## § 6 Om stödåtgärder för sjöfartsnäringen

Kommunikationsministern ULF ADELSONH erhöll ordet för att besvara Kurt Hugossons (s) den 18 oktober anmälda fråga, 1979/80:55, och anförde:

Herr talmån! Kurt Hugosson har frågat mig om regeringen kommer att förelägga riksdagen förslag till stödåtgärder för den svenska sjöfartsnäringen under hösten. Han frågar också om detta förslag i så fall kommer att presenteras i så god tid att riksdagen kan behandla det under hösten och därmed möjliggöra att stödet så snabbt som möjligt kommer näringen till del.

Jag är inte nu beredd att ta slutgiltig ställning till vid vilken tidpunkt en sjöfartspolitisk proposition bör läggas fram. Flera skäl talar emellertid för att propositionen bör läggas fram först till våren.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talmån! Det svar jag fått av kommunikationsministern utgör ett ytterst alarmerande besked. Det kommer att få utomordentligt svåra konsekvenser för näringen, där ett flertal rederiföretag befinner sig i en akut krissituation.

Under den borgerliga regeringsperioden sedan 1976 har halva den svenska handelsflottan försvunnit. Tusentals och åter tusentals sjömän har förlorat sina jobb. Det gäller även den personal som varit anställd på rederikontoren. Den som befarade det värsta efter regeringsskiftet 1976 fick rätt – den som hoppades på tillväxt blev besviken, för att återge ett uttalande från riksdagsdebatten i april 1979.

Det besked vi nu fått innebär att den här kraftiga reduktionen kommer att fortsätta. Svaret är också en uppenbar nonchalans mot riksdagens beslut i våras. Då skrev nämligen trafikutskottet någonting som jag skall be att få citera för den nye kommunikationsministern, som kanske ännu inte hunnit orientera sig om vad som hänt i den här frågan:

”Utskottet vill avslutningsvis åter betona vikten av att de tidsplaner som angivits i propositionen för arbetet inom sjöfartspolitiska utredningen och regeringens förslag med anledning därav verkligen följs. Även om de i propositionen föreslagna åtgärderna torde tillgodose branschens mest akuta behov måste förslag till ett långsiktigt sjöfartspolitiskt program presenteras så snart som över huvud taget är möjligt. Ett sådant program utgör en nödvändig grund för samhällets strävan att åstadkomma en konkurrenskraftig svensk sjöfartsnäring.”

Detta uttalade riksdagen i våras.

Sjöfartspolitiska utredningen presenterade ett åtgärdsprogram i augusti 1979. Vi vet att ett flertal rederiföretag befinner sig på ruinens brant. Kommunikationsministern säger i dag att det eventuellt kan komma ett förslag till våren. Detta är ytterst alarmerande.

Låt mig också citera vad Redareföreningens ordförande Sven Salén säger i dagens nummer av Veckans Affärer:

”Regeringens passivitet kostade sjöfarten 3 miljarder.” Vidare säger Salén:

”I Norge visade en socialdemokratisk regering större förnuft – ingen norsk egendom fick säljas ut till de vrakpriser som drabbade svenska redare. Den svenska regeringen” – dvs. den borgerliga regeringen – ”handlade i sanning svenskt – den tillsatte en utredning!”

Nu vill inte heller den borgerliga regeringen följa upp de förslag som denna utredning, som skulle arbeta snabbt, har presenterat.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Kurt Hugosson sluter här en pakt med storredarna. Jag delar icke på någon punkt Sven Saléns kritik, som han framfört i Veckans Affärer. Om svenska storredare har gjort dåliga affärer, är det icke de svenska skattebetalarna – arbetarna och tjänstemännen – som skall betala för att dessa redare har förköpt sig på båtar. Man kan inte skylla det på staten, det tycker jag Sven Salén bör veta. Och det vet Kurt Hugosson, fast i det här fallet har han säkert en annan uppfattning, för det passar hans politiska syften.

Jag skall ge några skäl till att det kan finnas anledning att vänta med en sjöfartspolitisk proposition. För det första har kritik riktats – har jag erfarit – mot staten för att det har varit för kortsiktiga lösningar. För det andra behöver man samordna varvspolitiken, vilket står i en socialdemokratisk motion som är ganska välgrundad och som Kurt Hugosson själv har skrivit under.

För det tredje är rederiernas ekonomiska situation just nu bättre och inte så akut som den var i våras. Det finns dock undantag. Självfallet skall man omedelbart diskutera med dem som har akuta problem – helt bortsett från om det läggs fram en proposition eller inte.

Ett antal av de lagar som finns gäller alltför – till den 30 juni 1980. Avsikten är att lägga fram en proposition i varje fall under våren, herr Hugosson, där flagglagen, likviditetsstödet och bidraget till sjöfolkets fria hemresor skall behandlas.

Jag vill också säga att den utredning som lagts fram omfattar kostnader på ungefär 3 miljarder kr. under en treårsperiod. Det kan finnas skäl att remittera detta förslag och inte fatta beslut alltför förhastat, herr Hugosson.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Om jag citerade ordföranden i Redareföreningen, så innebär inte det att jag har gått i någon koalition med redarna. Jag har talat för att vi skall möjliggöra att vi även framgent har en svensk handelsflotta. Den svenska handelsflottan har under årens lopp seglat in miljarder och åter miljarder genom det s. k. sjöfartsnettot.

Jag har inte heller sagt att en stödåtgärd skall vara att man ger statliga subventioner direkt till rederinäringen. Ulf Adelsohn vet lika väl som jag att det förslag som sjöfartspolitiska utredningen har presenterat innebär att man genom ett statligt leasingföretag skall garantera att vi även i framtiden kan ha en svensk handelsflotta.

Så sent som i går tog Ulf Adelsohn emot en uppvaktning från de

ombordanställdas organisationer, som krävde omedelbara åtgärder för att ett svenskt rederiföretag – Broströms i Göteborg – icke skall tvingas att sälja ut hela sin handelsflotta till utländska köpare eller icke seriösa svenska redare. Det är detta det handlar om. Det handlar om att vi i framtiden skall ha en svensk handelsflotta.

Det handlar också om att vi skall slå vakt om sysselsättningen för sjöfolket i vårt land. Detta var även utgångspunkten när riksdagen i våras enhälligt krävde att regeringen skulle effektuera ett förslag till riksdagen, baserat på sjöfartspolitiska utredningen. Och denna utredning har presenterat ett förslag, men Ulf Adelsonh uppträder nu på precis samma sätt som hans företrädare Bo Turesson och Anitha Bondestam – han vidtar inga åtgärder. Om vi väntar till våren 1980, så har vi ingen handelsflotta kvar.

Kommunikationsministern ULF ADELSONH:

Herr talman! När jag hör Kurt Hugosson tala om hur handelsflottan har seglat in miljarder och åter miljarder tycker jag att han låter som en storredare. Det är helt fantastiskt att höra dessa tongångar från en socialdemokrat om vilket oändligt värde som den här grenen av det svenska näringslivet innebär.

Det är alldeles riktigt att jag har haft en uppvaktning från de ombordanställda – dock ännu inte från LO i den delen, men jag förmodar att den kanske också kommer, och inte heller från redarna.

Jag vill säga Kurt Hugosson beträffande det förslag om ett leasingsystem som lagts fram av sjöfartspolitiska utredningen att man mycket väl skulle kunna tänka sig att träffa ett separatavtal med något rederi, om det gäller en akut uttryckning och det är fråga om en situation som man måste ta ställning till omedelbart, utan att för den skull låsa fast hela den långsiktiga sjöfartspolitiken i landet. Om så skall ske i det nu aktualiserade fallet eller inte vill jag av förklarliga skäl inte uttala mig om förrän jag har träffat alla berörda parter.

Jag kan också lugna riksdagens ledamöter med att det inte är fråga om att Broströms skall behöva sälja ut hela sin flotta till utländska eller mindre hedervärda, tror jag det var, svenska redare. Det är inte fråga om några sådana drastiska åtgärder över huvud taget.

Man kan ju också fråga: Om Broströms har förköpt sig – är det då statens och skattebetalarnas sak att stå för de fiolerna?

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag har förståelse för att en nybliven kommunikationsminister inte kan sjöfartsfrågorna, speciellt som han inte har handlagt den typen av frågor tidigare.

När jag talar om sjöfartsnettot är det ju inte redarnas pengar jag talar om, utan det är de medel som kommer in i den svenska budgeten. Sjöfartsnettot har svarat för 10 % av de svenska exportinkomsterna. Det är detta jag talar om. Utifrån dessa utgångspunkter, vid sidan om alla andra skäl, menar jag att det är ett samhällsekonomiskt intresse att man kan garantera att vi även

framgent har en svensk handelsflotta. Under den treårsperiod som de borgerliga regeringarna har haft ansvaret för politiken eller avsaknaden av sjöfartspolitik har hälften av den svenska handelsflottan försvunnit. Och det föreligger akuta problem inom flera företag.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Jag har inte heller trott att herr Hugosson menar att det var redarnas pengar. Jag bara tyckte att lovsången från herr Hugossons sida till svenskt näringsliv, som drog in miljarder till det svenska samhället, var så vacker.

Vi skall ha kvar en svensk handelsflotta – det är inte fråga om någonting annat. Det är bara en sak vi skall vara klara över: När det gäller de pengar vi här har att förvalta är det inte fråga om att med omedelbar verkan, så fort någon knackar på en dörr betala ut 100, 200 eller 300 miljoner av skattebetalarnas medel. Vad vi måste göra – och där tror jag att herr Hugosson och jag egentligen är överens – är att se till att vi får en långsiktig politik, som är baserad på en riktig och saklig grund. För det behöver vi några månader på oss. Först för två månader sedan kom utredningsförslaget. Att hasta fram någonting nu är inte bra för svensk sjöfartspolitik på sikt.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Det gäller ju inte att hasta fram ett förslag. Dessa frågor har vi diskuterat i riksdagen sedan 1977. På basis av en socialdemokratisk motion tillsattes sjöfartspolitiska utredningen i mars 1977 och fick i uppdrag att skyndsamt lägga fram ett program. Så sent som omedelbart före sommaren fattade riksdagen ett beslut som innebär att riksdagen kräver att regeringen skall lägga fram ett sjöfartspolitiskt program, baserat på sjöfartspolitiska utredningen. Nu säger den nye kommunikationsministern att man måste ha mera tid för att diskutera den här frågan. Riksdagen har krävt åtgärder i tre års tid. Jag hävdar med bestämdhet att om vi skall vänta med detta förslag till våren 1980, kommer en kraftig reduktion av den svenska handelsflottan att äga rum och ett stort antal sysselsättningstillfällen att försvinna.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Jag har inte träffat Kurt Hugosson förut, men att han är rätt arg i talarstolen har jag kunnat lägga märke till direkt.

Nu skall jag i alla fall än en gång säga, att om det gäller ett eller annat speciellt rederi, så skall man ta upp diskussionen med det, fullständigt oberoende av om man dessförinnan fastlagt en långsiktig sjöfartspolitik eller inte.

Dessutom tycker jag att även herr Hugosson borde inse värdet av att man faktiskt samordnar det här med exempelvis varvspolitiken. Det finns mycket starka skäl för att göra det. Det finns också, tycker jag, starka skäl för att ett förslag som kostar 3 miljarder, som det här gör, blir föremål för analys och remiss till de berörda parterna. Sedan utredningen framlade sitt förslag har det nämligen framkommit relativt delade meningar om förslaget. Jag förstår

därför inte att herr Hugosson har en sådan brådska att omedelbart pumpa ut den jämna sirap av stödåtgärder över hela fältet som utredningen föreslagit utan att på något sätt överväga om man inte kan spara någonstans.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Kan man inte bemöta en meddebattör med sakskaäl, så kan man ju säga att vederbörande är arg. Jag är inte alls arg. Jag redovisar bara vad en enhällig riksdag krävde före sommaren. Jag är indignerad över att den nye kommunikationsministern icke hyser respekt för ett enhälligt riksdagsbeslut.

Jag skulle också ha hälsat med tillfredsställelse att vi behandlat sjöfartspolitik i samband med varvsfrågorna 1977 och 1978. Det kräves från socialdemokratiskt håll, men det vägrade regeringen att göra. Hade vi gjort det hade vi icke befunnit oss i den situation som vi i dag befinner oss i, med stora bekymmer för stora delar av svensk sjöfartsnäring. Det är bakgrunden till min fråga. Det är också bakgrunden till det engagemang jag känner för att sysselsättningen sviktar för en stor del av sjöfolket här i landet.

Kommunikationsministern ULF ADELSON:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Hugosson inte är arg utan indignerad!

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 7 Föredrogs och hänvisades  
Skrivelse  
1979/80:23 till näringsutskottet

§ 8 Föredrogs och bifölls  
Interpellationsframställningar 1979/80:40 och 41

### § 9 Allmänpolitisk debatt (forts.)

BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! Barn är helt beroende av oss vuxna och av det omgivande samhället. De kan inte själva forma sitt liv och sin livsmiljö.

Därför måste vi vuxna, enskilt och gemensamt, ta ansvar för att alla barn garanteras de goda levnadsbetingelser som de har rätt till. Och det är ett ansvar som måste delas av alla och inte bara bäras av föräldrarna.

Ty barn behöver gemenskap, kärlek och omtanke i sin egen familj – men också i relationer med andra vuxna och andra barn.

Föräldrarna behöver omgivningens stöd i sin viktiga uppgift att vårda, fostra och försörja barnen.

Alla vuxna mår bra av att leva i ständig kontakt med barn. Det ger oss en chans till utveckling, gemenskap och mänsklig värme som vi inte skulle

kunna få annars.

Det är på denna grund, "att alla barn har rätt till goda levnadsvillkor" och "att alla vuxna har ansvar för alla barn", som socialdemokraternas barn- och familjepolitik vilar.

Frågan om barnens livsvillkor skulle ha stått i centrum för en socialdemokratisk regerings arbete. Till stor skada för barnen och barnfamiljerna har detta viktiga reformarbete nu försenats och till stor del stoppats upp av de borgerliga. Det är barnfamiljerna som drabbats hårdast av alla av de borgerliga regeringarnas politik.

Det bådär sannerligen inte gott att årets val innebär att det parti som med den största hänsynslösheten motsatt sig utbyggnad av barnomsorgen och samhällets stöd till barnfamiljerna nu har blivit vårt största borgerliga parti, med makt att bestämma både i regeringen och i ett mycket stort antal av våra kommuner.

Det är, herr talman, vår övertygelse att vi här har ett av de områden där kampen mot högerkrafterna och deras vädjanden till egoismen måste föras med särskild kraft. För dessa verkar allt annat än barnen vara viktigare och mer angeläget. Allt annat får kosta pengar. Det är bara barn och daghem som inte får kosta. De diskuteras som om det vore den tyngsta och mest orättvisa bördan som skattebetalarna släpar på.

Så länge debatten kan föras så, måste vi fortsätta att försvara barnens behov. Vi kommer med stor kraft och envishet att hävda att barn måste få kosta mycket mer av ekonomiska resurser, tid, personlig omsorg och kärlek från oss vuxna.

Att vi verkligen behöver målmedvetna insatser för att förbättra barns livssituation vet var och en som har någon kontakt med barn och barnfamiljer eller bara håller ögon och öron öppna. Alltför många barn får inte den kärlek och sociala träning, den möjlighet till ett naturligt inväxande i vuxenlivet som de behöver.

Vi kan, herr talman, se barnen i våra stora nya bostadsområden – vare sig de är fyllda av små och låga hus eller av stora och höga hus – driva omkring som hemlösa fågelflockar, uthungrade på vuxenkontakter. Vi kan se dem när de har blivit lite äldre stå och hänga och skräna på torgen, i tunnelbanan, vid korvkiosken, lika uthungrade på vuxenkontakter. De minsta barnen ser vi ofta inte alls. Det finns en rad undersökningar som visar att kontaktlösheten i bostadsområdena är så stor att de unga mammorna inte orkar eller vågar ta med sig barnen ut för att leka om dagarna.

Och många barn far direkt illa.

Under loppet av ett par dagar i oktober kunde vi enbart i Stockholmstidningarna läsa en rad artiklar om det. Om barnmisshandeln, om att bara 22 % av de svenska barnen lever med en känsla av att det finns någon som tycker mycket om dem, om unga som förgås i Stockholms stenhårda och kallt kommersiella city, om 15-åriga Peter som drunknade i fyllan. Deras öde är en anklagelse mot oss alla.

Många barn far också illa på grund av bristen på barnomsorg. I december 1977 hade bara 18 % av förskolebarnen plats i samhällets barnomsorg och

bara 7 % av 7-12-åringarna hade fritidshemsplats.

Vår kunskap om hur denna oerhörda brist drabbar barnen är ofullständig, och siffror kan verka bedövande. Men vi vet att de yngsta barnen far mest illa och oftast får byta vårdare och vårdmiljö därför att bristen på barnomsorg är störst för de yngsta barnen. Vi vet att det finns barn som tvingas byta varje dygn och vecka mellan tre och fyra olika vårdmiljöer. Vi vet också att fler kvinnor än män arbetar på obekvämtid på kvällar, nätter och helger. Bland dessa kvinnor finns en överrepresentation av småbarnsmammor. En tredjedel av ensamföräldrarna har obekvämtid och nattarbete. Orsaken till detta onödiga och skadliga nattarbete är oftast bristen på daghem.

Många familjer har numera också så dålig ekonomi att det är nödvändigt att klara förvärvsarbetet utan kostnader för barnomsorgen. Den levnadsstandardförsämring som drabbat löntagarna sedan 1976 har drabbat barnfamiljerna värst. Under de senaste åren har dessutom mellan 150 000 och 200 000 barnfamiljer – i allmänhet medelinkomsttagare med hemmafru – förlorat sina bostadsbidrag. I många av dessa familjer har det lett till att kvinnorna har fått gå ut och tjäna ihop en extrainkomst på obekvämtid utan barntillsynskostnader.

Herr talman! Om vi skall kunna skapa goda levnadsvillkor för barnen krävs det en verklig omdaning av människornas levnadsvillkor i det moderna samhället. Grunden för en sådan omdaning är och förblir socialdemokratins idéer om gemenskap och solidaritet.

Ty om vi skall klara den uppgiften måste vi välja att satsa de extra resurser som finns i ett rikt samhälle på gemenskapen och på dem som är beroende av andra för sin omvårdnad och fostran. Då måste vi se till att vi alla får tid och ork att ta vårt medmänskliga ansvar.

Ett av de viktigaste krav vi i dag måste ställa är att vi inte skall behöva slita ut oss totalt i produktionen och arbetslivet utan att en del av vår kraft skall få gå åt till att ta hand om barnen, de gamla, de utslagna och till det demokratiska arbetet i samhället.

Herr talman! Mot bakgrunden av en sådan helhetssyn på barnens livsvillkor och den allmänna samhällsutvecklingen kommer arbetarrörelsen nu beslutsamt att ta itu med uppgiften att utforma ett program för att förbättra barnens livssituation.

Det handlar bl. a. om att förbättra insatserna i samband med barnets födelse och första levnadsår genom mödra- och barnavården, förlossningsvården, föräldrautbildningen och föräldraförsäkringen.

Det handlar om att förbättra förskolebarnens situation genom en snabb utbyggnad av och kvalitetshöjning i samhällets barnomsorg.

Det handlar om att förbättra skolbarnens situation genom att genomföra SIA-skolan, bygga ut fritidshem och fritidsverksamhet och reformera lärarutbildningen.

Det handlar om att underlätta övergången till arbetslivet och bekämpa ungdomsarbetslösheten.

Det handlar om att bekämpa den sociala utslagningen och missbruket bland ungdomarna.

Det handlar om att förbättra boendemiljöerna.

Det handlar om att bekämpa den kommersiella skräpkulturen och främja en bra barn- och ungdomskultur.

Det handlar om att förstärka barnfamiljernas ekonomi.

Det handlar om att anpassa arbetslivet så att alla vuxna får tid och ork att ställa upp för andra, bl. a. för barnen.

Den fråga som vi nu sätter främst är utbyggnaden av samhällets barnomsorg i vid mening.

Det är, herr talman, absolut nödvändigt att vi nu så snabbt som möjligt bygger bort bristen på barnomsorg. Bristen skapar oerhörda missförhållanden för barnen och deras föräldrar. Bristen skapar också många av de kvalitetsproblem som vi har inom barnomsorgen i dag.

Det står nu klart att 1975 års beslut inte kommer att kunna genomföras. Vi kräver därför att en rad åtgärder vidtas för att öka utbyggnadstakten.

Som ett första steg kräver vi nu en 10-procentig höjning av statsbidraget, vilket motsvarar 400 milj. kr. i ökat bidrag till kommunerna.

Planeringsarbetet ute i kommunerna måste förbättras. Planeringsperioden bör sträckas ut över fler år än de fem som nu gäller. Lagstiftningen och den praktiska utformningen av bostadsplaneringen måste ändras så att man i fortsättningen alltid skall vara skyldig att planera för barnens och barnomsorgens behov. I samarbete med Kommunförbundet bör en samlad plan för barnomsorgsutbyggnaden arbetas fram och redovisas för riksdagen.

Men det behövs också åtgärder för att förbättra kvaliteten i barnomsorgen. Vi har länge krävt ett särskilt statsbidrag till kommunerna, som de efter egen bedömning kan använda för att sätta in personalförstärkningar och andra åtgärder i barnstugor med särskilda behov.

Vi kan inte förstå varför de borgerliga partierna gång på gång röstar ner detta förslag. Vi upprepar det därför och föreslår att 50 milj. kr. anslås för det närmaste året. Det är också en viktig kvalitetsfråga att all personal arbetar i lag gemensamt kring barnen. Så främjas bäst en utveckling av barnen till hela och demokratiska människor. Det är olämpligt och odemokratiskt att ställa upp konstlade gränser mellan vård, pedagogik, städning, matlagning och andra funktioner i barnstugorna.

Vi menar också att det är viktigt att få en mera allsidig sammansättning av personalen när det gäller ålder och kön och att vi i barnomsorgen får in människor med arbetslivserfarenhet.

Därför bör vi satsa rejält på vidareutbildning av barnskötare och dagbarnvårdare till förskollärare. Vi bör också pröva att erbjuda en del av de medelålders män och kvinnor som söker omskolning att utbilda sig för förskolans och fritidshemmens verksamhet.

Men vi måste också med förskolans hjälp förbättra situationen för de barn som vårdas hemma eller av privata och kommunala dagbarnvårdare. Vi måste försöka att på olika sätt knyta de här barnen och deras vårdare till samhällets barnomsorg och därigenom erbjuda dem den möjlighet till kontakt och stimulans som de i dag saknar.

Herr talman, vi har under de gångna tre åren gång på gång krävt åtgärder för

att garantera fullföljandet av riksdagens beslut om en snabb utbyggnad av och kvalitetsförbättring i barnomsorgen. Hittills har det varit förgäves. Men det är aldrig för sent att omvända och bättra sig. Därför vill jag fråga socialministern:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att de mål för samhällets barnomsorg som riksdagen beslutat skall kunna fullföljas? Och jag menar, herr talman, praktiska, konkreta åtgärder som leder till att målet uppnås inom fastställd tid.

Till slut: vi står inför stora uppgifter om vi skall kunna ge barnen de goda och trygga uppväxtvillkor de har rätt till. För socialdemokratin är detta en av de viktigaste frågorna inför 1980-talet. Vi är övertygade om att ett samhälle som anpassas bättre efter barnens behov blir ett gott samhälle för oss alla att leva i.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Den regeringsdeklaration som avgavs av statsminister Fälldin vid regeringens tillträde ger en god grund för socialpolitiken under den kommande mandatperioden. Tryggheten för alla generationer och grupper står i centrum för regeringens politik. Solidariteten med våra medmänniskor kräver att tillgängliga resurser satsas i första hand på utsatta grupper, exempelvis handikappade och sjuka. Allvaret i kraven på en socialt medveten fördelningspolitik måste bestå provet under år då ekonomin ställer krav på återhållsamhet.

Strukturuomvandlingen i det moderna industrisamhället skapar stora sociala påfrestningar. Arbetslöshet, otrygghet och brist på gemenskap får djupt allvarliga och tragiska konsekvenser. Missbruksproblemen ökar på ett mycket oroväckande sätt.

Samhällsomvandlingens och folkomflyttningens sociala konsekvenser har alltför ofta förbisetts av ansvariga myndigheter. De som skall hjälpa människor som havererat i tillvaron eller dem som har problem att klara både sig själv och sina barns uppväxt och uppfostran känner sig ofta maktlösa och ställer sig frågan: Varför insåg vi inte detta i sådan tid att problemen kunnat förebyggas?

Det är svårt att i efterhand undanröja svåra sociala konsekvenser av tidigare misstag.

De samhällsorgan som har det sociala ansvaret och erfarenheterna inom människovården på olika nivåer måste få ett betydligt större ansvar och inflytande i samhällsplanering och samhällsutveckling i stort sett. Vi kan inte stillatigande åse en utveckling som ständigt skapar nya och ofta svårare problem för människorna i vårt samhälle.

Vi måste ha sociala målsättningar som utgångspunkt för all samhällsplanering. Vår välfärd måste få ett innehåll som ger livskvalitet åt alla.

Vi behöver mera känsla och mera ansvar i svensk politik.

Vi måste söka svara mot människornas innersta behov, inte bara mot dem som går att uttrycka i materiella termer. Behoven av gemenskap och känslan att behövas för någon måste likaså tillgodoses.

Det är på de enskilda människornas levnadsvillkor samhället skall utvecklas. Vi kan inte ständigt förutsätta att människorna skall anpassa sig till den s. k. utvecklingen. Samhället skall stå i människornas tjänst – vi är alla tillsammans samhället.

Trygghetspolitiken omfattar också en materiell del. I regeringsdeklarationen slås klart fast att de löften som givits till pensionärerna i fråga om värdesäkring av folkpensionen och förbättrade pensionstillskott skall hållas. En trygg ålderdom med god omvårdnad är en viktig solidaritetsfråga mot dem som byggt upp det svenska välfärdssamhället.

Regeringen avser att förbättra stödet till de handikappade, bl. a. stödet till familjer med handikappade barn, familjer som ofta är i en mycket besvärlig situation. Regeringen kommer vidare att föreslå förstärkningar i stödet till barnfamiljerna genom en höjning av barnbidragen med 300 kr. per barn fr. o. m. den 1 januari 1980 för att förbättra den ekonomiska situationen.

Första steget mot införande av vårdnadsbidrag tas i och med att förslag kommer att framläggas om att ersättningen enligt föräldraförsäkringen förlängs från nuvarande nio till tolv månader. Från 1980 bör ersättning för de nya tre månaderna utgå med ett garantibelopp om 37 kr. per dag. En särskild utredning har dessutom tillsatts för att se över barnfamiljernas ekonomiska situation med sikte på åtgärder för framför allt flerbarnsfamiljerna.

Detta är några exempel på hur den materiella trygghetspolitiken skall kunna föras vidare, men trygghetspolitiken får inte stanna vid det som kan räknas i kronor och ören. Tryggheten omfattar inte minst den sociala gemenskapen.

Att känna att man lever i gemenskap med andra människor. Att känna att man är efterlängtdad och behövs. Att kunna ta ansvar och hjälpa till – i familjen, i bekantskapskretsen, i arbetslivet och i samhällslivet i stort. Det är viktiga förutsättningar för att vi skall kunna känna trygghet i tillvaron, för att vi skall kunna känna livskvalitet och uppleva välfärd i ordens egentliga och vida bemärkelse.

Det är många som i dag inte upplever detta. Birgitta Dahl nämnde många exempel på det. En offensiv socialpolitik måste därför med kraft ta itu också med dessa frågor – inte bara med de nog så viktiga materiella frågorna. Sociala mål och värderingar måste in i planeringen och utvecklingen av samhället.

I de senaste årtiondenas samhällsutveckling är det framför allt barnen som haft och har det svårast. Många barn – inte alla, men alltför många – känner inte att de är älskade och efterlängtdade. Rastlösheten och otryggheten hos de vuxna förstärks hos barnen. Många föräldrar känner sig ensamma och övergivna i sin föräldraroll. Barnen har på ett mycket olyckligt sätt lämnats utanför vuxenvärlden. Många barn känner inte att de behövs. De får inte möjlighet att bygga upp sin identitet och självrespekt. En mycket stor del av samhällsinsatserna för att förbättra den sociala tryggheten måste därför riktas

mot barnen och ungdomen. Barnen är framtiden. De har rätt till en god start i livet. Alla samhällssektorer måste samverka i detta syfte. Inom skolan och i arbetslivet och boendeplaneringen måste man samverka med den sociala sektorn för att för framtiden skapa en barnvänlig miljö.

Samhället har också en viktig uppgift i att ge föräldrarna valmöjligheter mellan olika former av barnomsorg av god kvalitet. Det är fråga om föräldrarnas trygghet, som skall stärka dem och stödja dem i deras föräldraroll. Det är föräldrarna som skall ha möjlighet att tillsammans med barnen välja mellan olika tillsynsformer. Det kan aldrig vara samhällets uppgift att agera förmyndare och säga att endast den eller den formen för barnomsorg är önskvärd.

Det finns i dag ett fortsatt starkt behov av flera daghems- och familjedaghemplatser. Det är samhällets uppgift att ta fram dessa liksom att pröva andra alternativ som komplement, exempelvis trefamiljssystemet.

Utbyggnaden av vårdnadsersättningen ger föräldrarna möjlighet att ge mera tid till sina barn och därmed bygga upp ett tryggt förhållande.

Riksdagens tidigare uttalade målsättning för utbyggnaden av barntillsynen står fast. Det är min och regeringens uppgift att tillsammans med landets kommuner verka för att denna målsättning blir uppfylld, att kravet på god kvalitet i barnomsorgen blir tillgodosett och att en framsynt planering för barnomsorgsfrågorna för framtiden äger rum. Jag kommer att omgående ta kontakt med Kommunförbundet för att fullfölja tidigare diskussioner om hur vi tillsammans skall kunna förverkliga dessa målsättningar.

Jag vill också peka på en speciellt utsatt barngrupp. Det är invandrabarnen, och de fordrar särskild uppmärksamhet. Det är ofta svårare att tillhöra den andra invandragenerationen än den första, dvs. att vara barn till invandrare. Invandrabarnens hemspråksundervisning är oerhört angelägen också för att barnen på rätt sätt skall lära sig förstå och använda svenska språket. Invandrabarnens kulturella och religiösa situation måste ägnas stor uppmärksamhet, så att de inte blir särbehandlade i det svenska samhället, på grund av de svårigheter de har vid sidan av dem som de delar med många svenska barn.

Herr talman! Under de senaste decennierna har konsumtionen av alkohol ökat mycket kraftigt. Alkoholmissbruk utgör ett mycket allvarligt socialt och medicinskt problem. Den totala omfattningen av alkoholmissbruket är inte känd. Men antalet personer med allvarliga alkoholproblem har enligt socialstyrelsen uppskattats till omkring 300 000. Antalet narkotikamissbrukare bedöms vara 10 000–15 000, men det rör sig om ganska osäkra tal. Problemen med att vara socialt utanförstående yttrar sig inte bara i missbruk, utan vi ser också ökade sociala och psykiska problem i familjer, i skolan, på arbetsplatser och i våra bostadsområden. Förtidspensioneringen av unga människor i sina s. k. bästa år är en skamfläck i vårt samhälle.

Barn och tonåringar med regelbunden sprit- och ölkonsumtion bär en tidsinställd bomb för sjukdom och alkoholism inom sig. Vi vuxna har ett oerhört stort ansvar i dessa frågor.

Hur har det kunnat bli så här? Den stora omflyttningen av människor är

kanske en av förklaringarna till ökade sociala svårigheter och problem. Många människor har ryckts ur sina sociala sammanhang. De har tvingats lämna den miljö där de vuxit upp, där de haft sin släkt och sina vänner och framför allt sin trygghet. Denna miljö har bytts ut mot en stereotyp yttre miljö, där människor alltför ofta upplever främlingskap, isolering och ensamhet.

Arbetslösheten är en annan förklaring. Att inte ha arbete upplevs av många arbetslösa som att inte ha någon funktion i samhället, att man inte behövs. För de arbetslösa ungdomarna är detta speciellt svårt – att inte få komma in i samhället som de har utbildats för och uppfostrats till. Än värre är det för många ungdomar som har en bristfällig och ofullständig utbildning. Enligt regeringens mening är en viktig förutsättning för att stärka ungdomarnas situation att ytterligare insatser görs för att tillförsäkra alla ungdomar utbildning, praktik och arbete.

I takt med att samhället har förändrats har också förhållandet mellan människor förändrats. Vi isolerar oss och tar mindre ansvar för varandra. Konsumtionen har för många människor blivit viktigare än mänskliga relationer. När vi ser att människor har problem i vår omgivning, drar vi oss undan och säger att det inte berör oss. Hur stöder vi egentligen som medmänniskor den familj där barnen misshandlas psykiskt eller fysiskt? Detta är ju uttryck för nöd och rop på hjälp. Men vad gör vi som medmänniskor?

Kampen mot den sociala misären måste föras inom många olika områden och på många olika sätt. I socialtjänstpropositionen betonas vikten av att socialtjänsten mer aktivt skall delta i samhällsplaneringen. Jag vill än en gång understryka det oerhört betydelsefulla i detta.

De erfarenheter och den kunskap som finns inom socialvården måste tas till vara i långt större utsträckning, om vi skall kunna förhindra de grymma sociala situationer som många av våra medmänniskor i dag befinner sig i.

Inom olika vårdområden pågår ett intensivt arbete. Vi har stora personalgrupper inom social-, ungdoms- och missbrukarvården som gör stora självupppoffrande insatser. I socialsektorn pågår i våra kommuner ett ständigt utvecklingsarbete som syftar till att förebygga sociala problem som ställer människor utanför samhällsgemenskapen. Jag vill också betona betydelsen av de oerhört stora insatser på detta område som görs av olika föreningar inom folkrörelsernas ram. Jag ser det som en av de största frågorna inför 1980-talet att med grundlighet och stort allvar ta itu med alkohol- och narkotikamissbruket och dess orsaker.

Om vi skall kunna stoppa den sociala nöd som drabbar allt flera, kan vi dock inte endast förlita oss på myndigheters och föreningars insatser. Vi måste förändra attityderna till varandra. När vi ser att människor har problem, så är det något som angår oss alla. Vi måste våga bry oss om och stödja varandra.

När det gäller våra ungdomar måste vi vara beredda att ta större ansvar – inte bara för våra egna barn utan också för grannens och för de barn som vi över huvud taget möter, var helst det må vara. De ungdomar som visar att de har problem måste vi ta på allvar. När de missbrukar, när de förstör i skolan,

så är ju detta deras uttryck för rop på hjälp. Vad de egentligen säger är: Bry er om oss!

Vi måste alla lära oss uppfatta dessa rop på hjälp.

Vi måste också inse att ungdomarna identifierar sig med oss vuxna. Vi måste inse detta och handla därefter. Det har därför stor betydelse hur vi själva uppträder och hur vi själva lever. Vår egen alkoholkonsumtion är ett exempel. Vi kan inte bara i ord förklara för våra ungdomar att de inte skall använda alkohol. Som vi själva hanterar alkohol eller andra beroendeframkallande medel, så kommer också våra ungdomar att göra det.

Vill vi hjälpa andra, måste vi också vara beredda att avstå själva.

Tiden medger inte att jag här kan beröra mer än några av de problem som är att hänföra till den sociala sektorn, ej heller att jag går in på dem i detalj. Men det är min förhoppning att regering och riksdag tillsammans i ett konstruktivt samarbete skall kunna ta itu med dessa problem och finna lösningar för att stödja de medmänniskor som är i starkt behov av stöd. Vi politiker är inte bara beslutsfattare, vi är också opinionsbildare. Vi klarar inte all solidaritet och medmänsklighet över skattsedeln. Alla människor har ett personligt medmänskligt ansvar.

Det är i år det internationella barnåret. Barnen är vår största tillgång, men de är en mycket sårbar tillgång. Jag vill därför till sist erinra om några regler för umgänget med våra barn som vi inte får glömma.

Ett barn som får mycket kritik lär sig att fördöma.

Ett barn som får uppleva förtroende lär sig att slås.

Ett barn som görs till åtlöje utvecklar blyghet.

Ett barn som ständigt får uppleva skam lär sig att känna sig skyldigt.

Ett barn som behandlas med tolerans lär sig tålmod.

Ett barn som får uppmuntran lär sig förtroende.

Ett barn som får beröm lär sig att uppskatta.

Ett barn som får uppleva rent spel lär sig rättvisa.

Ett barn som accepteras och möts med vänskap lär sig att känna kärlek i världen.

Alla vuxna har något av barnet kvar inom sig. Därför – vad som är bra för barn är också bra för vuxna i en värld av oro och otrygghet.

Detta är en betydelsefull utgångspunkt för vårt socialpolitiska arbete. Och min uppgift i den roll som jag nu har är att solidariskt på den här grunden arbeta för jämlikhet och trygghet för alla människor i vårt samhälle.

BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Det är väldigt mycket av det som Karin Söder sade som jag känner stark sympati för. Men det är ändå så att vi också måste gå till verkligheten för att se hur vi skall kunna förverkliga de vackra orden. Och då är det så att det finns också vissa grundläggande skiljelinjer, trots allt, mellan borgerlig och socialdemokratisk samhällssyn.

Sociala synpunkter och socialarbetare skall ha större inflytande på den politiska planeringen, sade Karin Söder – samhället skall stå i människans tjänst. Ja, det är bra. Men vi måste också göra upp med den borgerliga

grundidén att vinstintresset skall styra och att den första och viktigaste uppgiften för politiker, såsom det ofta har sagts i flera valrörelser, är att hålla tillbaka skattechöjningarna.

Det här problemet möter vi ute i kommunerna just när det gäller att ta ställning till sådant som rör barnens väl, och då har jag en väldigt deprimerande upplevelse av samtliga borgerliga partier efter ganska många års kommunalpolitiskt arbete.

Föräldrarnas otrygghet fortplantar sig till barnen, sade Karin Söder. Ja, det är riktigt. Karin Söder sade också att materiella villkor är inte det enda. Nej, men det är så att den otrygghet hos föräldrarna som fortplantar sig till barnen beror fortfarande väldigt ofta på materiell nöd. De allra flesta av de här föräldrarna får av den borgerliga regeringen en skattepolitik som missgynnar dem. De får nej till krav på höjda bostadsbidrag, de får otillräcklig höjning av barnbidragen. Sammanlagt har de fått en mycket kraftig sänkning av sin levnadsstandard. Det är också de som har fått betala den bristande barnomsorgen, med skiftarbete, nattarbete, väldigt otrygga och dåliga levnadsförhållanden i många familjer. Och det är de borgerliga partierna som har sagt nej till åtgärder här.

Vi socialdemokrater är inte utan självkritik när det gäller situationen för barnen och för människor i dagens samhälle. Men vi är övertygade om att vi är de enda som har en ideologi som bär när det gäller att förändra industrisamhället, ta bort dessa avarter, verkligen se till att samhället står i människans tjänst.

Till slut måste jag konstatera att jag inte fick något rejält svar med konkreta uppgifter om hur det skall gå till att klara utbyggnaden av de 25 000 platser som fattas till nästa år i dag- och fritidshem eller de 180 000 platser som måste komma till fram mot mitten av 1980-talet för att riksdagens beslut 1976 skall kunna fullföljas.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! När Birgitta Dahl här säger att de två senaste regeringarna har missgynnat barnfamiljerna och den sociala tryggheten finns det skäl att erinra om exempelvis att pensionerna – för att tala om de äldre först – har ökat i den takt som riksdagen har utlovat och att stödet till barnfamiljerna genom barnbidragen har ökat mer än vad som motsvarar penningvärdeförsämringen.

Vi i centern kan inte medverka i en politik som sätter barnfamiljerna på undantag. Här talade Birgitta Dahl om att endast den socialdemokratiska ideologin kan verka solidariskt. Jag vill med bestämdhet hävda att vi i centerpartiet alltid har medverkat i en sådan politik som har gett de utsatta grupperna i samhället den trygghet de förtjänar och är berättigade till. Det är en solidaritet som vi inte viker från. Det är också med den utgångspunkten som vi har tagit säte i regeringen, det framgår tydligt av regeringsförklaringen. Det är också det som är utgångspunkten för vårt förslag att höja barnbidragen.

Vi hoppas också att den utredning som nu arbetar när det gäller

barnfamiljernas ekonomiska situation snabbt skall lägga fram förslag, så att vi får en totalbild av hur barnfamiljerna verkligen har det, och att vi därefter, inom de ekonomiska ramar som står till buds, skall kunna ge dem ett bättre utgångsläge. Jag är helt medveten om, och jag tycker att det närmast är en självklarhet, att en materiell grundtrygghet är en förutsättning för att man också skall kunna uppleva det andra vi är ense om är så viktigt, livskvalitet i form av gemenskap och känslan av att man behövs. De två beståndsdelarna – ekonomisk trygghet och känslomässig trygghet – är beroende av varandra, och vi får alltså inte bortse från den andra delen.

När det sedan gäller utbyggnaden av barnomsorgen delar jag uppfattningen att det är mycket olyckligt att inte de mål som riksdagen har fastlagt har kunnat uppnås. Det var därför jag sade att jag skall göra vad jag kan för att åstadkomma förbättringar. Jag skall ta kontakter med Kommunförbundet och diskutera hur vi skall lägga upp det hela för att så snart det någonsin är möjligt nå uppsatta mål.

Det är många barn som far illa, och deras föräldrar far illa när man har en otrygg barnomsorg. Många unga som vill gå ut i arbetslivet kan inte göra det på grund av att de inte får en god omsorg för sina barn. Därför måste vi använda alla instrument, alla möjligheter, för att tillgodose behovet av barnomsorg, i daghem och familjedaghem. Vi måste också medverka till att utbilda dagbarnvårdare, så att också de får den trygghet som de är berättigade till – de som upplåter sina hem för vård av barn.

Det gäller naturligtvis också att ha kvalitet på barnomsorgen. Det får inte vara enbart en tillsyn – det skall vara en omsorg, en utvecklande och stimulerande miljö, där barnen får lära sig att ta ansvar, där de får medverka i det dagliga livet och på det sättet blir bättre rustade för de prövningar som kommer i framtiden. Det är det som är kvalitet, och det fordras utbildning, det fordras människor som har insikt om barns behov för att vi skall klara av den delen. Även på det området pågår ett utredningsarbete. Materialet är nu ute på remiss, och förhoppningsvis kommer regeringen därigenom ganska snabbt att få ett underlag för konkreta åtgärder.

Vi har inte delade meningar om vilka mål vi skall uppnå. De här frågorna är en lika viktig del i den ideologi jag företräder som jag förmodar att de är i Birgitta Dahls ideologi.

**BIRGITTA DAHL (s) replik:**

Herr talman! Får jag först ta upp det som Karin Söder sade om pensionärerna, eftersom det är ett missvisande påstående som valsade runt i hela valrörelsen.

Pensionärernas pensioner har dess bättre höjts under denna tid till följd av ett riksdagsbeslut som fattades på förslag av den socialdemokratiska regeringen. Det var tur att vi fattade det beslutet innan vi fick den borgerliga regeringen! Pensionerna har dessutom behövt höjas extra ofta, eftersom inflationen varit så hög. Det är, Karin Söder, inte precis något att skryta över att man varit tvungen att utlösa indexregleringen så ofta.

Barnfamiljerna har inte haft någon motsvarande indexreglering, och det är

lögn att påstå att barnbidragen har höjts i takt med inflationen. En vanlig löntagare har fått en levnadsstandardförsäkring som motsvarar en månadslön. För barnfamiljerna, som har många att försörja, är försäringen mycket större. Och inte har barnbidraget höjts så mycket. Däremot har, som jag påpekade, mellan 150 000 och 200 000 barnfamiljer förlorat sina bostadsbidrag. Det rör sig i allmänhet om hemmafrufamiljer. Varför har ni låtit det ske?

Jag hörde i går de borgerliga företrädarna stå och tala om att vi måste ha en åtstramning och att vi måste ompröva en rad sociala förmåner, som vi är vana vid att ha. Jag skulle vilja fråga Karin Söder såsom ansvarig för det sociala området: Vilka sociala förmåner är det som skall omprövas? Och vilka är det som över huvud taget skall få en chans till förbättring i den här situationen?

Sedan vill jag upprepa min fråga, för den har jag fortfarande inte fått något svar på: Vilka praktiska åtgärder är det som skall till för att klara nödsituationen när det gäller barnomsorgsutbyggnaden? Är Karin Söder beredd att ta itu med någon av de åtgärder som vi har föreslagit här flera gånger, nämligen att man tillsammans med Kommunförbundet skall upprätta en plan för hur vi skall uppnå målen, först det som är uppsatt till 1981 och därefter det som var uppsatt till mitten av 1980-talet, med full behovstäckning när det gäller barnomsorgen? Är ni beredda att verka för att en sådan plan upprättas? Är ni beredda att verka för att kommunerna får höjda statsbidrag därför att de statsbidrag som utgår har urholkats av inflationen och i dag är mindre värda än de var 1976? Är Karin Söder beredd att uppfostra sina partikamrater, som är kommunalpolitiker, och andra borgerliga kommunalpolitiker, så att de uppträder litet bättre i fortsättningen när det gäller barnomsorgen ute i kommunerna? Det är ju om barnomsorgen, om SIA-skolan och fritidsverksamheten för barnen och om en social bostadspolitik till barnfamiljernas bästa som striden ute i kommunerna faktiskt står.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! När det gäller urholkningen av olika sociala förmåner så skulle man här kunna dra upp en lång rad jämförelser med vad som under socialdemokraternas sista regeringsperiod hände beträffande inflationstakten, som ju då var avsevärt högre. Sådana jämförelser skulle inte bli förmånliga för socialdemokraterna.

Beträffande framtiden vet vi att vi är i en svår ekonomisk situation, precis som alla andra industriländer. Här gäller det att prioritera mellan olika åtaganden i samhället, naturligtvis inte bara inom den sociala sektorn utan vi måste ha en totalbild av hela samhällsekonomin. Det framgår mycket klart av regeringsdeklarationen vad som gäller för den sociala sektorn. Där står att vi skall stödja de svagaste i samhället och att vi skall driva en fördelningspolitik till stöd för de utsatta i samhället. Det är svaret på Birgitta Dahls fråga. Det är alltså hela regeringen som står bakom detta.

När det gäller barnomsorgsutbyggnaden så har jag av naturliga skäl på den

dryga vecka som jag innehaft mitt ämbete inte hunnit ta de kontakter som är nödvändiga för att konkret kunna svara på Birgitta Dahls fråga i det här avseendet. Det är ju viktigt att de åtgärder man vidtar sker i samförstånd med de berörda parterna, i det här fallet kommunerna. Men Birgitta Dahl kunde ju ha lyssnat på mitt anförande, där jag sade att det är viktigt att få sådana planer för barnomsorgen att det blir möjligt att uppfylla de mål som riksdagen har uppställt. Detta är utgångspunkten för det arbete som vi nu tillsammans skall inleda.

När det gäller kommunpolitikernas möjligheter att tillgodose kravet på en god barnmiljö säger mig min erfarenhet att det kan tänkas att det ibland kan behövas diskussioner inom alla partier om vad som är bra och vad som är bäst för barnen. Det är inte alltid bara en fråga för det parti som jag tillhör, utan det kan gälla alla. Det viktiga är att vi för en dialog där barnens synpunkter och deras behov i alla sammanhang kommer till uttryck i samhällsplaneringen. Där har vi en gemensam uppgift, och jag tror att vi i långa stycken har gemensamma värderingar i det här avseendet. Om Birgitta Dahl och jag och flera andra ställer upp på detta, skall vi säkert också med framgång kunna genomföra de för barnen så viktiga målen.

Tredje vice talmannen anmälde att Birgitta Dahl anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få hälsa en ny socialminister välkommen. Det har ju varit täta byten, men de har inte varit så täta att vi inte önskar ett byte än en gång – så att vi får en socialdemokratisk socialminister och en socialdemokratisk regering.

Jag skall dröja litet vid det som fru Söder har varit inne på i sitt inlägg, i varje fall i ett kort avsnitt, nämligen den sociala utslagningen.

Vi har här att göra med ett kort perspektiv och ett långt perspektiv. Birgitta Dahl har i en stor del av sitt anförande uppehållit sig vid det långa perspektivet. Vad är det för samhälle vi skapar för våra barn och för oss själva? I det långa perspektivet är det ju fråga om arbete, och då inte bara om att ha ett arbete, utan också om att arbetet har en mening och ett innehåll. Det är naturligtvis med förskräckelse man konstaterar att sysselsättningsutredningen sade att 8 % av ungdomarna 1978 var arbetslösa. Det är ingen bra utgångspunkt när man skall gå ut i livet.

Vi har ett konkurrenssamhälle, som bryter ner och som talar om för oss hur vi skall vara i de vassa armbågarnas samhälle. Inom bostadsplaneringen är det viktigt att socialnämnden tidigt kommer in i arbetet och får vara med och planera. Andra viktiga områden är barnomsorgen och skolan. Vi hoppas att vi tillsammans skall kunna skapa vad som nu litet luddigt beskrivs som livskvalitet. Jag tror att vi alla känner vad det begreppet egentligen innebär, även om vi har svårt att ge ett konkret innehåll åt det.

Vi känner till läget också när det gäller den sociala utslagningen, framför allt genom alkohol och narkotika. Fru Söder var inne på det en hel del, och

hon sade att det är ett mycket allvarligt problem. Jag vet inte om hon är medveten om att det har sagts att detta är ett av de största problemen eller t. o. m. det största problem som vi har. Vi vet att alkoholkonsumtionen sedan andra världskriget har ungefär fördubblats. Vi vet att narkotikan har kommit hit. Vi vet att forskningen konstaterat att missbruket och skadorna ökar, kanske mer än konsumtionen ökar. Det finns naturligtvis inte alltid ett personligt samband, men de här kurvorna för alkoholbruket och skadorna följs åt.

Inom socialdemokratin har vi gått i spetsen när det gäller att bygga upp en välfärdsstat. Vi kan inte utan att protestera och slå larm åse att detta välfärdssamhälle håller på att brytas sönder inifrån.

Vi har lagt fram ett programförslag, som jag förmodar är väl känt för fru Söder. Vi har i programmet bl. a. tagit upp problemen på skolans område. A-nämnden i socialstyrelsen har gjort en undersökning, i vilken man tagit upp undervisningen i skolan på detta område. Undersökningen har kommit fram till att denna undervisning är dålig.

Vi har också tagit upp frågan om förhållandena i arbetslivet. Ett samarbete på detta område mellan arbetsmarknadens parter har kommit i gång, och det är ett arbete som måste fullföljas.

När det gäller nöjeslivet har jag läst en bok som heter I nattens ljus. Det är en bok som jag rekommenderar socialministern och regeringen att läsa. Det är en torftig nöjesmiljö som redovisas i den boken. Vi vill att det skall anslås pengar till alkoholfria nöjesmiljöer. Det kan kosta mycket pengar, men det är nödvändigt att detta kommer till stånd. Vi vill mobilisera folkrörelserna. Min erfarenhet är att folkrörelserna är beredda att göra insatser, men regeringen har bara till en liten del kunnat tillgodose deras krav och inte alls i den utsträckning som skulle vara nödvändig.

Vi behöver förstärka vården och göra den bättre – jag skall återkomma till det senare.

Vi har sagt att vi vill att staten skall satsa 100 milj. kr. på tre år. Två gånger har vi fått avslag på våra förslag, även om vi vid den senaste riksdagsbehandlingen fick några extra vårdplatser. Vi återkommer nu i samband med behandlingen av propositionen om socialtjänstlagen. Vi hoppas att vi då skall vinna bättre gehör för våra förslag. Men våra tidigare erfarenheter av trepartiregeringen är att när man kommit överens om en sak, så vill man inte ens flytta på ett kommatecken. Min förhoppning på den punkten är därför inte särskilt stor. Men vi kommer att tjata till dess vi får gensvar från den regering som vi har.

Min fråga till fru Söder i detta sammanhang är: Vad tänker ni göra? Vilket svar tänker ni ge oss när det gäller våra förslag?

Vi har också föreslagit att regeringen skall tillsätta en kommission. Jag har från Norge fått en rapport om att man där haft en sådan kommission som lagt fram ett förslag. Den har bestått av statssekreterare. Vi anser också att en sådan kommission skall arbeta inom regeringens ram. Vi utgår från att den kommer att samarbeta med A-nämnden i socialstyrelsen och att kommis-

sionen snabbt kan gå igenom problemområdena och ta upp de förslag vi lagt fram.

Vi har i vår motion sammanfattat vad kommissionen bör syssla med, och jag skall föredra det som hastigast. I motionen föreslås att kommissionen skall

ges mandat att genomföra det av socialdemokraterna föreslagna flerårsprogrammet för att angripa missbruksproblemen,

tillsammans med fackföreningsrörelsen och andra folk rörelser genomföra en studieoffensiv i landets alla skolor kring den sociala utslagningen och missbruket av alkohol och narkotika,

starta och stödja en debatt i landets kommuner, som resulterar i kommunala handlingsprogram mot den sociala utslagningen,

samordna samhällets insatser mot målet: alla människor med missbruksproblem skall erhålla den vård och det stöd de kan behöva, och

i samverkan med folk rörelserna ta initiativ och framlägga förslag om ytterligare insatser.

Vi vill också att A-nämnden inom socialstyrelsen skall ges i uppdrag att se över restriktionssystemet. Jag tillhör inte dem som tror att vi behöver ytterligare restriktioner. I varje fall tycker jag att vi först skall pröva dem som vi har. Jag hälsar med tillfredsställelse att den förre socialministern tillsatte en utredning om ungdomslangningen – det som vi kan kalla för kamratlangningen. Vi har en 20-årsgräns. Tänk om vi kunde få ha den också i praktiken! Men man köper sprit och langar sprit långt under denna gräns.

Priset är en bit i detta sammanhang, och här ligger nu på vårt bord ett förslag som vi har att ta ställning till. Jag tror inte att det i framtiden räcker att bara hålla jämna steg med inflationstakten utan att ytterligare använda priset i konsumtionsbegränsande syfte.

I vår motion har vi också sagt att det är viktigt med attityderna. Vi vill att man skall bli ytterst restriktiv med den statliga representationen i fråga om alkohol, och jag vill fråga fru Söder om regeringen ämnar vidta någon åtgärd i det avseendet. Vi tycker inte att man skall använda statliga medel till spritrepresentation. Dessutom bör man göra någonting när det gäller avdragsreglerna vid beskattning för företag som bjuder på sprit vid sin representation.

Herr talman! Jag hoppas att jag får återkomma i någon replik beträffande det som jag nu har berört.

Till slut vill jag ta upp frågan om socialtjänstlagen på en enda punkt. Vi kommer nu att behandla denna lag i socialutskottet, och det är i varje fall vår mening att förslaget skall framläggas för riksdagen i mars månad nästa år. Men socialtjänstpropositionen – på omkring 1 000 sidor – var ju ofullbordad i det avseendet att man inte hade klarat upp frågan om huvudmannaskapet för ungdomsvårdsskolorna och nykterhetsvårdsanstalterna. Vi har sagt att vi inom socialdemokratin inte vill medverka till att denna socialtjänstproposition tas upp till beslut förrän huvudmannafrågan är avgjord. Det måste alltså gå mycket snabbt med de kontakter och den uppgörelse som skall ske med Kommunförbundet och Landstingsförbundet. Eftersom socialministern bara

har varit i tjänst en vecka är min fråga: När kommer socialministern att ta dessa kontakter? Hur tänker hon driva detta ärende? När avser hon att det skall bli klart på den här punkten, så att vi kan behandla socialtjänstpropositionen i vanlig ordning?

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Evert Svensson gör ju många betydelsefulla och skrämmande konstateranden om hur det ser ut i samhället när det gäller alkoholskador och alkoholproblem av olika slag. En formulering som han hade var att välfärdssamhället bryts ned inifrån. Jag tror att om Evert Svensson lyssnade till mitt anförande tidigare, så fann han att jag hyser precis samma oro som Evert Svensson inför detta förhållande – att framför allt barn och ungdomar inte upplever att de lever i ett välfärdssamhälle. Deras situation är sådan att de som individer bryts ned och inte har den beredskap som de borde få för att bygga vidare på det svenska välfärdssamhället.

För att knyta an till problemen med alkoholen i samhället och de frågor som Evert Svensson ställde vill jag gärna svara att jag redan har haft kontakter med mina kolleger i regeringen vilka handlägger frågor som har med alkoholpolitik att göra. Vi är eniga om att vi skall söka oss fram till samarbetsformer. Om det blir exakt de som socialdemokraterna har föreslagit vill jag inte i dag förutskicka. Men vi är alltså i färd med att söka etablera någon form av samarbete för att kunna ta itu med dessa frågor på bred front. Det är alltså det besked jag kan ge i dag, att vi inom regeringen trots den korta tid vi arbetat har diskuterat den här frågan och är beredda att ta initiativ.

Jag har personligen samma inställning till restriktioner som Evert Svensson har, nämligen att restriktioner inte är någonting som man vinner seger med i det långa loppet, utan att vad det gäller är att få till stånd attitydförändringar i den här frågan. Det är ändå viktigt att man ser över de restriktioner som finns och undersöker i vad mån de efterlevs. Därför är det bra att just langningen till ungdomar är under utredning.

Vad vi tillsammans har ett ansvar för att ta itu med är att engagera alla. Då tänker jag också på folkrörelserna, som ju under många årtionden har varit engagerade i dessa frågor. Det gäller inte bara nykterhetsorganisationerna utan också många andra organisationer som har velat ge människorna ett värdefullt livsinnehåll, så att de har haft möjlighet att motstå de frestelser som finns i tillvaron. Vi bör tillsammans starta en folkkampanj mot den situation som i dag råder inte bara bland barn och ungdom utan också bland många vuxna när det gäller bruket av alkohol. Om alla goda krafter förenas i detta arbete och om vi tar alla intresserade människor till hjälp tror jag att vi kommer att nå resultat. Detta är ingenting som man kan lyckas med bara från politiska talarstolar, utan i detta arbete måste vi ha med oss alla människor som har ett intresse av att skydda barn och ungdomar från att gå under i alkoholmissbruket.

Jag skall också svara på den fråga som Evert Svensson ställde om socialtjänstlagen och huvudmannaskapet. Vi har haft också denna fråga uppe till diskussion. Jag finner det mycket angeläget att arbetet kommer i gång, och

enligt de kontakter som jag har haft skall det nu göra det. Det är min förhoppning att ett avtal i den här frågan skall vara i hamn fram på vintern. Om förhandlingar lyckas eller ej vet man ju inte i förväg. Det är alltså en förhoppning jag när att denna fråga skall kunna vara löst, så att riksdagen kan behandla socialtjänstpropositionen under våren så som det är tänkt.

EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tackar för den sist besvarade frågan. Jag hoppas att det inte bara är en förhoppning utan att ett sådant avtal verkligen kommer till stånd. Arbetet med utredningen och propositionen om socialtjänstlagen har pågått mycket länge. Det bör därför komma ett beslut så fort som möjligt. Enligt våra planer i socialutskottet har vi räknat med att det skall komma i mars. Jag hoppas att det inte behöver fördröjas, för det är här också fråga om utbildning av personal och förtroendemän. Man kanske kan säga att tiden för utbildning blir relativt kort, även om ett beslut kommer planenligt. Jag anser att det är absolut nödvändigt att frågan om huvudmannaskapet är klarlagd så långt att vi vet vad vi gör när vi fattar beslutet i riksdagen.

Jag tackar också för vad fru Söder säger om de kontakter som socialministern har tagit med kollegerna i regeringen när det gäller frågan om den sociala utslagningen på grund av alkoholmissbruk. Jag förmodar att det alltid tas sådana kontakter i stora och väsentliga frågor. Vad vi skulle behöva är ett aktionsprogram. Det behövs en kommission som sätter sig ned i morgon dag och går igenom det material som finns. A-nämnden i socialstyrelsen har sådant material – det finns forskningsrapporter och mycket annat. Jag förmodar, som jag sade tidigare, att det blir ett samarbete med den nämnden. Detta behöver inte ta så lång tid. Tillsätt kommissionen i morgon dag och se till att den arbetar! Det är hög tid, och det är nödvändigt.

Fru Söder lämnade frågan om alkoholen vid den statliga representationen liksom beskattningsfrågan obesvarad. Jag vill gärna ha svar på de frågorna.

Fru Söder talar liksom sin föregångare på socialministerposten mycket om folkrörelserna. Jag upprepar vad jag sagt många gånger från kammarens talarstol: Folkrörelserna har visat en väldig beredskap att göra insatser, men de har inte fått det stöd de behöver av den borgerliga regeringen. Därför väntar vi med spänning på den proposition som kommer i januari. Då om inte förr kommer de viktiga svaren. Hittills har de svaren varit dåliga.

Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Det var ett misstag att jag inte svarade på frågan om representationen.

Jag har inte diskuterat den frågan med mina regeringskolleger, men min personliga uppfattning i den frågan är att man vid representation skall vara mycket restriktiv med användandet av alkohol. Det skulle inte vara mig emot att gå längre i det avseendet än vi gjort hittills. Jag är anhängare av en stor restriktivitet.

EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Frågan gällde om regeringen vill gå vidare. Det innebär ett ganska stort steg inom den statliga förvaltningen. Nu hoppas jag att fru Söder, som har en central post i den nuvarande regeringen, kan få med sina kolleger på det. Det gäller främst den statliga representationen. I förlängningen gäller det naturligtvis också annan representation, men regeringen har ju bara inflytande över den statliga. Det gäller också beskattningen av företag som bjuder på alkohol i sin representation. Reglerna för sådan beskattning bör ändras.

Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Också jag skall i mitt anförande koncentrera mig på missbruksproblematiken.

Jag delar helt Evert Svenssons uppfattning att alkoholmissbruket är vårt utan jämförelse största sociala problem, ett problem som har allvarliga skadeverkningar för den enskilde missbrukaren, hans familj och omgivning och för hela samhället. Särskilt allvarligt är att de s. k. gubbarna inte bara blir allt fler utan också allt yngre.

Missbruket tar också en växande del av behandlingsresurserna i anspråk, främst inom psykiatrin. År 1962 svarade alkoholism och alkoholpsykos för ungefär en åttondel av alla vårdtillfällen inom den slutna psykiatriska vården, tolv år senare för en tredjedel.

Men också en allt större del av de kroppsliga skador och sjukdomar som drabbar framför allt yngre och medelålders män har samband med alkoholmissbruk. Vissa undersökningar tyder på att mellan 20 och 50 % av besöken på medicinska, kirurgiska och psykiatriska akutmottagningar direkt eller indirekt kan bedömas vara följder av alkoholmissbruk.

De viktigaste insatserna för att komma till rätta med alkoholmissbruket måste naturligtvis vara de förebyggande: att bereda barn och ungdom en god och varm, engagerad och engagerande uppväxtmiljö och en meningsfull utbildning och sysselsättning. Olika studier av social missanpassning visar att vad som främst behövs är en fostran som bygger på kärlek, inte släpphänhet, på fasthet, inte hårdhet, och med konsekvent behandling av barnet.

Familjen och hemmet har här naturligtvis den centrala rollen – en roll som på alla sätt måste stödjas och stärkas. Vi vet också att det finns ett mycket starkt samband mellan harmonin hos barnen och harmonin hos föräldrarna. Bara detta borde vara skäl nog att verka för största möjliga valfrihet.

Inte minst angeläget är att också ensamföräldrar och andra med begränsad ekonomi ges möjlighet att ägna barnen tillräcklig tid och omsorg, att orka med både sig själva och barnen. Det är hög tid att inse att detta att vårda och fostra barn är en av de allra viktigaste uppgifterna i vårt samhälle. Den ATP-rätt för vård av små barn som finns inskriven i regeringsdeklarationen kan här få stor betydelse, inte minst psykologiskt.

Det gäller inte att prestera. Det gäller att fungera socialt, brukar det ibland heta om skolan. Men en elev kan fungera socialt tillfredsställande bara om han får prestera efter sina egna förutsättningar. Många har svårt att hänga

med i undervisningen, inte minst på högstadiet, på grund av otillräckliga baskunskaper eller därför att de finner den alltför teoretisk. Många kommer efter och försöker hävda sig på annat vis, inte minst genom att stoltsera med eller fly till missbruk av alkohol eller narkotika. Skolan måste därför utformas så att den bättre än nu kan tillgodose olika elever med olika förutsättningar, anlag och intressen.

Ungdomsarbetslösheten är särskilt svår för dem som slutar skolan vid 16 års ålder. Också detta kan leda till sociala problem och missbruk av olika slag. Det är därför bra att det slås fast i regeringsdeklarationen att ytterligare insatser skall göras för att tillförsäkra alla ungdomar utbildning, praktik eller arbete. I många fall kan organiserad lärlingsutbildning, där en företagare tar på sitt ansvar att lära den unge ett riktigt arbete, vara den bästa lösningen. Det är också viktigt att underlätta provanställning av ungdomar i de små företagen. Detta skulle kunna göra det möjligt för fler att få jobb i eller nära sin hembygd.

Det finns all anledning att betona att vi alla såsom skolkamrater, grannar, vänner eller arbetskamrater har ett ansvar för våra medmänniskor, som samhället aldrig någonsin kan ta över, när det gäller att stödja och hjälpa varandra och försöka hindra utslagning och isolering. Vid begynnande missbruk får vi inte väja undan, utan vi måste verka för att stöd, vård och bistånd sätts in så tidigt som möjligt. Gemenskap och solidaritet har inget parti monopol på. Inom alla partier måste vi bättre än hittills verka för att alla ställer upp i detta avseende.

Problemen är så allvarliga att frågan om nya eller förstärkta alkoholrestriktioner på sistone har tilldragit sig ökat intresse. Naturligtvis är det så, att funnes ingen alkohol skulle vi inte ha något alkoholmissbruk. Spritstrejken i Sverige 1963 liksom strejken vid de finska systembutikerna för några år sedan gav positiva resultat i form av minskat fylleri och minskat tryck på vårdapparaten. Men båda dessa strejker var kortvariga. Vad skulle ha hänt om de fortsatt längre tid? Erfarenheterna från förbudstiden i USA är väl snarast att mycket snart flödade spriten och florerade brottsligheten som aldrig någonsin tidigare. Motsvarande erfarenheter har vi i Sverige på narkotikaområdet. Trots att ingen legal försäljning förekommer, är det normalt ingen som helst svårighet att komma över narkotika. Hanteringen har i stället här som i andra länder medfört en omfattande brottslighet.

Alkoholmissbruket har fått sådana allvarliga konsekvenser för enskilda och närstående samt för vårdområdena att vi måste vara öppna för restriktioner, om det verkligen kan beläggas eller göras troligt att de är ägnade att förebygga eller minska alkoholmissbruket.

Jag menar därför att såväl Systembolagets försäljningsmonopol som 20-årsgränsen för inköp bör bestå. Det står nämligen klart att langningen till de yngre vanligen sker genom något äldre kamrater. En sänkning av inköpsåldern till 18 år, myndighetsåldern, kan synas logisk men skulle innebära påtaglig risk för ökad langning till kamrater ännu längre ner i åldrarna.

Också tanken på att återinföra motboken har på senare tid väckts till liv.

Man har sagt att hjälper inget annat får vi väl återinföra motboken. Jag är övertygad om att det skulle motverka sitt syfte.

Begränsades ransonen till två liter i månaden – det är hälften av vad män över 30 år normalt fick – skulle varje motboksinnnehavare kunna få ut 24 liter sprit om året, och det är ungefär dubbelt så mycket som i genomsnitt konsumeras legalt i Sverige. Sannolikheten är därför stor att det skulle leda till en ökad, inte minskad, spritförsäljning därför att ransonen lätt skulle uppfattas som normerande. Samtidigt är risken stor för att vi dessutom efter en övergångstid skulle få en stark ökning av överlåtelse av sprit, hembränning, smuggling och konsumtion av K-sprit.

Men jag vill ändå hävda att det krävs mer av forskning och uppföljning kring olika restriktioner. Jag tror att det är angeläget att så snart som det är möjligt få en ordentlig utvärdering av mellanölsförbudets konsekvenser. Jag tror också att det är viktigt att vi följer utvecklingen och erfarenheterna från andra länder.

Det ökade missbruket hör till de svåraste frågorna som socialvården ställs inför i dag. I den debatt som har gällt samhällets ansvar för missbruksvården har meningarna gått starkt isär. Under 1970-talets mitt framträdde den uppfattningen allt starkare att samhället bara i sällsynta undantagsfall skulle ingripa i den enskilde missbrukarens personliga förhållanden. Samhällets stöd- och hjälpinsatser skulle göras mera attraktiva och lättare att nå men komma i fråga först när den enskilde själv efterfrågade sådana åtgärder.

Det ledde till att samhällets ansvar för att missbrukarna bereddades vård även i situationer, då de inte själva efterfrågade vården, kom i bakgrunden. Men också nämndernas ansvar för att genom en aktiv verksamhet erbjuda missbrukarna stöd och hjälp för att komma ur missbruket tunnades ur alltmer. Inte minst ledde tyvärr på många håll sammanslagningen av social-, barnvårds- och nykterhetsnämnderna till att insatserna för de alkoholskadade eftersattes. Samtidigt fick vi en risk för att nykterhetsvården stod tillbaka för det som bedömdes som mer angeläget.

Dessa risker, herr talman, elimineras inte av den socialtjänstproposition som nu ligger på riksdagens bord. Det särskilda ansvaret för att förebygga alkoholmissbruk och hjälpa dem som drabbas har ersatts av allmänna uttalanden om samhällets ansvar för dem som vistas i kommunen. Missbruksproblematiken nämns över huvud taget inte i förslaget till lag.

Vi menar därför att socialtjänstlagen måste kompletteras med bestämmelser som lägger fast socialnämndernas särskilda ansvar för att genom aktiv verksamhet erbjuda missbrukarna stöd och hjälp att ta sig ur missbruket och för åtgärder i förebyggande syfte.

Många i och för sig välmenande insatser inom sjukvården är i dag snarast ägnade att stimulera till ökad alkoholkonsumtion och många alkoholproblematiker: sjukskrivning, förtidspensionering och återkommande avgiftning utan efterföljande rehabilitering. Missbrukaren får på det viset tid, pengar och ork att fortsätta missbruket. Samverkan mellan sjukvården och socialvården måste därför förbättras och behandlingen oftare än nu kombineras med

arbetsrehabilitering eller aktiva insatser för att stödja människorna i en missbrukssituation.

Arbetet har en central roll när det gäller att försvåra utvecklingen av ett missbruk, dels därför att kravet att gå till ett arbete i sig utgör en effektiv social stödjekorsett, dels därför att arbetet för många är den viktigaste källan till sociala kontakter.

Jag noterar därför med tillfredsställelse att socialministern menar att förtidspension måste vara den absolut sista åtgärden. Den måste också, menar vi, tillgripas betydligt mer restriktivt än i dag.

Naturligtvis måste, herr talman, vården av alkoholskadade så långt möjligt ske på frivillig väg. Men när frivillighet inte går att nå, när missbrukaren eller hans anhörigas hälsa och liv står på spel, då måste det finnas möjligheter till insatser utan samtycke, insatser som också måste kunna utformas så att de verkligen kan tillgodose missbrukarens speciella behov.

Förslaget om vård utan samtycke av vuxna missbrukare kan enligt vår mening inte läggas till grund för en ny lagstiftning. Förslaget innebär att sådan vård endast skulle kunna ske inom ramen för den psykiatriska lagstiftningen. Det förslag som framlagts skulle enligt vår mening leda till minskad rättssäkerhet i förhållande till nu, risk för utvidgning av det psykiatriska sjukdomsbegreppet och en ensidig betoning av det psykiatriska behandlingsbehovet.

Möjligheterna till mer långsiktig social rehabilitering skulle allvarligt försämrats till men för missbrukarna och deras anhöriga.

Vad som är särskilt allvarligt är att detta också skulle drabba unga missbrukare redan från 20 års ålder.

Begränsningen av vårdtiden till högst fyra veckor skulle dessutom drabba de missbrukare hårdast som har största behovet av mer långvarig vård och som inte av egen kraft mäktar stå emot fortsatt missbruk, hur fina behandlingsplaner som än läggs fram. Av tvångsvårdade narkomaner som i dag bara kan vårdas enligt psyk-lagen hade 40 % längre vårdtider än fyra veckor.

Den utredning om reglerna för vård utan samtycke som har aviserats i syfte att trygga rättssäkerheten och garantera effektiv vård bör därför få i uppdrag att skyndsamt utreda och föreslå en medicinsk vårdlag som ger möjlighet att bereda vård på såväl sociala som medicinska indikationer.

#### ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Invandringpolitiken i Sverige – eller snarare de politiska beslut som har fattats för att reglera invandringen – har syftat till att tillfredsställa näringslivets behov av billig arbetskraft under den tid då industrin har expanderat, utan någon som helst hänsyn till de sociala problem som invandringen medfört, och utan någon som helst planering av åtgärder eller samhällelig beredskap för att möta problemen.

Migrationen i Europa, som under de senaste årtiondena har fått formen av en folkvandring, orsakas av den ojämna ekonomiska och industriella utvecklingstakten i den kapitalistiska världen.

Migrationen tjänar till att skaffa billig och rörlig arbetskraft och resulterar i att ytterligare öka skillnaderna i utvecklingstakten. Samtidigt fungerar den som säkerhetsventil och dämpar klasskampen i invandrarnas ursprungsländer.

Invandrarna utgör i dag en del av den internationella arbetarklassen. En del som även här i Sverige drabbas särskilt hårt av det kapitalistiska samhällets orättvisor.

De förnekas demokratiska medborgerliga rättigheter.

De förnekas tillgång till sitt språk, sin kultur och sin historia.

De förnekas rätten till en likvärdig utbildning.

Arbetslösheten slår särskilt hårt mot invandrarungdomen.

Barn slås ut redan i förskolan.

Vi kan se hur invandrarnas problem utvecklas till samhällsproblem av största betydelse. Vi kan se de uppenbara riskerna för att stora invandrargrupper under det tryck som de utsätts för omvandlas till ett underproletariat. Vi kan också se hur färan för hets och förakt mot invandrare växer som en följd härav.

Vi kan se allt detta. Men det verkar inte som om den borgerliga regeringen kan se det. Det avsnitt i regeringsförklaringen som behandlar invandrarfrågor består av fem rader. Där deklarerar man sin totala brist på helhetssyn och på planering av hur invandrarfrågorna skall lösas. Vi föredrar att se detta som ett utslag av bristande insikter inom regeringen. Vi vill inte tro att detta är en cynisk spekulation i att skapa konflikter och motsättningar i samhället för att därigenom öka utrymmet för en reaktionär socialpolitik.

Trots att invandrarproblemen i åtskilliga avseenden är – och länge har varit – väl dokumenterade förekommer inga konkreta förslag i regeringsförklaringen om vilka åtgärder man tänker vidta. Genom att tillsätta en ny allomfattande invandrarutredning fortsätter man att skjuta problemen framför sig. Man försöker slippa ifrån ansvaret att föra en konkret politik. Men jag vill påminna om att det inte bara är det som regeringen gör som kommer att räknas. Även det som regeringen kunde göra, men som den avstår från att göra kommer att noteras.

Vårt parti anser att alla människor som bor och arbetar i vårt land skall ha samma rättigheter och skyldigheter. Rösträtten är en grundläggande demokratisk rättighet, som bör tillfalla alla människor i Sverige på lika villkor. Det var ingen tillfällighet att just frågan om allmän och lika rösträtt togs fram som en av de stora frågorna när arbetarrörelsen började formera sig. Alltsedan dess har kampen för att utvidga demokratin och för att försvara den mot varje inskränkning varit en huvudfråga för arbetarrörelsen. Därför har det också varit och är fortfarande så, att när extremhögern har lyckats tillskansa sig makten i något land, så är det arbetarrörelsens aktiva som mördas, torteras, kastas i fängelse eller tvingas fly från sitt land.

Kravet på rösträtt för invandrare i riksdagsval gäller två saker: för det första invandrarnas principiellt demokratiska rätt att delta i och ta ansvar för det politiska livet i landet. För det andra det förhållandet att invandrarna utgör en stor del av arbetarklassen. En riktig representation av de arbetande i olika

politiska organ kan därför inte uppnås utan rösträtt för invandrarna.

Det finns inga som helst godtagbara argument – framför allt inga hänvisningar till förhållandena i andra länder – som kan legitimera ett fortsatt diskriminerande och ur demokratisk synpunkt kränkande missförhållande, som innebär att stora delar av Sveriges befolkning utestängs från den demokratiska beslutsprocessen. Invandrarnas rätt att delta i riksdagsval kommer också att positivt påverka deras deltagande i samhällslivet i övrigt. Likaså måste invandrarnas rätt att delta i folkomröstningen om kärnkraft betraktas som självklar. Därför måste nödvändiga beslut snarast fattas för att möjliggöra detta deltagande och för att ställa nödvändiga resurser för information till förfogande. Rösträtten för invandrare kommer att göra att de politiska partiernas uppmärksamhet gentemot invandrarna och deras problem kommer att öka avsevärt. På så sätt kommer demokratins utveckling att påskyndas.

Herr talman! Det kulturella arvet, dvs. seder och bruk, de moraliska värderingar, de attityder och de allmänt vedertagna sanningar som är förknippade med detta har sitt ursprung i de sociala, ekonomiska, historiska och utvecklingsmässiga förhållanden som råder i olika länder och inom olika nationer.

Det kulturella arvet utgör den grund som människorna bygger sin personlighet samt sin nationella och klassmässiga identitet på. Det utgör också grunden för den nationella gemenskapen. Det är därför uppenbart, att möjligheten för invandrarna att ta del av och utveckla sin egen kultur är nödvändig för att framför allt invandrarbarnens identitet och självkänsla skall kunna stärkas.

En utvecklad personlighet och kunskaper om den egna kulturen, dess historia och klassmässiga karaktär är förutsättningar för att man skall kunna kritiskt granska, påverka och utveckla den. Bara då kan den oundvikliga kulturkollisionen mellan invandrarnas kultur och den svenska kulturen utvecklas till något konstruktivt, så att kulturerna positivt kan påverka och utveckla varandra genom sina rikedomar av samlade erfarenheter.

Självfallet måste invandrarorganisationerna med sin kulturella och sociala verksamhet bland barn, unga och äldre inta en central roll när det gäller att ge invandrarna deras rätt till sin kultur och historia. Invandrarorganisationerna är ofta den enda förbindelselänken mellan invandrarna och det svenska samhället. Det är också där som invandrarna har möjlighet att känna sin nationella grupptillhörighet. Därför är det nödvändigt att kraftiga insatser görs för att stödja invandrarorganisationernas verksamhet.

En förutsättning för att invandrarna, och i synnerhet invandrarnas barn, skall få möjlighet att ta del av och utveckla sin egen kultur är att de har ett fullt utvecklat modersmål. Den direkta kopplingen mellan utvecklingen av modersmålet och kulturen är helt uppenbar och tvingar oss att se modersmålsundervisningen i ett helt annat perspektiv än det som låg till grund för reformen om hemspråksundervisning. Dessutom har en rad vetenskapliga undersökningar klart visat att för att kunna lära sig ett nytt språk måste man ha ett fullt utvecklat modersmål.

Förhållandena för invandrabarnen i skolorna i dag är i allra högsta grad oroväckande. Många invandrabarn slås ut redan i förskolan på grund av bristande språkkunskaper. Språkträningen sätts in för sent, och de lärare som skall ge den har en dålig utbildning – om de har någon alls. Upp genom skolåren faller invandrabarnen undan. Många förmår inte att skaffa sig full grundskolekompetens, och ytterst få av dem går vidare till gymnasieskolan. Ännu färre går vidare till högre utbildning. Det håller på att skapas ett underproletariat, vilket kommer att få fördömande konsekvenser inte bara för dem som slås ut och hamnar i det utan även för samhällsutvecklingen som helhet.

Därför hävdar vårt parti att modersmålsundervisningen skall göras obligatorisk. Vi vill också byta ut begreppet hemspråk mot begreppet modersmål, dels för att understryka att det inte bara gäller att formellt lära sig ett språk, dels för att understryka att rätten till språkundervisning inte bara får knytas till det språk som talas i hemmet utan måste vara beroende av barnets nationella ursprung. Modersmålsundervisningen bör om möjligt bedrivas i enspråkiga klasser. Om elevunderlaget är för litet för att man skall kunna åstadkomma enspråkiga klasser bör invandrabarnen få minst fem timmars modersmålsundervisning i veckan. Detta timantal bör efter hand utvidgas, i takt med att lärare utbildas. En allt större del av invandrabarnens undervisning bör ske på deras modersmål.

Sällan har en lag utsatts för så systematiska sabotage som lagen om svenskundervisning för invandrare. Många företag har inte ens brytt sig om att den finns. Andra har ingått avtal med invandrare – avtal som har varit villkor för anställning, men där den anställde avsagt sig rätten till svenskundervisning. Sådana avtal är inte giltiga, men eftersom det är invandrarna själva som måste påtala brott mot lagen och de inte känt till att avtalen varit olagliga, har det fungerat efter företagets vilja. Vissa företag har vägrat att anställa invandrare för att på sätt slippa ifrån skyldigheten att ordna språkundervisning. Det har lett till att många invandrare för att få ett jobb och för att slippa gå arbetslösa har uppgett att de redan fått sina 240 timmars undervisning, trots att de inte deltagit i någon sådan.

Inte ens regeringen eller riksdagen går fria från anklagelsen att ha saboterat den lag som de själva föreslagit och antagit. Lärarna har nämligen inte fått den utbildning som fordras för att klara svenskundervisningen för invandrare. Fortfarande finns ingen adekvat utbildning för lärare i svenska som främmande språk. Vissa kvalifikationskrav har utarbetats för de lärare som är verksamma med språkundervisning inom arbetsmarknadsutbildningen. Men de kvalifikationskraven har ingen relevans för den speciella uppgift som dessa lärare ställs inför. Vissa lärare med mångårig erfarenhet har tillägnat sig de nödvändiga kunskaperna, men deras anställningstrygghet är ständigt hotad, eftersom de inte uppfyller de formella kvalifikationskraven. Hela reformen om svenskundervisning framstår som en parodi på vad den borde vara.

Vpk anser att ansvaret för svenskundervisningen skall ligga hos skolöverstyrelsen. Verksamheten skall finansieras medelst arbetsgivaravgift, som

uttas helt oberoende av om företagen har anställda som är invandrare eller inte. Undervisningen skall bedrivas under ordinarie arbetstid – inte på kvällen när folk är uttröttade. Antalet timmar bör utökas till 340. Lagen om svenskundervisning måste också utvidgas till att omfatta uppsökande verksamhet främst bland alla de invandrarkvinnor som ofta lever i en total isolering.

Herr talman! Invandrarproblematiken har i dag en sådan dignitet och en sådan omfattning att det är omöjligt och oansvarigt att bara betrakta invandrarna ur en snäv humanistisk utgångspunkt. Det gäller i högsta grad samhällsfrågor som måste lösas med det snaraste, innan allvarliga samhällsliga problem uppstår.

GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Liksom flera tidigare talare tänker även jag ägna mig åt missbruksfrågorna. Jag skall inte spilla så många ord på att beskriva problemens allvar, eftersom andra har gjort det tillräckligt bra förut. I huvudsak tänker jag uppehålla mig vid åtgärderna.

Om det är något område som är betjänt av ett generöst debattklimat, där man undviker att skapa konstlade motsättningar mellan partierna, är det just missbruksområdet. Från den synpunkten tycker jag att dagens debatt har varit uppmuntrande. Det här är ett område där vi alla kan konstatera att välfärdspolitiken har misslyckats, och ingen av oss kan komma undan ansvaret för detta. Det är också ett område där vi alla behöver ägna oss åt inte bara självkritik utan också omprövning av de intagna ståndpunkterna. Detta underlättas inte av att varje ansats till självrannsakan och nyorientering tas upp och förhånas på det sätt som tyvärr är alltför vanligt i den svenska politiska debatten. Här skulle vi faktiskt i stället behöva litet uppmuntran till omprövning. Det räcker inte med att man i en bisats säger att vi minsann är självkritiska, varefter man ägnar sig åt att tala om att man är bäst i alla avseenden.

Det viktigaste på missbruksområdet, liksom på många andra av politikens fält, är naturligtvis att förebygga problemen. Vården är viktig – jag återkommer till den – men att förebygga är det avgörande. Jag tror att det är nödvändigt med en restriktiv alkoholpolitik, och det gäller givetvis i ännu högre grad i fråga om narkotika. Om det är något ord som jag skulle vilja avskaffa, om det fanns en möjlighet, är det ordet alkoholliberalism. För det första leder ordet tanken till det liberala partiet, trots att vi i folkpartiet aldrig har ägnat oss åt något som skulle kunna kallas alkoholliberalism. För det andra, om det är någonting som har haft sin chans och misslyckats i det svenska samhället, är det just en politik som gör alkoholen mer lättillgänglig. Enkelt uttryckt: vi har gjort två stora försök att göra alkoholen mer tillgänglig, och båda gångerna har verkningarna blivit förödande med stora ökningar av skadorna. Det ena försöket gjordes när motboken togs bort och det andra när mellanölet infördes. Därmed är det inte sagt att man kan reparera skadan genom att vrida klockan tillbaka. Det är betydligt svårare.

Vi har i princip en restriktiv alkoholpolitik. De viktigaste restriktionerna är

priset, som är betydligt högre än framställningskostnaden, vidare försäljningsorganisationen med monopol och olika inskränkningar i möjligheten att få tag i alkoholdrycker samt åldersgränsen, som ju – som flera har påpekat – ligger två år över myndighetsåldern.

I den alkoholdebatt som fördes i våras och i somras restes krav på nya och skärpta restriktioner. Hur skall man ställa sig till dem? Folkpartiets inställning – och det är också den som under året har redovisats av folkpartiregeringen – är att vi i första hand skall försöka genomföra de restriktioner som riksdagen ganska enigt beslöt om 1977. Det betyder inte att vi avvisar tanken på ytterligare åtgärder, om sådana skulle vara nödvändiga, men vi vill i första hand genomföra de restriktioner som redan har beslutats. Skall vi gå vidare, måste åtgärderna ha förankring bland människorna. Det får inte vara bestämmelser som upplevs så främmande att de systematiskt överträds. Man får inte uppfatta bestämmelserna som onödigt krångel och kitslighet – det skadar förtroendet för hela alkoholpolitiken.

Det första vi skall göra – och härvidlag tycks det råda allmän enighet – är att försöka upprätthålla åldersgränsen bättre än nu. Jag tror att det är viktigt att det blir en snabbt igångsatt bred aktion, en kampanj och inte någon lång utredning. Här finns det redan en vilja inom de berörda instanserna – Systembolaget, socialstyrelsen, rikspolisstyrelsen, brottsförebyggande rådet, skolöverstyrelsen och statens ungdomsråd – att tillsammans ta krafttag och satsa de resurser som man redan har för att försvåra överlåtelse av alkohol till ungdom. Tyvärr får ungdomarna tag i alkohol på flera sätt. I viss utsträckning sker det genom besök i systembutikerna, även om jag för min del tror att det sker i ganska liten omfattning. Vidare sker det genom äldre kamrater, föräldrar och genom helt främmande människor, som ungdomarna dyker på utanför systembutiken och som påfallande lätt kan fås att köpa ut vin, sprit eller starköl åt personer under tjugo år.

Den här aktionen mot överlåtelse av alkohol till ungdom borde naturligtvis – och här kan vi alla vara självkritiska – ha kommit redan i anslutning till att man tog bort mellanölet. De effekter av mellanölsbeslutet som vi nu tycker oss se är för det första att de yngre tonåringarna verkar gå över till svagare drycker, och det är hoppingivande. Det var också avsikten. Oroande är emellertid, för det andra, att de äldre tonåringarna i skrämmande stor utsträckning tycks ersätta mellanöl med starkare drycker. Det är just i den här situationen som den breda aktionen mot överlåtelse i olika former borde komma. Det är hög tid att den sätts i gång.

Nu kan man naturligtvis säga att detta inte räcker. Dagens Nyheter har haft några kritiska kommentarer. Dagens Nyheter har sagt, att så länge man inte är beredd att ransonera eller i varje fall registrera inköpen kan man inte tala om en aktion mot langning. Jag tror dock att det är för tidigt att uttala sig så, eftersom vi ännu inte har satt in den här breda aktionen mot överlåtelse. Om den misslyckas, måste man vara beredd att gå vidare. Men låt oss först se, om vi inte kan mobilisera inte bara de myndigheter som jag nyss nämnde utan naturligtvis också folkrörelserna, framför allt Hem och skola-rörelsen, i ett engagemang för att hindra att äldre överlåter alkoholdrycker till yngre.

En nyckelställning i arbetet med alkoholfrågorna har socialstyrelsen och dess A-nämnd. Alla vet vi att det har varit gnissel där. Det tog lång tid att få kansliet organiserat. Framför allt nykterhetsrörelsen har understrukt att det har varit svårt att i arbetet i A-nämnden vinna gehör för riksdagsbeslutet och dess målsättningar. Jag tror att det där håller på att försvinna nu. En ny anda håller nog på att växa fram på socialstyrelsen när det gäller alkoholfrågorna, och det är mycket uppmuntrande.

Jag vill fästa uppmärksamheten på en artikel i gårdagens Dagens Nyheter. Den har skrivits av Jakob Lindberg, som är en av de tjänstemän inom socialstyrelsen som har arbetat länge med alkoholfrågor. Han refererar en internationell forskarrapport om alkoholpolitik och folkhälsa. Kärnan i hans artikel är att forskarrapporten ger stöd åt kraven på en restriktiv alkoholpolitik. Det är nya tongångar från socialstyrelsen, och jag tycker de är glädjande. Jag kan kanske få citera ett litet stycke ur artikeln: "Det viktiga med forskargruppens rapport är att den så starkt riktar uppmärksamheten mot den allmänna konsumtionsnivån. Naturligtvis är det storkonsumtionen och de allvarliga alkoholskadorna som utgör det samhälleliga problemet. Men man kan inte utforma en framgångsrik alkoholpolitik som riktar sig enbart mot missbruket eller den skadliga konsumtionen.

En sådan politik får gärna applåder av den måttlighetsdrickande majoriteten, eftersom den inte berörs. Men vill man hejda ökningen av alkoholskadorna, så måste den totala konsumtionen bromsas upp. Det är b r u k e t det gäller."

Det här har riksdagen godkänt, men att acceptera det i handling blir en smärtsam omprövning för många som har varit verksamma på området, t. ex. inom socialstyrelsen, och för många politiker inom troligen alla partier i det här huset. De som länge har hävdad detta samband mellan bruk och missbruk bör inte nu säga: Vad var det vi sade? De bör i stället tacksamt ta emot den ökade insikt som kommer fram.

Jag tror också, vilket är en detalj i sammanhanget, att en mer effektiv organisation i arbetet med drogfrågorna inom socialstyrelsen, som finns med i det förslag till ny organisation av socialstyrelsen som riksdagen nu skall behandla, också kommer att bidra till ett bättre arbete.

I denna artikel ges också exempel på nya tänkbara restriktioner. Låt mig bara nämna de olika punkterna.

En skärpning av prispolitiken tas upp. Ett sådant förslag ligger på riksdagens bord i dag. Jag tycker det är bra att regeringen har handlat så snabbt på den här punkten.

Stoppa utbyggnaden av Systembutikerna! föreslår Jakob Lindberg. Stoppa hemmatillverkningen av vin! Slopa den skattefria alkoholen i Norden!

Det är några saker som väl tål att funderas på. Vi skall inte fatta beslut om dem förhastat, men tillsammans skulle de faktiskt innebära en påtaglig förändring. Det fordras då att partierna motstår frestelsen att gå emot förslagen för att vinna kortsiktig popularitet hos den stora måttlighetsdrickande allmänheten. Vi får därför resonera om förslagen.

Jag kan nämna ett par tankar till som vi har fört fram från folkpartiets sida,

bl. a. i regeringen under förra året.

Ingripande mot alkoholförtäring på allmän plats – det är en sak för kommunerna att ta ställning till. Det är inte någon åtgärd som löser alla problem, men jag tror att ett fortsatt accepterande av att det finns en samlingsplats för drickande i varje stad kommer att leda utför. Det innebär en kapitulation från samhällets sida inför alkoholmissbruket som det bara kommer ont av. Därför anser jag att kommunerna bör ta upp den här frågan. Det var inte meningen, när vi avskaffade fyleristraffet, att vi också skulle acceptera ett näst intill ohämmat fylleri på våra gator och torg.

Att skärpa hållningen vid narkotikainnehav genom att minska åtalsunderlåtelseerna är något som åklagarmyndigheterna redan har tagit itu med, och jag tycker det är bra. De samtal jag har haft med personer som är verksamma i det sociala fältarbetet stärker mig i min tro att man inte gör någon en tjänst genom att acceptera innehav av narkotika.

Det är klart att vi måste ha större resurser för vården och också för ett stöd till ideella insatser. Jag tror att den kritik som Evert Svensson levererade mot de två tidigare regeringarna, eller mot den icke-socialistiska majoriteten under förra valperioden, med fördel kunde kombineras med en aning självkritik. Att stödet till ideella organisationer och deras insatser i vård och förebyggande arbete inte är större än vad det är, beror naturligtvis på att utgångsläget 1976 inte var särskilt imponerande. Men låt oss nu med gemensamma krafter arbeta för ökade resurser!

Regeringsförklaringen ger bra underlag för detta, och jag är för min del övertygad om att socialministern, med det starka engagemang som hon har visat här i dag och många gånger tidigare, kommer att vara framgångsrik i kampen om de knappa resurserna, för att få pengar till missbruksvården. Och med detta och mycket annat vill jag hjärtligt önska henne lycka till i hennes viktiga arbete.

Det är klart att vi skall diskutera formerna för missbruksvården. Jag är tacksam för Ingegerd Troedssons inlägg här, som gav tvångsfrågorna ungefär de rätta proportionerna. Det finns ingen möjlighet för mig att nu gå in på dem. Jag håller inte med om allt hon sade men mycket av det, framför allt innan hon kom in på tvångslagstiftningen. Det är viktigt att missbruksfrågan inte tappas bort i den nya socialtjänstens arbete.

Till slut: det här är ett område där det mer än på andra finns begränsningar i vad politiker kan åstadkomma genom beslut av olika slag.

Låt mig få avrunda, herr talman, med att berätta om ett litet telefonsamtal som jag fick i går kväll. Det ringde en upprörd man hem till mig. Han presenterade sig som direktör och sade att nu lever vi väl inte längre i ett fritt land – skall jag behöva inställa en middag för att Systembolaget skall ha stängt i två dagar bara därför att vi har alkoholister i det här landet som inte kan sköta spriten?

I all sin enkelhet belyser det samtalet den inställning vi måste ändra på. Jag föreslog inte att han skulle inställa middagen, utan att han för en gångs skull skulle bjuda på en alkoholfri måltid och se om inte det gick bra.

Här måste vi alltså arbeta parallellt som beslutsfattare och som opinions-

bildare ute i det svenska samhället. Många av oss kan säga med viss självkritik: Vi har ägnat oss åt annat, mindre viktigt, alltför länge.

THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Att vi har fått en förändrad debattmiljö när det gäller drogfrågorna har vi fått klart för oss under det senaste halvåret. Även i gårdagens partiledardel av höstens allmänpolitiska debatt tonade de här frågorna fram mycket kraftigt. Och när vi nu tittar på socialblocket, som vi brukar kalla det, i den allmänpolitiska debatten så ser vi att också det domineras i hög grad av den oro som vi alla känner kring drogfrågorna. Det gäller såväl alkohol som narkotika.

Enligt beslut av 1977 års riksdag skulle alkoholfrågorna infogas i sitt sociala sammanhang. Ett klart mål var att man via fleråriga insatser skulle begränsa den totala, alltför höga alkoholkonsumtionen, och därmed skulle man komma till rätta med alkoholmissbruket.

Under de gångna åren med borgerlig regering har man icke vidtagit någon som helst åtgärd i enlighet med riksdagens uppställda målsättning. Däremot har man på narkotiksidan under våren 1978 framlagt ett förslag till insatser, i och för sig ganska blygsamma men ändå konkreta.

När jag nu lyssnat på två avsatta socialministrar och den nytilkomna vill jag säga att det kanske ändock finns nyanseringar. Jag tyckte att fru Söders rop på hjälp visade att vi här verkligen måste försöka komma fram med konkreta åtgärder. Det är angeläget att någonting sker inom alkoholfrågans område. Den här gången har den tagits upp i regeringsdeklarationen, låt vara i några få formuleringar, men den finns där i alla fall, och det är ju alltid något. Det finns också på riksdagens bord ett konkret förslag, även om det är socialdemokratiskt. Det behöver ju inte betyda att regeringskansliet måste känna sig handlingsförlamat av detta, utan att man verkligen kan sätta sig ner och ta itu med frågan. Och den öppna hand som fru Söder ändå sträcker ut ger kanske en förhoppning om att vi skall kunna få ett konkret alkoholpolitiskt program framlagt i riksdagen för att komma åt den alltför höga alkoholkonsumtionen.

Om man ser på beräkningar av antalet alkoholskadade i Sverige så varierar siffrorna, men jag tror att vi kan vara ganska överens om att det rör sig om något mellan 300 000 och 500 000 människor. Det allvarliga är emellertid att statens medicinska forskningsråd har räknat ut att vi skulle få mellan 800 000 och 1,2 miljoner alkoholskadade i slutet av 1980-talet, om den nuvarande utvecklingen inte bryts.

Man brukar säga i den allmänna debatten att Sverige internationellt sett är lindrigt drabbat. I länder med högre alkoholkonsumtion per capita har man större skador. Men det tycker jag är en klen tröst som säger mer om alkoholen som ett hot mot världshälsan och mindre om tillståndet i Sverige. Vi vet genom undersökningar av dem som mönstrar till värnplikten att 7 % av 18-åringarna frikallas på grund av missbruk. Förut sade man att det tar tio år av spritförtäring för att utvecklas till alkoholist. Nu synes dock tillväxningen gå särskilt snabbt när det gäller ungdomsgrupperna, och debutåldern är låg.

Därför får vi dessa dystra resultat. Och det inger också mycket allvarliga farhågor.

I olika sammanhang talas det alltför ofta om missbruket av alkohol. Våra myndighetsverk, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, och massmedia uppehåller sig i regel vid missbruket, sällan vid själva bruket, som är en förutsättning för missbruket. Myndigheterna talar gärna om hur många skivor bröd vi skall äta. Däremot säger man inget om hur litet alkohol som av forskarna bedöms som riskfritt intag för en vuxen person. Den konsumtionen är mindre än vad ungdomar konsumerar enbart under ett veckoslut. Men jag vill, liksom Gabriel Romanus, notera att det inom socialstyrelsen och skolöverstyrelsen har skett en attitydförändring även i dessa frågor. Det hälsar jag med stor glädje.

Ett annat problem som vi har att brottas med är massmedias behandling av alkoholfrågan. Sedan en tid tillbaka har det ofta varit fråga om socialporr eller en strävan att förlöjliga alkoholpolitiken. Även här kan vi dock notera undantag under de senaste månaderna. Det är glädjande, och jag hoppas att massmedia här känner sitt ansvar. Massmedias referat av den alkoholpolitiska debatten 1977 var bristfälligt och är en av orsakerna till att vi här i landet har haft en felaktigt inriktad alkoholpolitisk debatt. Riksdagsbeslutet rymmer en rad beslut som aldrig kom fram. Mellanölsbeslutet och frågan hur enskilda riksdagsledamöter röstade var det som massmedia fixerade sig vid. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen föreslog redan 1977 att 100 milj. kr. extra skulle satsas för en effektivare alkoholpolitik, där bl. a. folkkrörelserna skulle engageras. Det var en politik där skolöverstyrelsen skulle åläggas att komma med förslag till snara åtgärder och en politik som skulle ge stöd till verksamhet i alkoholfria miljöer. Detta sade massmedia inte mycket om.

För någon tid sedan dömdes en mamma av en tingsrätt till 500 kr. i böter för att hon hade köpt ut vin till sin 16-årige son. Domen refererades enbart i lokalpressen. När det gäller langningen måste vi få till stånd en information för föräldrarna, så att de inser vilka risker som alkoholen för med sig. Om man accepterar att ungdomen har en vanemässig alkoholkonsumtion, skapar man mycket stora samhällseliga problem. Den antilangningskampanj som folkpartiet sedan en tid tillbaka talat för är bra. Men det är också mycket viktigt att vi försöker vidta positiva åtgärder som ungdomarna själva anser vara meningsfulla. Här tror jag att Folkets hus, bygdegårdar och nykterhetsrörelsens samlingslokalorganisation *Våra gårdar* har en viktig funktion att fylla. Vi har vid åtskilliga tillfällen i riksdagen försökt aktualisera dessa frågor och begärt resurser för att skapa alkoholfria miljöer. Nu har min förhoppning att fru Söder skall verka för att vi får dessa ekonomiska resurser stärkts.

I regeringsdeklarationen talas om att man skall höja priset på alkohol, och det finns redan en proposition om detta för snabbbehandling i riksdagen. Det är klart att vi måste fortsätta att föra en restriktiv alkoholpolitik, men samtidigt måste vi satsa hårdare på positiva åtgärder. Alkoholforskningen i Sverige är t. ex. svältfödd. Med forskarnas hjälp skulle vi kunna slå hål på myten att det handlar om innehållet i flaskorna – det handlar om innehållet i människors livsmiljö. Vi kan inte fortsätta med att servera förklaringar som fritar

Torsdagen den  
25 oktober 1979

---

Allmänpolitisk  
debatt

individerna från eget ansvar.

Det finns också anledning för oss att satsa på positiva alternativ till alkoholen. Sänk den s. k. alkoholskatten på läsk och ställ krav på bryggerinäringen att ta fram ungdomsvänliga alternativ till alkoholen! Det är i dag låg status i att dricka fruktsoda, medan det är hög status i att dricka öl och vin. Vi måste komma dithän att ungdomarna vågar dricka det de tycker är gott och inte faller för gruppsycket att dricka alkohol.

Det är naturligt att riksdagen måste besluta att avskaffa företagens möjligheter att bjuda på alkohol över skattsedeln. Kommuner, landsting och staten själv – inte minst regeringen – måste visa vägen genom att införa alkoholfri representation. Det är inte fråga om att vi skall skapa vita veckor, vi måste få vita år och framför allt vita, alkoholfria ungdomsår.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talmän! Först vill jag gratulera regeringen till den handlingskraft som man har visat genom att äntligen föreslå en snabb höjning av alkoholbeskattningen. Det var nödvändigt från konsumtionshämmande synpunkter samtidigt som hamstringsmöjligheterna blev minimala. Alkoholbeskattningen bör i fortsättningen justeras årligen – man skall inte som nu vänta i 2 1/2 år. Då blir också det hela litet mindre dramatiskt.

Alkoholen är vårt lands i särklass farligaste miljögift och även vårt största sociala problem. Här i Sverige kräver alkoholen dagligen i genomsnitt ca 16 människoliv. Av alla 18-åringar som mönstrar för militärtjänst frikallas ca 7 % från värnplikt på grund av drogmissbruk, varav hälften är orsakat enbart av alkohol. På grund av kvinnors alkoholkonsumtion under graviditeten föds det årligen i Sverige 400–500 svårt skadade barn. Vid dödsolyckor i trafiken är alkoholen en bidragande orsak i en tredjedel av fallen. I hälften av drunkningsolyckorna har de drunknade alkohol i kroppen.

Inom sjukvården utgör alkoholmissbrukarna ett växande problemkomplex. Närmare en tredjedel av kroppssjukvårdens resurser tas i anspråk för personer med alkoholbetingade skador i olika former. Inom den psykiatriska vården kräver alkoholproblemen ca hälften av de totala resurserna. Akutsjukvården har betydande svårigheter på många sjukhus att klara omhändertagandet av de grövre fallen av alkoholmissbruk.

Diskussionen om alkoholproblemen begränsas ibland till att bli en unik svensk företeelse. Detta är en i grunden felaktig verklighetsbeskrivning. Alkoholmissbruket är ett växande och svårlöst internationellt problemkomplex. Världshälsoorganisationen, WHO, behandlar alkoholfrågan i en rapport och framhåller med skärpa i en varning till världens länder att de alkoholorsakade problemen utgör ett betydande hinder för ländernas samhällsekonomiska utveckling och en stor påfrestning på deras sjukvårdsresurser.

Antalet människor med grava alkoholskador i Sverige uppgår nu till mer än 300 000. Denna grupp beräknas bli fördubblad inom de närmaste åren, enligt prognoser från statens medicinska forskningsråd. Samtidigt bör noteras att de totala sjukvårdskostnaderna f. n. uppgår till närmare 85 % av landstingens utgifter.

Målsättningen för samhällets alkoholpolitik, som fastställdes i riksdagsbeslutet 1977, är att den totala alkoholkonsumtionen måste trängas tillbaka för att skadorna skall kunna minskas. Vetenskapliga forskningar har visat att en fördubbling av den totala alkoholkonsumtionen innebär en fyrdubbling av alkoholskadorna. Denna dystra utvecklingsprognos blir ett faktum i slutet av 1980-talet, om alkoholkonsumtionen fortsätter att öka som under första halvåret i år. Däremot hade vi en minskning i alkoholkonsumtionen under första året efter mellanölets slopande den 1 juli 1977. Omräknat i ren alkohol minskade den totala konsumtionen med 10 % under det första mellanölsfria året och bland ungdom med 12 %. För att denna positiva utveckling skulle ha kunnat fortsätta hade det krävts en höjning av alkoholbeskattningen senast den 1 januari 1979. En annan åtgärd för att begränsa marknadsföringen av alkoholdrycker var annonsförbudet, som infördes från halvårsskiftet i år. Nog borde det vara självklart att all giftreklam stoppas, speciellt i ett välfärdssamhälle som vårt, där vi vet att miljögiften alkohol dagligen slaktar 16 människoliv.

Folkpartiregeringens åtgärds paket som framlades i somras för att på sikt tränga tillbaka den totala alkoholkonsumtionen är bra, även om de åtgärder som där föreslås hade behövts redan under den förra trepartiregeringens tid för att konsumtionsökningen under första halvåret i år skulle ha kunnat undvikas. Åtgärds paketet innehåller bl. a. höjd alkoholbeskattning, förbud mot alkoholkonsumtion på allmänna platser, skärpt ålderskontroll vid inköpstillfället, stopp för langning, satsning på fritidsverksamhet i alkoholfria miljöer samt kraftig utbyggnad av informationen kring alkoholproblemen och av platsantalet i missbrukarvården. Grundläggande för åtgärds paketets genomförande är ett övergripande femårsprogram, syftande till att minska alkoholkonsumtionen för att därigenom begränsa de starkt växande alkoholskadorna. Nu har vi på nytt begåvats med ytterligare ett regeringsskifte, varför man oroligt frågar sig: Hur går det med genomförandet av åtgärds paketet rörande drogmisshuset?

I regeringsdeklarationen för den ny tillträdande trepartiregeringen sägs det bl. a. följande:

”Alkoholpolitiken skall syfta till att pressa tillbaka alkoholkonsumtionen och därmed alkoholskadorna. Skatten på alkohol och tobaksvaror höjs. En bred aktion genomförs mot s. k. langning, dvs. olaga överlåtelse av alkoholdrycker till ungdom. Det förebyggande arbetet genom bl. a. frivilligorganisationerna ges starkt stöd.

Allt bruk av narkotika skall bekämpas. Åtalsunderlåtelse vid innehav av narkotika bör ske i minskad omfattning.

Missbruksvården byggs ut. Frågan om kontraktsvård för missbrukare utreds med sikte på att införa regler för sådan vård samtidigt med den nya sociallagstiftningen. En utredning om reglerna för vård utan samtycke tillsätts för att överväga förändringar i den nya lagstiftningen i syfte att trygga rättssäkerheten och garantera en effektiv vård.”

Detta tycks innebära att man är överens om att i långa stycken fullfölja folkpartiregeringens åtgärds paket för att minska den totala alkoholkonsum-

tionen, vilket är tillfredsställande.

Eftersom sambandet mellan konsumtion och skador är vetenskapligt bevisat inom alkoholpolitiken, måste den övergripande målsättningen vara att i en första etapp halvera den totala alkoholkonsumtionen, vilket på sikt begränsar alkoholskadorna till en fjärdedel i jämförelse med dagens situation. Då krävs att prisinstrumentet används aktivt, med årliga justeringar i kostnadshöjande syfte som är större än övrig konsumentprisutveckling – detta därför att vi här har en effektiv prisrelation till den totala konsumtionsutvecklingen som, omräknat vid större prisjusteringar, innebär att 1 % prishöjning ger närmare 0,6 % konsumtionsminskning.

När det gäller att stoppa langningen och skärpa ålderskontrollen så är det nu dags – om man menar allvar – att regeringen tar initiativ till införande av en obligatorisk inköpsregistrering som datorbaseras. Detta är ett enkelt och säkert system för både konsumenter och försäljningspersonal. Ett sådant rikstäckande system skulle automatiskt ge t. ex. ålderskontroll, inköpstillfälle och plats samt alkoholmängd och typsort. Det skulle vidare ge en effektiv kontroll och registreringsmöjlighet som inte innebär någon förändring i sak för den vanlige konsumenten men som blir ett förödande vapen mot den växande samvetslösa langarmaffian. Dessa sociala samhällsmarodörer som ofta för egen ekonomisk vinning är beredda att skaffa alkohol till minderåriga måste äntligen stoppas med kraftfulla åtgärder, så att samhällsapparaten inte fortsätter att uppträda som någon sorts lekledare, mer eller mindre på langarnas villkor. Det människoförakt som langarna representerar är och förblir verklighetsfrämmande i varje samhällsgemenskap som präglas av medmänsklighet.

Det växande behovet av vårdresurser för drogmissbrukare i allmänhet och de alkoholskadade i synnerhet måste tillfredsställas, samtidigt som sjukvårdsresurserna för andra vårdgrupper inte därför kan komma att få begränsas. Viktigt är att den drogberoende oavsett berusningsmedel får en för honom eller henne effektiv vårdinsats, främst i form av avgiftning och rehabilitering från sin missbrukarsituation. Oftast är den vanligen förekommande drogmissbrukaren på grund av sitt missbruk varken ett fysiskt eller psykiskt sjukdomsfall. Därför är det angeläget att påpeka att den som är i behov av missbrukarvård inte automatiskt också är i behov av psykiatrisk vård. Här är det viktigt att den begreppsförvirring som ibland förekommer i debatten inte upprepas i den kommande lagstiftningen. Samtidigt är det nödvändigt att en drogberoende enbart av detta skäl, utan sammanblandning med eventuellt behov av psykiatrisk vård, tillförsäkras en vårdskyldighet, om vederbörande inte är motiverad för ett frivilligt vårdprogram. Då måste det också vara en sådan längd på den obligatoriska vårdtiden att den möjliggör en meningsfull vistelse i ett s. k. terapeutiskt samhälle eller i andra typer av behandlingskollektiv – vårdformer som hittills har visat sig ganska framgångsrika vid behandling av svårt skadade missbrukare. Här måste konstateras att ett samhällssystem som utan att ingripa låter människor droga sig till döds är i stark social förruttnelse.

Alkohol är beklagligtvis en traditionsbunden del av vårt västerländska

kulturmönster, som i en medmänsklig samhällsgemenskap inte kan fortsätta att hyllas utan nu äntligen måste avglorifieras. Då är det viktigt att första alternativet vid all servering är alkoholfritt i alla restaurangmiljöer och vid andra liknande tillfällen. Den offentliga representationen måste i sin helhet göras alkoholfri, och avdragsrätten för enskild representation bör i fortsättningen inte få innefatta alkoholdrycker. Det är cyniskt att skattemedel i ett välfärdssamhälle skall kunna användas för konsumtion av ett miljögift som alkohol.

Regeringen har låtit meddela att exportrestriktioner för alkoholhaltiga drycker inte kan anses förenliga med vår svenska handelspolitik. Vilket annat miljögift skulle vi vara beredda att exportera för konsumtion, när vi med säkerhet vet att det dagligen skördar 16 människoliv i vårt eget land? Här finns det verkligen anledning för regeringen att ompröva sin inställning, om den inte skall bli betraktad som en kallhamrad cyniker.

Slutligen, herr talman, vill jag konstatera att det är i solidaritet med de alkoholskadade människorna som det är vår gemensamma uppgift att vidta kraftfulla åtgärder för att komma till rätta med vårt lands i särklass farligaste miljögift, som också är vårt största sociala problem, nämligen alkoholen. Då krävs

för det första årliga justeringar av alkoholbeskattningen,

för det andra införande av obligatorisk inköpsregistrering,

för det tredje garanterad drogmisbrukarvård utan obligatorisk psykiatrisering,

för det fjärde slopande av alkoholreklamen i alla dess olika former,

för det femte alkoholfria miljöer och alkoholfri representation, både offentlig och enskild, samt

för det sjätte stopp för all alkoholexport.

Detta innebär att den starkare måste, i solidaritet med de utslagna alkoholskadade människorna, vara beredd till vissa inskränkningar i sin egen frihet för att den svagare inte skall stampas ur vår totala samhällsgemenskap.

**MÅRTEN WERNER (m):**

Herr talman! Den rika världen har sina bekymmer och den fattiga har sina, och andra. Jag skulle gärna vilja gå över på det ett litet slag.

Det är ju så att vi firar Förenta nationernas internationella barnår – ett minne av den dag, den 20 november 1959, då Förenta nationerna antog resolutionen om barnens rättigheter. Man formulerade tio punkter, tio grundsatser om barnens rätt till kläder, föda, hus och hem osv. Det påminner litet om Luthers katekes. Man lägger till en del om social trygghet, trygghet mot våld, rätt till utbildning osv.

Man kan fråga sig vad som har skett på dessa 20 år. Har det blivit bättre för barnen i världen? Man kan verkligen sätta ett stort frågetecken för det. Vi vet att det fortfarande finns 100 miljoner barn under fyra år som får för litet att äta. Vi vet att vartannat barn i Indien dör innan det har fyllt fem år. Och vi vet att 100 000 barn fortfarande lever på trottoarerna i Calcutta. 200 miljoner barn får

aldrig gå i skolan – 200 miljoner barn!

Det är klart att deklarationen om barnens rättigheter riktar sig alldeles särskilt till den underutvecklade och fattiga världen. Men den gäller verkligen också oss. Den femte punkten lyder: Varje barn har rätt att växa upp i en atmosfär av kärlek och trygghet och om möjligt under föräldrarnas vård och ansvar.

Vi har här hört mycket, från en tidigare socialminister och andra, om vilka bekymmer vi har när det gäller vår egen ungdom. Det är riktigt. Jag vill också alldeles speciellt stryka under orden om barnens rätt att växa upp i trygghet och om möjligt under föräldrarnas vård och ansvar. Åtskilliga barn i det här landet får bara träffa sina föräldrar under dygnets trötta timmar, och det är inte särskilt lyckat för någondera av dem.

Sverige tillhör de länder som har den högsta levnadsstandarden i världen, men vi vet också att levnadsstandard i det avseendet kan deklareras i kronor och kalorier. Sedan är det inte stort mer. Det är klart att vi i den här kammaren talar mycket om ekonomi, och det är naturligtvis alldeles nödvändigt – men det finns också någonting som heter livskvalitet. Förr kallade man det andliga och kristliga värden, nu kallar man det livskvalitet – och det är väl samma sak. Jag skulle vilja uttrycka det hela så att vi i samhället saknar närhet till varandra. Det är en stor brist. Jag avser här närhet mellan barn och föräldrar, närhet till de människor i övrigt som man håller av och som håller av en. Det är den närheten som ger livet mening, även om det kan vara bekymmersamt i övrigt. Vi har där mycket att lära av de fattiga folken i u-länderna. Jag tror att hemligheten bakom dessa människors förmåga att uthärda den misär de lever i är att de håller ihop, de har närhet till varandra.

Jag tänker i det här sammanhanget inte minst på familjerna på trottoarerna i Calcutta, som jag har sett flera gånger. Jag har frågat mig hur de står ut, år efter år, utan att se någon ljusning. Vad har livet för mening för dem i den svåra misären? Deras förmåga att härda ut måste bero på att de har känslan av att höra ihop, att de har någon som älskar och bryr sig om dem.

Vi vet att endast 22 % av barnen i vårt land upplever att någon tycker om dem. Vi har således verkligen mycket att lära. Man kan se hur familjerna på trottoarerna i Calcutta gör nattetid: de kryper ihop i en liten flock, och mor och far är där och håller om sina barn. Där har man närheten till varandra. – Bristen i vårt samhälle på närhet gäller inte bara barn, utan den gäller över huvud taget människor emellan, exempelvis i vårt förhållande till våra gamla.

Man blir ganska ställd när man i en stad i den fattiga världen får en fråga i den här stilen: Är det verkligen sant att ni i Europa bygger stora byggnader för gamla människor och sedan för alla gamla människor till detta hus för att de skall bo där? Jag fick den frågan i Calcutta för några månader sedan, men när man står på en gata där kan man inte ta upp någon socialpolitisk debatt, utan man får göra som alla andra politiker: svänga sig litet och säga att det ligger något i vad du säger. Men då frågar de genast: Var bor ni själva, bor ni inte själva i hus?

Som kammarens ledamöter förstår kan man inte börja föra ett resonemang

om trångboddheten i Malmö, när man står på en trottoar i Calcutta. Jag menar väl inte heller att vi skall gå tillbaka till gångna tiders förhållanden, för vi behöver dessa institutioner, men de kan icke ersätta närheten människor emellan, närheten till de människor man håller av och som som håller av en själv. Den är alldeles nödvändig. Den kan inte ersättas av någonting. Jag vet att vi har en fantastisk medicinsk teknologi på våra institutioner för gamla och sjuka, en fantastisk teknologi som kan hålla liv i oss nästan in absurdum med slangar, katetrar och sonder. Men vad samhället, dvs. som regel vi, inte kan ställa upp med är en varm mänsklig hand att hålla i. Det kan vi inte åstadkomma. Jag är övertygad om att många skulle vilja ha den varma mänskliga handen att hålla i i stället för hela denna fantastiska teknologi.

Man har alltid något att lära av andra, och den rika världen har sannerligen också ett och annat att lära av den fattiga. Men det är klart att vi också har problem som är våra egna och att vi har ett stort ansvar för den fattiga världen. Det krävs dock mycken fantasi av oss för att vi verkligen skall kunna bidra till några framsteg när det gäller en ny ekonomisk ordning i världen. Det är klart att man blir glad när man i dag läser i tidningarna att regeringen har krympt anslaget till Vietnam med 40 milj. kr. Det är skada att man inte kunde gå ännu längre. Vi vet ju mycket väl att Hanoiregeringen liksom Stockholmsregeringen har bekymmer med att få budgeten att gå ihop. Kan man få någon del av utgifterna på industrisidan täckt så har man naturligtvis mer till krigsbudgeten. Det är allvarliga frågor, och jag tror att vi har kort tid på oss för att få en förändring till stånd. Man hoppas nu att utskotten under sina många resor skall komma utanför hotellrumsmottagningarna och se världens vanligaste verklighet. Jag tror att man måste ha ett personligt emotionellt engagemang för att som politiker få den konstruktiva fantasi som behövs.

Beträffande den enorma befolkningsökningen, befolkningsexplosionen som man kallar den, är det många här hemma som är cyniska, kortsynta och korttänkta. De skjuter problemen ifrån sig och säger: De här folken har verkligen sig själva att skylla när de inte begriper att det inte är rimligt eller mänskligt riktigt att sätta så många barn till världen. Och så slår man sig för bröstet och glömmer hur vi själva gör. Vi sätter bevars väl inte så många barn till världen längre, men vi gör det som är värre: vi släcker varje år drygt 30 000 liv, barn som inte får födas. Det är snyggt av en gammal kultur nation som vår. Nej, mina vänner, vi har ingen anledning att yvas, men vi har anledning att med ödmjukhet ta itu med detta mänsklighetens mest angelägna ärende. Finge vi litet bättre blick för det, skulle vi inte stanna i kiveri om budgetfrågor.

ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Det internationella barnåret, som pågår under 1979 och som vi har talat om tidigare här i dag, är inte avsett som en tillfällig kampanj pågående under ett år för att sedan sjunka undan, utan det är tänkt som en startpunkt. Även om uppgiften är oändlig har i alla fall initieringen av det här året börjat bra.

Vad man redan tidigare vetat om barns förhållanden har varit anledning

nog för att fokusera barnens situation, och det resultat som barnåret hittills lämnat är anledning nog att önska det en fortsättning.

Jag vill anknyta till en broschyr om Malmö med huvudrubriken "Barn är i fara!" som hamnade i brevlådan häromdagen.

Den svarta färgen är starkt dominerande. Av Malmös nästan 40 000 barn under 16 år var 6 000 beroende av socialhjälp. Det är en sjättedel av alla barn. En grupp på 235 barn med sociala problem undersöktes närmare. Två tredjedelar kom från splittrade hem.

Jag skall bara nämna några av underrubrikerna i broschyren: Barnmiss-handel, daghemsproblem, skolmobbing, vandalisering, langning, alkoholproblem allt längre ner i åldrarna, knarket och brottsligheten, våldet i samhället. Problemen tycks torna upp sig.

För att belysa barns situation kan man anlägga två perspektiv.

Det ena är det internationella perspektivet. 80 % av världens 1 500 miljoner barn lever i den tredje världen – redan talens storlek kan verka antingen förlamande på oss eller göra oss märkvärdigt likgiltiga: Vad förmår jag, eller vad förmår vi, inför så många? – De lever med undernäring, infektionssjukdomar, usla bostäder, brist på rent vatten. I Afrika och Sydasiens drabbar 41 % av barnadödligheten barn under ett år och kanske 90 % av dödligheten barn mellan ett och fyra år. Om många av dessa barn i vår värld behöver man inte tveka – de har ingen framtid. Det låter hårt och obarmhärtigt men är inte desto mindre sant.

Det är inte bara för u-länderna som det här året skall tjäna som en uppfordran. Tankarna går annars lätt i den riktningen när man hör om vår tids massdöd och massvält som drabbar barnen svårt och därmed också vår oupplösligt förenade framtid.

I-et och u-et framför länderna kan märkligt nog ibland byta plats. Det finns en svältföddhet också i våra samhällen, bostadsområden, skolor, lekplatser – mitt i överflödet! Det finns inget u-land som har anledning att avundas oss bristerna i kontakten mellan generationer, där våra åldringar på sitt håll och där barn och ungdomar på sitt håll representerar skilda världar som öst och väst, och aldrig mötas de tu.

För snöd vinnings skull har ett sönderbrytande av mången givande naturstruktur skett. Här finns i en utveckling som skenat iväg, också i vårt land, mycket att stanna upp inför och besinna.

En kalkyl måste göras över debet och kredit, vad som är vinst och vad som är förlust. Här finns mycket att tänka igenom på det fältet.

Det andra perspektivet är nationellt, dvs. rör barns liv och förhållanden i det här landet.

För alltför många barn utgör livet redan i unga år en bister verklighet.

Materiellt överflöd är inte nog när andliga bristfenomen är så uppenbara. Symtomen känner vi till. Oro, aggressivitet, missbruk av stimulantia, psykisk utarmning och marknadskrafternas fria spel ger verkligen inte utan vidare fullödiga föda för själen.

Kraven på unga människor är i motsats till vad man ofta hör väldigt stora. Skolan ställer sina alldeles bestämda krav, och när man inte uppfyller dem så

får man veta det. Betygens oupphörliga ettor och tvåor kan för många ha varit de första stegen till en senare utslagning.

*Kamratkretsen ställer sina krav.* Här gäller det att hänga med i vanor, tänkesätt, kläder och attityder, även om det kanske strider mot ens innersta. Vuxen- och yrkeslivets statusjakt hetsar med både piska och morot vidare.

Det är alltså inte lätt att vara ung i vårt samhälle heller. Många unga människor har att möta denna svåra period i ensamhet och övergivenhet. Hemmets stöd saknas kanske då det skulle ha varit som mest nödvändigt. Det är inte för att döma som jag nämner det. Påfrestningen på familj och på makar kan ha varit för stor. Man kan bara konstatera att det ökande antalet skilsmässor har ett samband med barnens framtid.

För ett samhälle med ökande familjesplittring måste det vara ett illavarslande symptom på något sjukt i samhällskroppen. I det sammanhanget kan man peka på en samhällsplanering som varit under all kritik.

Ibland kan den idyll som många av oss lever i få oss att ensidigt tycka att harmonin är fulltonig och att inget mer i stort sett behöver göras.

Men allt kan snabbt ändras. Det räcker ibland med att slå på TV-n, och mycket lidande och vända och många problem strömmar in i våra vardagsrum. Det är den första aspekten jag nämnde, den internationella. Visst har många av oss det bra i Sverige, och vi har rätt att vara tacksamma för det vi har. Men hur skulle vi som människor kunna undgå att beröras av det vi ser och vet om:

båtflyktingar på överfyllda båtar utan någon tillflyktsort,  
raskampen i Sydafrika,  
svälten i Kampuchea och  
slummen i de stora städerna.

Men också bekymren för de sociala problemen betydligt närmare oss – i vårt eget land, i vår egen stad, på vårt eget torg, på vår egen gata – kanske berör oss eller borde i varje fall beröra oss.

Men vår reaktion inför allt detta blir ofta resignationens och likgiltighetens. Och vad kan en person egentligen göra? Är inte en människa hopplöst i underläge?

Jag tror inte det. Det kan vara en tro mot allt förnuft, men tron står ofta mot allt förnuft, både mot visa och kloka och mot snusförnuftet. Årets mottagare av Nobels fredspris, Moder Theresa i Calcutta, är ett strålande exempel på det.

Medvetenhet om problem, vare sig det gäller inhemska sociala problem eller världsproblemen, måste vara första steget mot en långsam förändring, en förbättring. Det är bara strutsen som gömmer huvudet i sanden. Att vara människa är något annat.

Vi uppfattar lätt vår värld som ett arv från dem som gått före oss, och det med all rätt. Vem har vi annars att tacka för den välfärd som vi njuter av, om inte i hög grad dem?

Men låt oss då inte glömma det andra perspektivet. Denna samma värld som vi fått motta är vi skyldiga att lämna ifrån oss. Det är ett lån, och

kommande generationer – redan födda och ännu inte födda – liksom reser sig upp ur framtiden och frågar oss vad vi nu gör av det som snart är deras.

Skall jord, luft och vatten lämnas intakta? Eller missbrukade, förminskade, förstörda?

Vi har inte rätt att med t. ex. kärnkraftsavfall förgifta brunnarna för kommande generationer eller att för kortsiktig vinnings skull bygga fast för framtiden. Det är detta som gör vården av miljön till en så central fråga. Utan vården av den spolieras den yttersta förutsättningen för en framtid.

Kort uttryckt så vilar barnens och allas vår framtid på två förutsättningar: Den ena är att jorden ger oss något som vi kan dela, och den andra att fördelningen sker någorlunda rättvist.

Den första punkten handlar om produktion, om industri, om jordbruk, om företagsamhet, om skolor, om forskning, om arbeten av alla de slag.

Den andra punkten handlar om rättvisa, om social rättfärdighet, om människornas värdighet i förhållande till varandra och i förhållande till sitt arbete.

Det finns i dag hos allt fler en nyväckt medvetenhet om helheten i världen, i skapelsen. Ingen människa lever för sig själv, utan vi hör alla ihop – också med djur och växter är vi befryndade.

Vi talar om den goda jorden som vi vill bevara. Varför det? Är det kanske för att ha ett museiföremål att visa upp? Nej, det är ett utslag av självbevarelsedrift, för det är ju egentligen den goda jorden som bevarar oss, den är en resurs som vi inte får förstöra utan som vi i stället måste förmera och ta ränta av.

Om vi förstör – kanske förgiftar – luften, förgiftar den oss. Det finns en ömsesidighet. Vi kallar den med ett träffande namn ekologi. Som man ropar i skogen får man svar. Ekot kommer igen. Den insikten måste också vara avgörande i vårt förhållande till kärnkraften och till avfallsproblemen, till nedsmutsning av luft och vatten.

Inget land kan längre isolera sig i nationell självtillräcklighet. Inga händelser som inträffar är egentligen riktigt avlägsna längre.

Nicaragua, Chile och Vietnam berör oss direkt, både känslomässigt och faktiskt. Världen är en krutdurk. Tändhattar finns det gott om, och tändande gnistor kan ju så lätt uppstå.

Denna rädsla är en gemensam egendom för alla folk, och ett arv av rädsla lämnar vi över. Men önskan om och längtan efter fred är också en gemensam strävan.

Hur kan det då bli krig, om alla vill ha fred? Det är väl så att den som är till freds med sina förhållanden är inställd på fred. Men de grupper eller rent av hela folk som saknar t. o. m. det rent elementära – bostad och föda – och som ser barnen svälta, lever i arbetslöshet, otrygghet, hemsökta av krig, godtycke, tyranni, de kan inte vara tillfredsställda.

Klyftan mellan rika och fattiga länder får inte fortsätta att öka så att en allt större del av människorna på jorden lever på en allt mindre del av den gemensamma kakan. Också här hemma måste en utjämning ske. Allt som omöjliggör en sådan utjämning försvårar en bättre framtid. Det gäller

arbetslöshet, illa planerad och hälsovådlig arbetsmiljö, trivseln i arbetet, stora klyftor i lön, ojämlikhet mellan män och kvinnor, bristande förståelse för att arbetet med barn kräver tid, engagemang och uppskattning, det gäller övertron på asfalten och betongen, kommersialismens hänsynslösa exploatering av just barnen som ger stenar i stället för bröd.

Det har sitt pris att barnen i det här landet och i andra länder skall ha en framtid. Vad vi måste göra, det är att förstå att den framtiden som också är vår är värd det priset.

1979 är alltså av FN proklamerat som ett barnens år. Avsikten är att dra fram i ljuset barns förhållanden och missförhållanden. Barn behöver försvarare på alla nivåer. Att försynda sig, att förstöra och förföra barn, det är att släcka ut ljus.

Misshandel kan ske i stor skala i staters regi. Barnen kan bli kanonmat, eller underkuvade beundrare av någon tyrannisk halvgud, eller planas ut till tvådimensionella kugghjul i ett samhällsmaskineri för konsumenter och producenter. I alla tre fallen plånas barnet ut, plånas det mänskliga i barnet ut. Då kan ett helt samhälle gå miste om poängen i historien – att underlätta och främja människoblivandet. Och det är något annat än att vara blott och bart soldat, slav, producent och konsument.

PAUL JANSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte tala om vare sig alkoholpolitik eller barnåret. Kanske hamnar vi så småningom i Skaraborg.

Först några ord om valet och dess resultat. Efter en dramatisk röstsammanräkning blev det till slut en mycket knapp borgerlig majoritet i riksdagen – med ett enda mandats övervikt.

Vi kan väl, herr talman, nu konstatera att om vi inte hade gjort den förändringen att vi minskat till ett ojämt antal mandat i kammaren, så hade den bruna lottlådan på nytt blivit ett stående inslag i riksdagens beslutsfattande. Risker att fru Fortuna får ett ökat inflytande på riksdagens beslut är emellertid överhängande med hänsyn till det ytterst knappa majoritetsförhållande som råder i parlamentet. Det finns väl anledning, herr talman, att beklaga detta.

Vad som fallit ut av den knappa borgerliga majoriteten i riksdagen är ju också en mycket svag regering. Det som är mest uppseendeväckande i sammanhanget är att den man som spräckte den tidigare trepartiregeringen – som då hade en ganska betryggande majoritet bakom sig i riksdagen – åter fått förtroendet att bli statsminister och bilda en ny trepartiregering, och detta efter att ha förlorat valet den 16 september och tappat en fjärdedel av sin väljarkår.

Vi vet nu att centern och Thorbjörn Fälldin fått denna möjlighet tack vare stöd från moderaterna och Gösta Bohman. Det är väl därför som det nu jäser inom folkpartiet i dag. Vi kan konstatera att de s. k. mittenpartierna nu är högerkrafternas fångar.

”Det är folkpartiet som är vänsterpartiet i den här regeringen”, utropade Ola Ullsten häromdagen. Det skall bli intressant att se hur mycket

vänsterpolitik Ola Ullsten orkar bedriva tillsammans med Bohman och Fälldin.

När centern nu förlorade valet så stort hade det väl från parlamentarisk synpunkt varit naturligt att man försökt ta revansch i nästa val. Med en bättre politik hade man kanske kunnat återvinna centerväljarnas förtroende. Så gjorde man emellertid inte. Man struntade i stort sett i väljarnas klara utslag. Man tog revansch redan nu vid regeringsbildningen med stöd av Gösta Bohmans högerkrafter. Hur detta kan komma att uppfattas bland de breda väljarlagren kan man naturligtvis spekulera i, men inte är det väl ägnat att öka förtroendet för det politiska arbetet, när valets store förlorare plötsligt blir statsminister. Det går ju tvärtemot vad man väntar sig av en fungerande parlamentarism. Risken är väl påtaglig att det s. k. politikerföraktet, i den mån något sådant finns, ökar och att nya missnöjespartier växer fram.

Samtidigt som detta inträffar på riksplanet börjar man ute i landet att till följd av centerns stora valförluster starkt ifrågasätta centerpartiets maktställning i borgerligt styrda kommuner och landsting. Det skall bli intressant att se om moderater och folkpartister i kommuner och landsting med borgerlig majoritet kommer att låta centern behålla sina nyckelposter trots det stora valnederlaget.

I mitt hemlän, Skaraborgs län, förlorade de tre regeringspartierna 5 000 röster sammantaget. Socialdemokraterna och vpk ökade sin väljarandel med ungefär samma antal. Centern i Skaraborg gick ut i valrörelsen och sade att man skulle bli det största partiet i länet; det skilde bara 700 röster mellan oss socialdemokrater och centern i förra valet. Nu ville emellertid de skaraborgska väljarna något helt annat. Centern förlorade 13 600 röster, medan vi vann 3 230. Nu är socialdemokraterna således det utan jämförelse största partiet i Skaraborgs län, med en marginal till centern, som ligger på andra plats, på närmare 18 000 röster. Jag tror att centerpartiet nu för all framtid kan skrinlägga planerna på att bli det största partiet i Skaraborgs län.

Herr talman! Under de tre år som vi har haft borgerliga regeringar i vårt land har arbetslösheten ökat, köpkraften hos löntagarna minskat och oron för framtiden brett ut sig bland stora medborgargrupper.

I Skaraborgs län, där vi tidigare hade en ganska stabil arbetsmarknad, brottas vi nu med betydande svårigheter när det gäller sysselsättningen.

Trots att man talar om en begynnande konjunkturuppgång har vi fortfarande närmare 10 000 arbetsökande i Skaraborgs län. Det mest allvarliga är emellertid att ungdomsarbetslösheten ytterligare breder ut sig. Över 1 000 ungdomar går fortfarande utan arbete i Skaraborgs län. Detta är ett socialt ont som måste bekämpas med alla tillgängliga medel.

Vi har hotande sysselsättningskriser på flera håll i länet. Den mest utsatta kommunen är Karlsborg, där man vill lägga ned Luxorfabriken och ställa ett hundratal kvinnor utan arbete. Detta på en ort där sysselsättningen bland kvinnor redan i dag är ett stort problem.

Vid Vanäsverken i Karlsborg hotar en betydande sysselsättningskris. Där riskerar 150 personer att bli utan arbete, beroende på uteblivna statliga beställningar. Vid frågestunden i tisdags kunde försvarsministern tyvärr inte

ge några lugnande besked då det gäller Vanäsverken. Jag upprepar vad jag sade i frågedebatten, att Karlsborgs kommun definitivt inte tål den stora åderlätning av arbetstillfällen som det här är fråga om.

Vi hävdar vidare från socialdemokratiskt håll i länet att staten har ett alldeles särskilt ansvar för sysselsättningsutvecklingen i Karlsborg. Det är ju staten som från början byggt upp Karlsborg som ort. Detta skedde i historisk tid genom tillkomsten av Karlsborgs fästning. Kring detta fästningsverk har man sedan lokaliserat ytterligare militära anläggningar och gjort kommunen nästan helt beroende av den militära verksamheten för sysselsättningen. 3 000 personer i Karlsborg har sin utkomst från arbete vid de militära anläggningarna i kommunen, medan endast ca 500 har arbete inom civil tillverkningsindustri.

Vi utgår alltså ifrån att regeringen känner sitt sociala ansvar för Karlsborg och ser till att sysselsättningen i kommunen tryggas.

I Lidköping hotas hundratalet personer att bli utan jobb vid Lidköpings Mekaniska Verkstad. LMV ägs av den stora och mycket rika SKF-koncernen. Det är minst sagt förbluffande att denna koncern med sina enorma resurser inte skall kunna ordna nya jobb åt de yrkesskickliga arbetarna vid LMV, när det nu visat sig att tillverkningen av slipmaskiner inte längre är lönsam.

Det är ett exempel på utomordentligt dålig planering, när man inte kan ta fram en ny produkt som skulle kunna rädda de här jobben i Lidköping. Vi delar till fullo den besvikelse de anställda vid LMV i Lidköping känner. Vi socialdemokrater på länsbanken i riksdagen är beredda att ge Lidköpingsjobbarna vårt aktiva stöd i denna allvarliga fråga.

I Mariestad dök häromdagen ett nytt sysselsättningsproblem upp. Fernmo Industri AB, som tillverkar traktorhytter, skall läggas ned, och mellan 50 och 100 personer blir där utan arbete.

Den "återuppståndne" industriministern Åsling sade häromdagen att samhällsekonomiska engagemang inom näringspolitiken i fortsättningen inte kommer att bli tänkbara annat än undantagsvis. Nils Åsling skall alltså inte på nytt öppna sin "akutmottagning". Nu skall han låsa in checkblocket. Det stundar tydligen kärva tider för sysselsättningen, inte minst i Skaraborgs län.

Slutligen, herr talman, vill jag säga att man kan göra en intressant iakttagelse. Liksom förra gången då vi fått en borgerlig trepartiregering har ingen av de borgerliga ledamöterna på länsbanken anmält sig till den allmänpolitiska debatten – vad det nu kan bero på. Man har inte funnit det angeläget att anlägga några synpunkter på de allvarliga problem som vi f. n. brottas med i Skaraborg. Det är anmärkningsvärt. Men de har fortfarande chansen. Jag hoppas de hör av sig.

I detta anförande instämde Birgitta Johansson (s).

LENNART NILSSON (s):

Herr talman! För praktiskt taget alla människor är bostaden en nödvändighet, liksom rätten till arbete, mat och kläder. I dag upplever många människor oro när det gäller utvecklingen på det här området: kostnadsutvecklingen när det gäller bostadsbyggandet, de allt högre hyrorna som människor får svårt att klara, regeringens inflationspolitik, som har lett till att hyrorna har ökat, och skattepolitiken, som innebär att människor med låga och medelstora inkomster får allt svårare att klara de allt större hyreshöjningarna.

Det förslag som har lagts fram om en ytterligare höjning av oljepriserna innebär tillsammans med elskatten att människor runt om i våra bostadsområden får en ytterligare belastning.

Många människor säger att nu har vi inte råd längre. Det måste bli ett stopp på kostnadsutvecklingen när det gäller våra hyror. Därför finns det naturligtvis all anledning att i dag ställa frågan till bostadsministern: Vilken politik kommer regeringen att föra på dessa områden för att begränsa hyreshöjningarna och se till att människorna över huvud taget har möjlighet att klara av de hyreshöjningar som de har drabbats av och som blir en följd av den politik som den borgerliga regeringen har aviserat?

I dag står tusentals ungdomar, inte minst här i Stockholmsregionen, i bostadskö för att få en lägenhet. Även på många andra håll i vårt land råder det bostadsbrist. Samtidigt har bostadsbyggandet under Birgit Friggebos ledning – hon har överlevt de båda borgerliga regeringarna och burit ansvaret för bostadspolitiken under de gångna tre åren – minskat. Detta har i sin tur lett till att rekryteringen av byggnadsarbetare till branschen inte är vad den borde vara. Många byggobjekt på åtskilliga platser i vårt land kan inte komma i gång därför att det råder brist på arbetskraft.

På andra håll i vårt land, inte minst i Norrland och i glesbygdsområdena, finns en mängd arbetslösa byggnadsarbetare, samtidigt som där råder brist på bostäder. Det går egentligen inte ihop. Samtidigt som det råder brist på bostäder går en massa människor arbetslösa, som samhället på olika vägar får ersätta via A-kassor osv. Detta är betecknande för den politik som de borgerliga driver på detta område.

På många håll är man också rädd för att sätta i gång byggobjekt beroende på de höga överkostnaderna, vilka leder till priser som människor inte har råd att betala. De överkostnader som uppstår på dessa olika områden får hyresgästerna betala fullt ut. Där hjälper inga ränteavdrag, utan överkostnaderna leder till orättvisor som i allt högre utsträckning belastar människor som hyr sin bostad. Det finns hos byggherrarna en rädsla för att sätta i gång ett bostadsbyggande i sådana här områden, trots att det på många håll råder brist på bostäder.

Man har alltså upplevt att kostnaderna i nyproduktionen är en broms för att sätta i gång byggen. Därför är det naturligtvis angeläget att bostadsministern här i dag klarar ut hur dessa problem skall lösas.

Tusentals människor i vårt land har missat bostadsbidragen, som inte följer med i inflationens utveckling. Man faller ur systemet, eftersom bostadsbi-

dragen inte räcker till. Kostnaderna för nyproduktionen leder till att människor inte har råd att bo där, eftersom bostadsbidragen är för låga.

Man upplever också på många håll att konkurrensen är obefintlig. Ibland verkar det som om entreprenadföretagen gör upp om vem som skall bygga och pressar priserna i höjden. Det finns all anledning att se över orsakerna till dessa effekter av de höga överkostnaderna.

Vi har från socialdemokratiskt håll föreslagit en rad åtgärder på bostadspolitikens område. Framför allt vill vi naturligtvis öka bostadsbyggandet och se till att de människor som i dag står i kö, inte minst alla ungdomar runt om i landet, får möjlighet till en bostad. Ungdomarna efterfrågar inga villor som kostar en massa pengar. De är ute efter en bostad, kanske en etta eller en tvåa, och sådana finns inte i dag.

Vi har sagt att bostadsbyggandet måste öka. Det står också i regeringsdeklarationen att bostadsbyggandet skall ökas. Då vill jag ställa en fråga till bostadsministern: På vilket sätt har man tänkt åstadkomma detta? Trots allt har bostadsbyggandet minskat under Birgit Friggebos ansvarsperiod.

Vi har från socialdemokratiskt håll föreslagit att det skall införas ett tilläggs lån för att kapa överkostnaderna i nyproduktionen. Samtidigt fordras naturligtvis också en kontroll över kostnadsutvecklingen på området, så att inte entreprenadföretagen kan göra vinster på vad som kallas ökade byggkostnader. Vi har också sagt att det måste skapas en totalfinansiering av bostadsbyggandet för att åstadkomma en säker och jämn kreditgivning.

Det här är viktiga saker, och jag hoppas att man under den kommande riksdagsbehandlingen tar hänsyn till våra förslag och är beredd att diskutera dessa ting som betyder så väldigt mycket för så många människor runt om i landet.

Det står också i regeringsdeklarationen att spekulation på bostadsmarknaden skall motverkas. På vilket sätt skall det ske? Det är naturligtvis viktigt att bostadsministern talar om för oss hur man skall klara de här bitarna.

Vidare sägs att det skall vara likvärdiga kostnader i olika boendeformer. Det är bara att konstatera att i dag är så inte fallet, inte minst mot bakgrund av vad jag sade förut om de överkostnader som hyresgästerna får betala fullt ut. Hur skall man skapa likvärdiga kostnader mellan olika boendeformer? Det är viktigt att få reda på.

Hur skall man se till att få en jämn och planerad sysselsättning för byggnadsarbetarna, så att de inte på ett håll i landet går arbetslösa, samtidigt som det på ett annat håll råder brist på byggnadsarbetare? Kommer regeringen att diskutera med exempelvis Byggnadsarbetareförbundet för att klara en jämn sysselsättning på området? Också detta är viktigt att få reda på.

Många människor upplever förhållandena på bostadsmarknaden som orättvisa. Man kan naturligtvis föra en skendebatt i dessa frågor och tala om valfrihet, att människor skall ha möjlighet att köpa sin bostad, osv. Men det går ju ändå inte att sticka huvudet i busken.

Naturligtvis har vi socialdemokrater all anledning att i olika sammanhang vara självkritiska, nu när vi ser i facit hur utvecklingen har varit. Men

verkligheten är den att människor ringer upp en och säger: Nu klarar vi inte av det här längre.

Vi kan se orättvisorna: hur det byggs upp förmögenheter, hur det spekuleras i fastigheter, osv. Hyresgästerna får däremot betala kostnaderna fullt ut, antingen via skatten eller i form av hyreshöjningar. Vi får inte sticka huvudet i busken och drömma oss bort från verkligheten. Verkligheten är ändå den att vi har en rad bostadsområden i vårt land där man upplever problem som vi måste ta itu med. Om vi inte gör det, kommer det att i framtiden få helt förödande konsekvenser för samhället.

Vad det handlar om är alltså att vi måste föra en politik som skapar rättvisa mellan olika boendeformer. I dag gäller det också att sätta i gång byggandet, att införa tilläggsån för att kapa de överkostnader som leder till att man på många håll inte har råd att bygga, samtidigt som det på andra håll råder brist på byggnadsarbetare. Förhoppningsvis kommer bostadsministern att förklara vad regeringen menar med att den skall öka bostadsbyggandet, hur man skall motverka spekulation, hur man skall få till stånd likvärdiga kostnader mellan olika boendeformer och hur man skall kunna planera byggandet så att byggnadsarbetarna får en jämn sysselsättning.

**Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:**

Herr talman! Det finns anledning att återkomma till Lennart Nilssons frågor och påståenden beträffande bostadsbyggandet i ett annat sammanhang, nämligen måndagen den 5 november, då vi skall ha en ganska omfattande interpellationsdebatt just om de frågorna.

Låt mig bara säga att påståendet om att bostadsbyggandet har minskat är fel. Det har tvärtom ökat. Bostadsinvesteringarna ökade förra året med hela 18 % i fast penningvärde, och ökningen står sig även i år.

Våra hyror är låga, i varje fall jämfört med andra länder och i jämförelse med den verkliga kostnaden. – Hyrorna ökar snabbt.

Vi har en hög boendestandard och alla människor bor bra. – Ungdomar och svaga grupper har på vissa orter svårt att få tag på en bostad.

Vi har många bostadsområden med en usel bostadsmiljö. – De sämsta bostadsområdena får nu radikalt bättre boendemiljö med hyresgästernas entusiastiska medverkan.

Bostadsbidragen har reellt sett ökat för flerbarnsfamiljerna. – Färre hushåll får nu bostadsbidrag.

Hyresgästerna har ingenting att säga till om i sitt boende. – Hyresgästernas rätt till inflytande har väsentligt förbättrats.

De ekonomiska orättvisorna är stora i boendet. – Den ekonomiska rättvisan mellan de boende har blivit bättre.

Bostadsbyggandet är för lågt. – Bostadsbyggandet har ökat.

Det rivs för många bra byggnader. – Rivningarna har kraftigt minskat de senaste åren och vi har nu på ett helt annat sätt än tidigare tagit till vara värdefull äldre bebyggelse.

Det spekuleras i fastigheter. – Bostadshajarna har stängts ute från bostadsfastighetsmarknaden.

Det byggs för litet flerbostadshus. – Byggandet av flerbostadshus ökar kraftigt och småhusbyggandet minskar.

Jag skulle kunna fortsätta länge med liknande påståenden om förhållandena på bostadspolitikens område. Alla påståendena har fog för sig. Olika debattörer lägger tyngdpunkten på olika faktorer. Verkligheten är komplicerad, men man kan naturligtvis göra det lätt för sig genom att måla upp en förenklad bild. Problemet är bara då att människorna inte känner igen sig.

I den gångna valrörelsen var förenklingarna som jag upplevde det väl grova. Debatten fördes som om det bara fanns villaägare i Sverige. Jag tillät mig i valrörelsen upprepa det jag har sagt under en lång tid, nämligen att jag tycker att debatten i vissa hänseenden är otäck. Man försöker att ställa två jämnstora grupper i samhället emot varandra.

Det finns orättvisor i boendet, men de orättvisorna finns inom hyresgästkollektivet lika väl som inom villaägarkollektivet. Det går inte som den gångna debatten kan ge intryck av någon klar gränslinje mellan å ena sidan villaägare och å andra sidan hyresgäster och bostadsrätthavare.

Olof Palme och Gunnar Nilsson gjorde ett gemensamt uttalande om regeringsdeklarationen samma dag den presenterades. Förmodligen gick det så snabbt att de inte hann läsa regeringsdeklarationen innan uttalandet gjordes. Man säger att hyresgästernas intressen tillgodoses påfallande svagt.

Så är det naturligtvis inte. Löften ges och de skall infrias. Men eftersom löften kan ifrågasättas så vill jag peka på vad som har gjorts under den gångna treårsperioden för att stärka de boendes intressen. Vad som genomförts bör ändå inte kunna ifrågasättas.

Vi har infört en bostadsförvaltningslag som hindrar fastighetsägare att missköta sina fastigheter. Förvärvslagen har utvidgats till att gälla hela landet för att hindra fastighetshajarna att köpa hyresfastigheter. För första gången i Sverige har hyresgästerna fått en laglig rätt till förhandlingar med fastighetsägarna om hyror och andra boendeförhållanden. Regeringens beviljande av statliga förvärvslån har möjliggjort omvandling av flera tusen hyreslägenheter till bostadsrätter, och därmed så har boendeflytandet ökat för dessa hyresgäster. Miljardlånet till underhåll innebar att fastighetsägarnas hyreshöjningskrav på mellan 12 och 13 % för 1979 kunde dämpas till en faktisk höjning på mellan 4 och 5 %.

Genom ett bestämt uppträdande gentemot oljebolagen har flera miljarder sparats till oljekonsumenterna. För alla är det nu uppenbart att nya hyreshöjningskrav på grund av oljeprisutvecklingen måste mötas med energibesparande åtgärder. För flerfamiljshusen har nya förmånliga möjligheter nu öppnats för att finansiera enkla åtgärder med stor besparingseffekt. Exempelvis kan man nu få bidrag för att sätta in tätninglistor i fönster.

Vid ändringarna av den s. k. garanterade räntan från 1980 har relationerna mellan de olika upplåtelseformerna ändrats till förmån för flerbostadshusen. För att minska hyrorna i nybyggda bostäder har extra höjningar av de statliga lånen och därmed höjningar av räntesubventionerna genomförts utöver vad som motiveras av prisutvecklingen. Villaskatterna höjdes från 2 till 3 % i en

strävan att upprätthålla den eftersträfvade jämställdheten mellan upplåtelseformerna.

Resurserna till förbättring av boendemiljöerna har mer än fördubblats och börjar nu ge glädjande resultat, både i form av fysiskt bättre miljöer och i form av en ökad gemenskap mellan de boende. Jag har träffat glädjestrålade hyresgäster som har berättat om vilka förändringar de har genomfört i sina bostadsområden.

Herr talman! Detta är ett axplock av genomförda reformer som nu börjar tillämpas ute i verkligheten hos de boende. Och nu skall vi gå vidare.

I höst skall riksdagen behandla folkpartiregeringens förslag om bostadsbeskattningen. Fastighetspekulationen kommer att ytterligare stävjas, om vårt förslag om slopande av den omedelbara avdragsrätten för underhåll genomförs. De relativa fördelarna med s. k. strimlade lån försvinner, om vårt förslag antas. I lagrådet ligger ett förslag till bostadsanvisningslag. Den syftar till att stärka de svagas ställning på bostadsmarknaden och ge bostadsförmedlingarna bättre möjligheter att förmedla lägenheter. En PM om prisövervakning på bostadsområdet är ute på remiss. På andra väsentliga områden förbereds förslag som skall öka boendedemokratin och valfriheten, minska de ekonomiska orättvisorna och förbättra boendemiljöerna. Låt mig bara nämna några.

Vi måste bättre ta till vara den befintliga bebyggelsen – rivningsraseriet måste hejdas. Omdaning av den äldre bebyggelsen måste ske på dess egna villkor och inte som nu med dispenser från nybyggnadsvillkor. Stadsförnyelseutredningen arbetar med detta.

Boendeinflytandet måste öka. Då menar jag inflytande för de enskilda individerna, så att de reellt kan påverka sitt eget boende. Bostadsrättsutredningen och underhållsfondsutredningen arbetar med detta. Närdemokrati i boendet som inte kanaliseras genom institutioner och ombudsmän är en nödvändighet för att människorna skall få en bättre överblick över sin egen situation och lättare kunna hitta fram till sina grannar i en fruktbar gemenskap.

Inflationen är den största boven i dramat kring den ekonomiska orättvisan i boendet. Därför bör man, förutom att som hittills genom den ekonomiska politiken hålla inflationen på mattan, söka göra bostadsfinansieringen och -beskattningen oberoende av inflationens härjningar. Utredningen om en real beskattning och finansiering sysslar med detta.

Herr talman! Orättvisor i boendet och i samhället i övrigt utgör ett hot mot värdegemenskapen i samhället. Detta hot måste vi göra allt för att undanröja.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag beklaga att bostadsministern inte vill prata bostadspolitik i dag utan hänvisar till en interpellationsdebatt. Det verkar ganska egendomligt att man anmäler sig till en debatt i egenskap av bostadsminister – det utgår jag ifrån – och sedan inte vill diskutera bostadspolitik.

Jag skall bara göra några kommentarer.

Bostadsbyggandet har ökat med 18 %, sade bostadsministern. Vilka siffror utgår man då från? Vi beslutade här i riksdagen om byggande av 65 000 lägenheter. Bostadsstyrelsens prognos pekade på 61 000. I går sade man att det kommer att sättas i gång 57 000 lägenheter i år. Är det 18 % på 65 000, på 57 000, eller vad handlar det om?

Det viktiga måste ändå vara att människor, många ungdomar, inte minst i storstadsregionen här i Stockholm, upplever att det saknas bostäder. Det handlar ju om att man måste se till att människor har möjligheter att få en bostad.

Sedan säger bostadsministern att hyrorna är låga. Jag vet inte vilka människor bostadsministern umgås med eller pratar med, men alla dem som jag kommer i kontakt med ute i bostadsområdena har uppfattningen att hyran har rusat i höjden, och de säger att de snart inte har råd längre. Det är klart att man kan göra jämförelser mellan olika länder, men det handlar ändå om hur människor upplever det och har det i vårt land.

”Verkligheten är komplicerad”, säger bostadsministern. ”Människor känner inte igen sig.” Jag undrar vem det egentligen är som inte känner igen sig. Alla människor man pratar med, framför allt naturligtvis i de stora flerfamiljshusområdena, känner att det blir dyrare och dyrare. Bostadsministern säger då att inflationen är boven, och det håller jag med om. Och bara det är ett bevis för att den borgerliga politiken på detta område har misslyckats. Därför bär man ett stort ansvar för att klara dessa problem för människor som bor framför allt i flerfamiljshusområdena. Jag tycker också att det var en olycklig debatt under valrörelsen. Jag tror inte att de stora problemen finns i villaområdena, för människorna som bor där. Problemen finns ute i flerfamiljshusområdena, och det är där vi måste gripa tag i verkligheten. Människor anser inte att hyrorna är låga. De kommer inte glädjestrålade fram till mig när jag är ute och pratar med hyresgästerna i bostadsområdena, utan de frågar: Vad skall man göra åt detta problem? Vad gör regeringen där uppe? Det finns inget svar.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBÖ:

Herr talman! Jag ville bara bespara kammaren tidsförluster genom att hänvisa till en omfattande debatt om bostadsbyggandet som vi kommer att ha måndagen den 5 november, eftersom ett flertal interpellationer har ställts till mig. Det är onödigt att vi tar den debatten två gånger.

Vad jag sade var att bostadsinvesteringarna under 1978 hade ökat med 18 %, och det är naturligtvis i förhållande till året innan, 1977. Hitills i år ligger vi på en något högre nivå. Det är bara det konstaterandet jag vill göra

när det gäller påståendet att bostadsbyggandet har minskat. Men jag återkommer till det, och då kan vi ha en rejäl debatt och gå igenom alla faktorer när det gäller bostadsbyggandet.

Lennart Nilsson gjorde ungefär det som jag sade att en del gör, nämligen betonar vissa påståenden och vissa faktorer när det gäller bostadspolitiken. Jag ville med mitt anförande nyansera det. Samtidigt har de som hävdar de olika påståendena egentligen lika rätt. Problemet är att man oftast betonar bara den ena sidan av det hela.

Det är så att hyrorna i Sverige är låga i förhållande till andra länder. Jag är samtidigt fullt medveten om att detta inte är någon större tröst för dem som skall betala hyrorna. Jag sade också att hyrorna var låga i förhållande till den verkliga kostnaden. Det är nämligen så i dag att nästan hälften av hyran när det gäller en nybyggd bostad betalas av staten i form av bidrag. Ca 1 300 kr. betalar staten varje månad för varje nybyggd trerumslägenhet. Man kan alltså mot den bakgrunden säga att hyrorna är låga i förhållande till den verkliga kostnaden.

Men jag sade samtidigt att det fanns andra påståenden som också är riktiga, t. ex. påståendet att hyrorna ökar snabbt. Vi har gjort insatser för att minska den ökningstakten. Vi gick exempelvis in med miljardlånet. Det innebar att hyresgästerna i stället för en hyreshöjning på 12–13 % fick en höjning på mellan 4 och 5 % i början av 1979.

Därefter har – och det är ingen omedveten om – oljepriserna kraftigt höjts. I det avseendet har jag velat peka på det faktum att folkpartiregeringen stod emot oljebolagens kraftigt påhejade yrkanden om höjda priser, och därmed sparade vi åtminstone ett par miljarder till det svenska folkhushållet. Vi gjorde det genom att inte tillåta en ohejad prisutveckling. Det råd vi fick från samtliga oppositionspartier i riksdagen i våras var emellertid: Gå med på oljeföretagens krav så att vi klarar lagersituationen! Vi gjorde inte det, utan vi övervägde och granskade mycket noga oljebolagens krav på prishöjningar. Därmed sparade vi som sagt ca 2 miljarder kronor till det svenska folkhushållet. Hade vi inte gått emot oljebolagens krav, hade hyreshöjningarna nu varit ännu kraftigare än vad de är.

Men vi kommer inte att kunna bortse från oljeshöjningarna, och vi kommer inte heller att kunna subventionera bort dem på något sätt. Alla vi människor här i Sverige kommer att få bära bördan av de ökade oljepriserna. I det läget är det viktigt att man vidtar åtgärder som minskar oljeförbrukningen. Det är ett överlevandevillkor för oss i många avseenden – beträffande miljön och brandsäkerheten och, inte minst, beträffande ekonomin.

Jag har velat peka på att vi under detta år har förbättrat möjligheterna att genomföra energibesparande åtgärder. Framför allt gäller det sådana åtgärder som är enkla, som går lätt att genomföra och som framför allt på kort sikt ger en större besparingseffekt. Det viktigaste är nu, herr talman, att vi snabbt vidtar just sådana åtgärder, så att vi kan minska hyreshöjningstakten. Här har hyresgästerna nu fått ett vapen i handen genom den nya hyresförhandlingslagen. De har en laglig rätt att förhandla med fastighetsägarna, och det gäller då inte bara hyrorna utan också övriga boendevillkor. De kan alltså ställa krav

på fastighetsägarna att dessa utnyttjar de förbättrade möjligheterna att spara olja i fastigheterna.

Nr 19

Torsdagen den  
25 oktober 1979

LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är litet egendomligt att säga att man skall spara tid för kammaren och skjuta på debatten om den här frågan till ett annat tillfälle. Om det är så, då hade det naturligtvis varit mest lämpligt att inte alls anmäla sig till debatten. Men jag utgår ifrån att när man i den allmänpolitiska debatten har ett block som skall handla om bostäder, så borde man också kunna diskutera detta och få svar på de frågor man ställer. Det får man tydligen inte, utan det hänvisas till en debatt som skall komma. Naturligtvis finns det anledning från vårt håll att återkomma i den debatten, när den hålls.

*Allmänpolitisk  
debatt*

Så till frågan om oljan och oljeprisutvecklingen. Det är ju ett faktum att i samband med att man prisstoppade oljan vid något tillfälle – jag minns inte när det var – handlade det om villaoljan, vilket ledde till att man lade kostnaderna och prishöjningarna på den andra typen av eldningsolja, som man levererar framför allt till flerfamiljshusområdena. Detta gjorde att det kom höjningar den vägen i stället.

Man kan naturligtvis hålla på och diskutera om vissa påståenden osv. Men jag utgår ändå från den verklighet som vi lever i. Man kan med statistik bevisa vad som helst här i livet, men statistik är ofta främmande för människor som lever och verkar ute i dessa områden. Man upplever hyran som ett problem, inte minst med tanke på att bostadsbidragen släpar efter, vilket ju innebär att barnfamiljerna får en allt större del att bära när det gäller hyreshöjningarna.

O.K. – underhållslånen som infördes ledde till att man kunde bromsa hyresutvecklingen. Men det är ändå så att på sikt skall detta betalas på något sätt – det är att skjuta på problemen i dessa sammanhang.

Människor upplever alltså det här med hyran som ett problem; det är helt klart. Sedan kan bostadsministern tala om statistik och göra jämförelser internationellt, men de människor jag talar med tycker inte att hyran är låg.

Bostadsministern BIRGIT FRIGGEBO:

Herr talman! När det gäller oljeprisökningarna är det ju så att såväl villaoljan som de tunga oljorna är prisstoppade, och båda slagen av olja var det från början också. Under en kort tid i somras släpptes priset fritt på den tunga oljan, men ganska snart återinfördes pristaket. Ibland förs debatten ute på fältet som om det aldrig hade varit något pristak eller prisstopp på den tunga oljan. Det är alltså inte sant, utan endast en mycket kort tid under någon varm sommarmånad var denna olja inte prisstoppad. Det innebär att man med fog kan hävda att det bestämda uppträdande som vi visat gentemot oljebolagens krav de facto innebär att hyreshöjningarna nu inte blir så höga som de eljest skulle ha blivit.

När det gäller bostadsbidragen och flerbarnsfamiljerna är det så att

Torsdagen den  
25 oktober 1979

---

*Allmänpolitisk  
debatt*

bostadsbidragen reallt sett har förbättrats för just flerbarnsfamiljerna. De kommer också att ytterligare förbättras nu inför 1980. Vi höjer de övre hyresgränserna med ca 18 %. Och det sker och har skett framför allt förbättringar när det gäller det stalliga bostadsbidraget, som ju egentligen är ett inkomstprövat barnbidrag och där kraftiga förbättringar har skett. Det är därför inte rätt att säga att bostadsbidragen för flerbarnsfamiljerna skulle ha blivit sämre. Tvärtom har de blivit bättre.

Så några ord om detta hur människor upplever sin situation.

Jag är helt medveten om, och det sade jag också i mitt inledningsanförande, att vi har orättvisor i boendet och att många människor de facto ser den situationen ute i sitt eget boende. Men det gäller ändå inte alla. Det finns väldigt många människor i Sverige – oavsett om de bor i villor, med bostadsrätt eller i hyreshus – som är mycket nöjda med sitt boende, och de känner inte igen sig, när man bara klankar och när man bara visar på de nackdelar som vi faktiskt har. Det är ett problem, när man skall diskutera med människor, att de inte känner igen sig. Det finns också många människor som är nöjda med sitt boende!

Andre vice talmannen anmälde att Lennart Nilsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

**GÖTHE KNUTSON (m):**

Herr talman! Jag har liksom ytterligare några – alltför få – ledamöter av denna kammare kunnat lyssna till en debatt om bostäder som ändå blev av mellan Lennart Nilsson och bostadsministern. Lennart Nilsson klagar, lågmält men bittert, över en del som han betecknar som elände på bostadsmarknaden. Det är kostnaderna, det är – om jag förstod honom rätt – bristen på bostäder, och det är en del annat. Jag skall bara göra några få kommentarer till detta.

Lennart Nilsson är väl ändå medveten om att bostadsbyggandet och bostadsmarknaden fortfarande är det mest genomreglerade området i vårt samhälle. Det är en socialistisk politik som har skapat dessa regleringar! Och den politiken hade väl ändå, om jag har förstätt det rätt, till syfte att göra bostäderna billigare och överkomliga för envar.

Det var väl också under den socialdemokratiska regeringens sista år som bostadsbyggandet blev så mycket mindre än tidigare. Det var då som det där verkliga raset inträffade. Från en nyproduktion på ca 100 000 lägenheter om året sjönk antalet på några få år ned mot 50 000. Man kan beskriva det som en förfärligt snabb hissfärd nedåt. Jag skulle närmast vilja beteckna det som ett under att den borgerliga trepartiregeringen – när den fick ta över den här problematiken bland många andra – så snabbt bromsade upp produktionsminskningen och fick bostadsbyggandet att åter öka.

Sedan är det många andra faktorer som spelat in. Det är inte obekant för Lennart Nilsson och inte heller för kammarens övriga ledamöter att vi hade ett mycket stort överskott på lägenheter. Det överskottet fanns framför allt i de bostadsområden som var formade efter det socialistiska mönstret – stora

betonggetton, präglande av koncentration. Det var inte lätt för de kommuner som stod där med resterna av det socialdemokratiska s. k. miljonprogrammet att ta över de ekonomiska konsekvenserna. Och vi skall ha förståelse för att så många kommuner verkligen tog det försiktigt med nyproduktionen av lägenheter när de väl hade sett de ekonomiska konsekvenserna av en överproduktion.

Den snabba minskningen medförde också konsekvenser när det gäller tillgången på arbetskraft när sedan den borgerliga majoriteten skulle försöka anpassa produktionen till efterfrågan. Men det är nu, herr talman, att notera att bostadsbyggandet är på rätt väg. Det hindrar inte att vi kan ha önskningsar, och vi har från moderat håll framfört önskemål om ökat bostadsbyggande. Vi ser målsättningen 70 000 nya bostäder om året som rimlig.

Det här kommer emellertid att belysas närmare av min partikamrat Rolf Dahlberg i nästa anförande.

Herr talman! I regeringsdeklarationen finns det bland många angelägna frågor ett avsnitt om markpolitiken. Det är naturligt och självklart att detta finns med i den nya regeringens uttalade målsättningar. Och det är bra att texten har en ganska pregnant utformning.

I regeringsdeklarationen klargörs således att markpolitiken skall ge förutsättningar för en socialt inriktad bostadspolitik, att markspekulation skall motverkas och att den fysiska riksplaneringen av mark skall ske i former som säkerställer såväl angelägna samhällsintressen som den enskildes rättstrygghet.

Vidare fastslår regeringsdeklarationen att mark för bostadsändamål skall kunna upplåtas både med äganderätt och med tomträtt. Detta är något helt nytt i en regeringsdeklaration. Och det är verkligen tacknämligt att denna nya målinriktning med ägarlägenheter har kommit på pränt. Detta skall emellertid Rolf Dahlberg tala mera om i sitt anförande.

Även fritidsbebyggelsen finns med i regeringsdeklarationen. Där konstateras att behovet av en sådan skall tillgodoses inom ramen för god hushållning med mark och vatten. Låt oss lägga märke till den mycket bestämda formuleringen. Fritidsbebyggelsen *skall* tillgodoses. Att det skall ske inom ramen för god hushållning med markresurserna är givet.

Bostads- och byggnadspolitikerna i vårt land kännetecknas av mängder av lagar, författningar och regleringar, som till en mycket stor del är onödiga och för många framstår som direkt medborgarfientliga. De utgör inte bara en djungel av krångligheter och byråkrati, de reser också hinder för medborgarnas önskemål och möjligheter att få bygga och bo. Och detta hinder har man ställt upp mot både det permanenta boendet och fritidsboendet.

När det gäller fritidsboendet har situationen efter hand blivit allt kärvare för alla de människor, alla de hundratusentals familjer i vårt land, som vill bygga fritidshus. Inom vissa områden – och ganska stora sådana – har det varit och är fortfarande praktiskt taget omöjligt att få ett byggnadslov. Men även i landet i stort är restriktionerna mycket omfattande och innebär – eftersom de fortfarande gäller – att massor av medborgare, vanliga familjer, har hindrats i sina försök att få bygga en stuga för fritiden.

Torsdagen den  
25 oktober 1979

---

*Allmänpolitisk  
debatt*

Visst är en begränsning i byggnadsrätten befogad inom vissa områden i landet. Förutsättningarna för en utökad fritidsbebyggelse på väst- och sydkusten och i stora delar av Stockholms skärgård är begränsade. Men det befängda är att den fysiska riksplaneringen har lagt hinder i vägen för fritidsbebyggelse även i områden som mycket väl bör kunna avsättas för sådan gagnelig rekreation som enskilt ägda fritidshus innebär.

Dessa andra lämpliga områden för fritidsbebyggelse finns inte bara i inlandet – i Svealand och i landskap som Västergötland och Småland, för att nämna några exempel – de finns också i de stora landsbygdsområden som finns bara någon eller några kilometer innanför själva kusten i Bohuslän, i Halland, i Sydsverige. Det finns fortfarande också gott om utrymme för enskild fritidsbebyggelse i Stockholms skärgård och uppåt Roslagen.

Jag har, herr talman, haft möjlighet att på ort och ställe ingående studera förutsättningarna för fritidsbebyggelse i bl. a. Bohuslänns inland. Jag har talat med företrädare för kommuner, som är mycket attraktiva för fritidsboende och där myndigheterna mer eller mindre helt har stoppat fortsatt byggnation. Men dessa kommunala företrädare, däribland en kommunstyrelseordförande, har bestämt hävdad att det i praktiken – om man alltså bortser från bestämmelserna i den fysiska riksplaneringen – inte föreligger några fysiska hinder för att i första hand fördubbla antalet fritidshus i dessa kommuner.

Det framgår också alldeles klart att det inte heller finns några sakliga skäl som hindrar en betydligt större utökning av fritidsbyggandet även i dessa verkligen attraktiva områden där det finns ett inland som är så glest bebyggt att det närmast är att betrakta som ödemarker.

Givetvis måste all bebyggelse ske i planmässiga former. Det gäller både industrier och tätorter, permanentboende och fritidsboende. Men planmässigheten får inte vara detsamma som hinder. Planmässigheten skall närmast vara till gagn för människorna och leda till att deras önskemål och behov kan tillgodoses. Och dessa behov finns förvisso också i fråga om fritidsboende.

Vi moderater vill att medborgarna skall ha valfrihet; valfrihet bl. a. i boendet, valfrihet när det gäller att utnyttja sin fritid.

Vi motsätter oss varje form av styrning i kollektivistiska riktningar som begränsar valfriheten. Det är riktigt att samhället ställer upp för att tillgodose kravet på ett rörligt friluftsliv. Det är riktigt att vi som arbetar i politiken ser till att medborgare som efterfrågar andra former av fritidsboende än det enskilt ägda fritidshuset också ges den möjligheten. Stugbyar för uthyrningsverksamhet har sin plats i samhället, och hotellanläggningar ger också en efterfrågad form av fritidsboende.

På senare år har det också uppstått en form av andelsägande i fritidshus och lägenheter för rekreation. Jag konstaterar att detta är en alldeles utmärkt form av fritidsboende, och det har visat sig att efterfrågan är mycket stor på sådana andelsstugor. Tack vare små kontantinsatser och rimliga lånevillkor är andelsstugorna och andelslägenheterna överkomliga för envar.

Men en mycket stor efterfrågan på enskilt ägande kvarstår. Gjorda gallupundersökningar ger vid handen att uppemot 90 % av alla svenska

familjer som ännu inte lyckats skaffa sig fritidshus önskar skaffa sig ett sådant. De flesta vill helst ha det enskilt beläget, alltså inte i tätbebyggelsens form. De flesta människor i vårt land bor ju tillräckligt sammanpackade i sitt vanliga boende i tätorter och storstadsområden.

Detta innebär ett mycket stort behov. Det finns i landet i dag drygt 600 000 fritidshus. Tyvärr har ökningen avstannat i Sverige; nyproduktionen är väldigt låg och många fritidshus övergår till permanentbostäder. För att tillfredsställa den efterfrågan som finns torde det på sikt behövas uppemot ett par miljoner nya fritidshus.

Vi moderater har i handlingsprogram och riksdagsmotioner framhållit målsättningen att medborgarnas efterfrågan på fritidshus skall tillgodoses. Detta är fullt möjligt på sikt. Förutsättningarna finns när det gäller markresurser. Vi har glädjen att bo i ett land som inte bara är vackert utan också vidsträckt. Marken räcker mycket väl till för att uppfylla detta medborgarnas berättigade krav.

Den ekonomiska sidan är givetvis också väsentlig, och den bör rimligtvis också kunna arrangeras till människornas bästa, först och främst genom ett ökat sparande. Ett fritidshus är ett attraktivt sparmål. Vi moderater föreslår ett särskilt bostadssparande som också skall omfatta fritidshusbyggande och köp av fritidshus. Särskilda bosparkonton, upplagda efter samma modell som skattesparkonton, bör därför införas.

Men priserna på fritidshus är ju höga, säger någon. Ja, i de attraktiva områdena är de höga, mycket höga t. o. m. Men det säger sig självt att priset på en eftertraktad vara stiger när tillgången är begränsad, och särskilt när varan är slut. Det är den situation som föreligger inom många områden i vårt land när det gäller fritidshusen. Ordnar man det i stället så att tillgången svarar mot efterfrågan, blir det inga överpriser. Då är det marknadsmekanismen som styr prissättningen – och det gör den till medborgarnas bästa.

Med andra ord: En politik på detta område som tar sikte på att behovet "av fritidsbebyggelse skall tillgodoses", för att citera regeringsförklaringen, kommer automatiskt att innebära att prissättningen blir rimlig och att husen därmed blir överkomliga för vanliga medborgare i vårt land i ännu större utsträckning.

Herr talman! Jag vill också i korthet peka på den efterfrågan som råder på stugor för uthyrning. Det är gott och väl att det finns ett stort antal fritidsbyar, men det behövs också ett stort antal enskilt ägda fritidshus till uthyrning för att semesterperiodernas stora efterfrågan skall kunna tillgodoses. Eftersom de kommunala stugbyarna i allmänhet visat sig gå med stora underskott måste vi inrikta oss på att uthyrningsverksamheten i första hand sker i privatägda stugor. Och visst finns det ett intresse hos tiotusentals stugägare att hyra ut. Men när varje inkomst på detta område som överstiger 2 400 kr. om året blir beskattad, minskar helt naturligt benägenheten.

Jag är övertygad om, herr talman, att uthyrningsverksamheten mycket lätt kan stimuleras. Det är bara för regering och riksdag att fatta beslut om att befria en större del av hyresinkomsten från skatt. Därmed har man också gynnat de medborgare som ännu inte har kunnat skaffa sig ett eget fritidshus

eller del i andelsstuga. Det är, kan man säga, en social åtgärd att stimulera stuguthyrningen.

Det område och de frågor som jag här har berört är av intresse för praktiskt taget hela folket. Det framgår av de enkäter som gjorts. Alla behöver vi rekreation, och alla vill vi berika vår tillvaro, vår fritid. Och jag är, herr talman, övertygad om att den nya borgerliga trepartiregeringen har just den målsättning på detta område – fritidsboendet – som välkomnas av en överväldigande del av det svenska folket.

LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Göthe Knutson säger att jag är lågmäld men bitter. Jag tillhör väl dem som är optimister inför framtiden, även om vi råkar ha en hel del moderater i det här parlamentet. Det kan väl ändras så småningom!

Jag tycker ändå att Göthe Knutson är ganska förvirrad i bostadsdebatten. Nog är det väl så?

Han pratar om betonggetton och om de 100 000 lägenheterna varje år i det s. k. miljonprogrammet.

Det finns mycket att kritisera när det gäller utformningen av våra bostadsområden – det vill jag också erkänna. Men det är ändå så, Göthe Knutson, att en enig riksdag 1965 antog ett uttalande om hur mycket man skulle bygga. Ibland bjöd visserligen en del partier över, men det var en enig riksdag som antog detta uttalande.

Sedan borde Göthe Knutson känna till att det är kommunerna som avgör om man skall bygga i betong eller i trä. Riksdagen fastställer ramar, drar upp riktlinjer och stimulerar, medan det är kommunerna som bestämmer om man skall bygga i den ena eller andra formen. Tyvärr finns det alltför många borgerligt styrda kommuner i det här landet, och det har naturligtvis också medverkat till att man bygger i betong. Fastighetsborgarrådet i Stockholm har under så många år jag kan minnas kommit från något av de borgerliga partierna.

Om man kritiserar dessa förhållanden – och det skall man göra – måste man vara medveten om ansvarsfördelningen på detta område. Så nog är väl ändå Göthe Knutson litet förvirrad när det gäller dessa frågor.

Det här med regleringar är ju knepigt. Är det så besvärligt med dessa regleringar att man inte har kunnat uppnå riksdagens målsättning? Man sade att man skulle bygga 65 000 lägenheter och kommer i gång med 57 000. Varför har man inte klarat det?

Men som sagt, Göthe Knutson, en enhällig riksdag har beslutat om miljonprogrammet. Det är kommunerna som ansvarar för om man skall bygga i betong eller trä.

GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Den förvirring som Lennart Pettersson i fortsatt positiv lågmäldhet ville pådyvla mig har väl i så fall berott på att jag, som jag också aviserade, bara gjorde några kommentarer i korthet.

Jag skulle naturligtvis kunna utveckla frågorna om bostadspolitiken,

eftersom jag i tre år har suttit mittemot Lennart Nilsson i det utskott som sysslar med dessa ärenden. Men jag tror att det är ganska onödigt att vi nu tar den mycket djupa debatt som möjligen här kan tillfredsställa Lennart Nilsson.

Detta med bostadsgetton var tydligen en öm tå för Lennart Nilsson, liksom för många andra socialdemokratiska bostadspolitiker. Han ville, om jag förstod rätt, göra gällande att detta var någonting som alla partier skulle göras ansvariga för. Men det kan det rimligen inte vara, när det finns – om inte annat – ett riksdagstryck som bevis för att åtminstone vi i moderata samlingspartiet alltid har motsatt oss det storskaliga bostadsbyggande som har skett i så enkelriktade och koncentrerade former. Vi moderater har hela tiden strävat efter att åstadkomma ett bostadsbyggande med valfrihet. Och valfriheten skulle då ha inneburit att mer än hälften av de människor som skulle få nya bostäder hade fått dem i styckehus – i småhus – redan på 1950-talet.

Det var först efter decenniernas påtryckningar och strävanden från moderata samlingspartiet, i riksdagsmotioner och i andra sammanhang, som socialdemokraterna så småningom fick inse att de i växande grad måste försöka rätta sig efter människornas önskemål och inrikta bostadsproduktionen på småhus. Det är också detsamma som att främja ägande av sin bostad.

Sedan var det också fråga om kommunernas möjligheter att styra på detta område. Men inte kan vi väl göra kommunerna ansvariga för att den socialdemokratiska regleringspolitiken påtvingat dem ett bostadsbyggande i de former som klart anges i direktiv. Det är bara att läsa i det tryck som finns från de åren.

När det gäller bostadsproduktionens våldsamma minskning under socialdemokraternas sista år gjorde Lennart Nilsson, såvitt jag hörde rätt, ingen kommentar.

LENNART NILSSON (s) replik:

Herr talman! Nog är det förvirrat. Göthe Knutson kallar mig för Lennart Pettersson i en omgång. Sedan rättar han till det och kallar mig vid mitt rätta namn, så det är inte så litet förvirrat i den här debatten.

Moderaterna har alltid motsatt sig storskaligheten, säger man. Men nog är det väl så, Göthe Knutson, för att ta storstäderna som exempel – vi kan ta mindre kommuner som exempel också – att även moderaterna varit med om besluten och medverkat vid tillkomsten av den här typen av bostadsområden, som också jag utifrån olika utgångspunkter kan vara mycket kritisk mot. I mitten på 1960-talet var man emellertid inte medveten om bristerna, då man som ung familjefar över huvud taget knappast hade en chans att få någonstans att bo. Då var man lycklig över att över huvud taget få en lägenhet. Då funderade man inte över miljön, den sociala kontakten och allt det där. Det finns naturligtvis förklaringar till att det blev som det blev. Det viktiga nu är att vi rättar till de brister och avlägsnar de bekymmer och problem som finns. Man kan inte bara, som moderaterna gör, drömma sig bort till den lilla stugan nere vid sjön eller till det stora vackra huset med högt

staket, som stänger ute människor. Det handlar ju om verkligheten.

Om det har varit någon skillnad i inställning till byggandet av de här områdena så är det väl i så fall den, att moderaterna har förespråkade att man skall låta privatbyggare ta över byggverksamheten, så att man kan tjäna mycket pengar på människors rätt att ha någonstans att bo. Det är i så fall den skillnad som funnits i många kommuner.

Så till detta med regleringar. Det är rätt egendomligt att man inte, när man nu suttit i regeringsställning, har plockat bort alla regleringar som funnits på det här området. Om man genomför det program som är skrivet av en Göthe Knutson närstående skulle det innebära att man utvecklade spekulation och såg till att det verkligen uppstod problem på det här området. Men jag tror att trots att vi har en borgerlig regering, så finns det en och annan förständig bostadsminister som ser litet annorlunda på dessa frågor än vad Göthe Knutson och hans kompisar gör.

Göthe Knutsons diskussionsinlägg är alltså ganska förvirrade. Det handlar fortfarande om kommunernas ansvar när det gäller avgörandet om man skall bygga i betong eller trä. Där kanske Göthe Knutson och jag och våra resp. partier i så fall är lika goda kålsupare.

#### GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Jag beklagar att jag råkade sätta fel efternamn på vännen Lennart. Det är ju så att vi i detta hus umgås mera vid förnamn än vid efternamn, men jag beklagar felsägningen och skall försöka låta bli sådana i fortsättningen.

En sak är alldeles klar: Socialdemokraten Lennart Nilsson och jag har i grunden olika uppfattningar om bebyggelsens och boendets utformning och inriktning. Vill man försöka misstolka detta kan man naturligtvis ta till ett sådant ord som förvirring. Alltid fångar det väl någon och kan skapa förvirring någonstans.

Vad jag nämnde var att alla dessa regleringar innebär en typisk socialistisk inriktning, som väl syftade till något gott men som har visat sig leda till tråkiga problem. Trots att bostadsbyggandet är det mest genomreglerade området har man i dag konstaterat – åtminstone hävdar man det – att bostadskostnaderna är alltför höga. Det är vad Lennart Nilsson har sagt. Dessutom visar det sig att dessa regleringar heller inte är till nytta då det gäller att anpassa tillgången till efterfrågan. Tvärtom – det är då den stora problematiken uppstår. På alla andra områden i samhället där marknadsmekanismerna styr har man däremot inte de här problemen.

Så var det frågan om varför vi efter tre års borgerlig majoritet inte har tagit bort det här regleringssystemet. Man är väl ändå på väg. Det föreligger som beaktat en proposition som syftar till minskat krångel bl. a. på det här området. Det finns – jag återkommer till det – mycket av konkreta förslag i de moderata riksdagsmotioner som har väckts år efter år. Lennart Nilsson viftade med ett häfte. Om jag förstod det rätt – jag kunde inte se det på så stort avstånd – var det det senaste moderata programmet för mark- och bostadspolitik. En mig närstående person har varit ordförande i arbetsgrup-

pen som gjort det, och jag har själv varit med i den. Jag rekommenderar den skriften till läsning. Tyvärr kan jag inte förlänga mitt anförande, eftersom repliktiderna är slut.

Nr 19

Torsdagen den  
25 oktober 1979

**ROLF DAHLBERG (m):**

Herr talman! Bostadspolitiken utgjorde en av huvudfrågorna i årets valrörelse. Det är förståeligt, då möjligheten att få tillgång till en bra bostad för de flesta människor är viktigare än mycket annat.

Vi i moderata samlingspartiet prioriterade också bostadsfrågorna och försökte på olika sätt föra ut vår syn på hur den framtida bostadspolitiken bör utformas. Det finns anledning att förmoda att många av de över 1 miljon människor som stödde oss i valet fann sympati för vår bostadspolitik.

Moderata samlingspartiet anser att produktionen och hela bostadsbeståndets sammansättning bör följa medborgarnas faktiska efterfrågan. Med hänsyn till efterfrågans inriktning och omfattning bör enligt vår uppfattning det årliga byggandet uppgå till ca 70 000 bostäder, varav 65–70 % i småhus. På sikt kan det därigenom bli möjligt att verkligen erbjuda bostadskonsumenten valfrihet i boendet. Endast genom att åstadkomma balans mellan tillgång och efterfrågan kan vi effektivt motverka en svart hyresmarknad samt stora prisökningar på bostadsrätter och äganderätter.

För att undvika s. k. kategoriboende bör smålägenheter finnas i alla bostadsområden. Vidare bör bostäder i flerfamiljshus oftare än nu vara större, medan fler småhus bör vara mindre. Genom en sådan variation i byggandet skulle små och stora hushåll få större möjlighet än i dag att välja bostadstyp och bostadsområde.

En bostadspolitik som i stort styrs av låneregler, centrala bestämmelser och s. k. industriellt anpassad byggteknik har visat sig resultera i många bostadsområden med torftig miljö, ökade risker för segregation, skadegörelse och i vissa fall också förslumning. Detta kan motverkas genom en mera variationsrik bebyggelseplanering, uppbyggd på mindre områdesenheter med bra trafikmiljö och en välutvecklad kommersiell och samhällelig service. Inom bostadsområdena bör variation uppnås även genom en blandning av bostadstyper, flerfamiljshus och småhus. Nytänkande i planering och byggande måste stimuleras för att vi skall få mera variation i bostadsområdena och därmed en bättre bomiljö.

I vårt land kan i dag småhus av olika slag upplåtas med hyresrätt, bostadsrätt eller äganderätt. Det är de former som är möjliga när det gäller småhus. Detsamma bör enligt vår uppfattning gälla även för lägenheter i flerfamiljshus. Direkt ägande av lägenhet i flerfamiljshus är mycket vanligt i många andra länder, t. ex. i Västtyskland och Frankrike.

Fastighetslagstiftningen ger f. n. inte den boende möjlighet att erhålla lagfart på en lägenhet. Därav följer bl. a. att man inte kan inteckna den egna lägenheten som säkerhet för lån och därmed nedbringa behovet av kontantinsats till en nivå som är överkomlig för en normalinkomsttagare.

Hyresgäster bör genom t. ex. sparfrämjande åtgärder och nya lånemöjligheter stimuleras att träffa överenskommelse med fastighetsägare, såväl

*Allmänpolitisk  
debatt*

enskilda som allmännyttiga, om förvärv av sina lägenheter. Dessutom bör hyresgästerna erbjudas företrädesrätt som köpare vid försäljning av det hus de bor i. Detta bör gälla oberoende om man vill äga lägenheterna eller bilda bostadsrättsföreningar. De hyresgäster som köper sina lägenheter skall på vanligt sätt kunna få statliga lån.

Att på detta sätt tillgodose den enskilde medborgarens önskemål och efterfrågan är ett viktigt motiv för ett vidgat bostadsägande. Det finns också starka samhällseliga skäl för detta. En egen bostad utgör t. ex. ett aktivt sparmål för hushållen och stimulerar till omsorg om och engagemang för den egna bostaden.

Många människor är beredda att göra stora uppoffringar för att kunna få äga sin bostad. Ägandet ger de bästa förutsättningarna för ett verkligt inflytande över bostaden. Den boende får möjlighet att nedbringa driftskostnaderna genom omsorgsfull vård av bostaden, samt genom sparsamhet och egna arbetsinsatser. De höga hyrorna i hyreslägenheter beror bl. a. på att alla reparationer och upprustningar av lägenheterna utförs med lejd arbetskraft. Likaså är möjligheterna i hyreshus ytterst små att genom besparingar med vatten, värme och el påverka hyrans höjd.

Frågan om möjlighet till individuell mätning av vatten- och värmeförbrukning måste snarast få en lösning. Hur konstigt det än kan låta finns det för dagen inte framtagna tillförlitliga mätapparater för att mäta hur mycket vatten och värme man gör av med i en lägenhet.

I regeringsförklaringen står bl. a. följande: "Bättre möjligheter för den enskilde att äga sin bostad prövas, bl. a. genom att underlätta för hyresgäster att i bostadsrättsföreningens form eller genom direkt ägande svara för sitt boende."

Detta är just vad många, många människor går och väntar på. Det är min förhoppning att regering och riksdag snart förverkligar dessa viktiga reformer inom bostadspolitik.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Under ett par år har min plats på talarlistan vid några allmänpolitiska debatter gjort det möjligt för mig att till en del forma mitt anförande som en recension av de solistuppträdanden som tidigare ägt rum på bästa TV-tid och därkring. Jag skall inledningsvis fullfölja denna verksamhet men nu ur en mera teknisk synvinkel än tidigare.

För den som kommer från den moderna "högskolans" värld förefaller det med förlov sagt en smula efterblivet att föra den ekonomiska debatten på det sätt vi gång på gång får uppleva. Kjell-Olof Feldt förebrådde i går Ingemar Mundebo att denne bad *kammaren* om konstruktiva förslag; detta skulle nämligen vara regeringens sak. Men låt mig ändå försöka att från parketten komma med ett konstruktivt förslag: Skaffa en svart tavla, eller gärna en grön om det anses bättre, skaffa några kriter, inhandla en overheadprojektor som fungerar och en vettig skärm att projicera mot och tillåt en tillfällig, måttlig neddragning av belysningen i kammaren, när projektorn används.

För *om* debattörerna i den ekonomiska debatten hade tillfälle att diskutera

med hjälp av kurvor och diagram, skulle det kanske bli möjligt att klargöra, vilka fakta och förhållanden man kan bli överens om och precis var skillnaderna ligger i deras tolkningar och åtgärdsförslag. Nu talar de förbi varandra, missförstår varandra och lämnar de mera kritiska bland sina åhörare i ovisshet om vem som egentligen har rätt i sak – ja, ibland om vilken saken egentligen är.

Jag vädjar till talmanskonferensen och till dem som ägnar sig åt att reformera riksdagens arbetsformer att överväga möjligheten att utnyttja moderna pedagogiska hjälpmedel för att göra somliga debatter mera levande och meningsfulla och för att tvinga debattörerna att mötas mot en *gemensam, samlad* och för alla åhörare *åskådlig* faktabakgrund.

Detta var en rent *teknisk* kommentar till våra ekonomiska debatter. Men till dem adderar sig en *annan* aspekt, nämligen nödvändigheten att sakligt analysera *de långsiktiga konsekvenserna* av olika beslutsalternativ. Såvitt jag kunde bedöma, var det främst ekonomiministern som i går tog på sig den uppgiften. Hans egen partigrupp hade dagen innan förmånen att se dessa synpunkter grafiskt illustrerade just på det sätt jag nyss föreslagit, men för dem som inte fått del av dessa synintryck är det naturligtvis svårare att konkretisera vad det rör sig om.

Detta leder mig över till frågan om hur riksdagen inte bara på det tekniska planet utan också, och främst, i fråga om *sakuppgifter* skall kunna få en möjligast objektiv och fyllig information om den framtida samhällsutvecklingen, under olika *alternativa* förutsättningar. Detta behov har på senare år upplevts inom stora delar av världen, och 1970-talet har bevittnat en explosiv utveckling på "framtidsstudiernas" område.

Litteraturen i form av böcker, utredningar, forskningsrapporter och tidskriftsartiklar på detta område är redan överväldigande. Bortsett från Herman Kahns tillväxtbaserade framtidsoptimism går emellertid profetierna mestadels i mörka tonarter. Där hoppfullhet trots allt finns, bygger den ofta på antaganden, som har karaktären "i gynnsammaste fall". Energikrisen har för många nationer – däribland USA och Sverige – dramatiskt konkretiserat framtidspromatiken, men folk har ändå svårt att föreställa sig utvecklingens sannolika konsekvenser för de enskilda människorna.

Vilka har intresse av framtidssudier? Ibland verkar det som om det var vetenskapsmän och författare som var både de huvudsakliga bidragsgivarna och samtidigt de största avnämarna. I själva verket är det naturligtvis framför allt de politiska beslutsfattarna som borde känna behovet starkast. Den socialdemokratiska regeringen gjorde detta och lät inrätta ett "sekretariat för framtidssudier" som sin egen speciella think-tank, bemannad med personal med de rätta åsikterna och placerad i maktens centrum: statsrådsberedningen.

Under jämviktsriksdagen lyckades det Anders Wijkman och Kerstin Anér att med ett par ryck få framtidsstudiesekretariatet placerat litet närmre riksdagen, först genom tillsättandet av en "parlamentarisk referensgrupp" och därefter genom dennas förvandling till styrelse för sekretariatet. I samband härmed flyttades sekretariatet formellt från statsrådsberedningen

till utbildningsdepartementet.

Normalt brukar ett sekretariat fungera som berednings- och verkställighetsorgan åt en styrelse. Så har det dock knappast blivit. Sekretariatet har fortsatt sitt ganska självständiga liv, och styrelsen har mest fungerat som en formell överinstans, med mycket ringa inflytande över verksamheten. De mera framträdande medlemmarna av sekretariatet har nu som förut varit starkt engagerade i politiska sammanhang, inom socialdemokratin och energidebatten.

I samband med uppbyggnaden av den nya forskningsrådsnämnden beslöt riksdagen i våras att framtidsstudiesekretariatet nästa budgetårsskifte skall inlemmas som en "delegation" inom denna nämnd. Därigenom har sekretariatet rönt samma öde som redan tidigare drabbat ett annat relativt fristående organ, samarbetsdelegationen för långsiktigmotiverad forskning. Forskningsrådsnämnden kommer nu att få två – i sin hittillsvarande verksamhet praktiskt taget självständiga – organ med till stora delar likartade uppgifter, sida vid sida under sig, dessutom möjligen med var sin egen styrelse under nämnden. Vem eller vilka som till slut skall få nytta av detta arrangemang ter sig t. v. ganska oklart.

I realiteten kommer den här skildrade utvecklingen att betyda att framtidsstudiesekretariatet åter kommer längre bort från riksdagen och förmodligen närmare regeringen. Tyvärr är det nog emellertid så att det är riksdagen som har det största behovet av att ha tillgång till ett organ av detta slag. En regering kan alltid skapa sig en egen think-tank kommittévägen utan att fråga någon om lov, och bemanna den med precis den stab, som har den "rätta" politiska profilen. Riksdagen har för all del sin utomordentliga "upplysningstjänst" men denna kan på det hela taget bara ge upplysningar om det som är eller har varit, inte om det som eventuellt kommer att ske. Kanske kan det också – tyvärr – sägas att riksdagens ledamöter hittills inte i alltför uppseendeväckande utsträckning besvärat framtidsstudiesekretariatet eller dess publicerade skrifter med sin uppmärksamhet, och det kan kanske tyckas att riksdagen därför gott kan ligga ogill. Ibland förstår man inte vad man har haft förrän man har mist det.

Framtidsstudier har mestadels tagit formen av "scenarier" – försök att konkret åskådliggöra samhällsstrukturer vid en tidpunkt i framtiden, under förutsättning att vissa trender slår igenom, med de konsekvenser åt olika håll som de kan föra med sig. Om man från det färdigställda scenariets utsiktspunkt vänder kikaren bakåt mot det som representerar dagens beslutssituation kan man få en tankeställare, som uppfordrar till konsekvensanalys. Ett sådant specialuppdrag ligger nu hos en utredning som i ilfart skall begrunda konsekvenserna av att lägga ned våra kärnkraftverk. I beskedligare form utgör även de mestadels felaktiga långtidsutredningarna ett försök till analys av konsekvenserna av redan fattade beslut. En ännu blygsammare målsättning gäller för den kommitté som nu skall studera konsekvenserna av "högskolereformen". Det borde vara självklart att konsekvensanalyser skall göras och redovisas redan i samband med ställningstagandet till alla större, och säkert även många till synes mindre, samhällsfrågor – av regeringen, när

det gäller förslag till riksdagen, och av riksdagen själv vid prövning av regeringens och enskilda motionärers förslag. En röd skylt borde lysa i alla utskottsrum: TÄNK EFTER FÖRE! För den skull borde riksdagen inte ha avhånt sig framtidsstudiesekretariatet, men väl sett till att det inriktats mera mot *konsekvensanalys* – ett begrepp som sannerligen ingalunda är liktydigt med det mera begränsade begreppet "teknikvärdering". När nu skadan är skedd bör man undersöka, i vilka andra former en sådan funktion kan åstadkommas. Detta är så mycket viktigare som våra politiska problem redan i en näraliggande framtid mycket väl kan komma att kännetecknas av nödvändigheten av en mer eller mindre brutal anpassning till en stagnerande ekonomi – en forskningsuppgift av beredskapsnatur, som forskningsrådsnämnden tagit initiativ till och nu är i färd med att sjösätta.

I vårens forskningsproposition ansåg utbildningsministern – som vi nu önskar välkommen på samma post i den nya regeringen, även om han inte råkar vara här just nu – att forskningsrådsnämndens sammansättning gjorde den väl lämpad att svara även för framtidsstudieverksamheten. Som medlem av båda dessa organ kan jag tyvärr inte underskriva utbildningsministerns uttalande. Det är tvärtom uppenbart att den parlamentariska representationen i forskningsrådsnämnden – bara 4 av 15 ledamöter – är helt otillräcklig för att kunna påverka frågor av detta slag.

Vid det här laget har jag en viss erfarenhet av styrelsuppdrag inom forskningsrådsnämnden, framtidsstudiesekretariatet och Riksbankens jubileumsfond. Det är inget tvivel om att den bredare parlamentariska representationen i Riksbankens jubileumsfond, trots att arbetsuppgifterna så gott som uteslutande gäller bedömningen av *ansökningar om forskningsmedel*, där har lett till ett mycket intensivare samspel mellan riksdagsmän och forskare än i de två andra organen – för att inte tala om RIFO, som på senare tid haft uppenbara svårigheter att finna arbetsformer, som kunnat locka mer än ett fåtal av de hårt upptagna riksdagsledamöterna till de i och för sig mycket intressanta och givande sammankomsterna. Gå f. ö. gärna och se på den utställningen och de andra här i huset i dag!

Det är en i det närmaste ogörlig uppgift för en enda representant för ett riksdagsparti att själv tillgodogöra sig, lämna egna bidrag till, och till sin riksdagsgrupp, eller en ännu vidare krets, lämna löpande information om de ärenden som passerar revy vid sammanträden med forskningsrådsnämnden eller framtidsstudiesekretariatet. Nästan all intressant förstahandsinformation nästan all personlig kontakt med vad som tilldrar sig utomlands förbehålls, av tidsskäl och av praxis, dessa organs tjänstemän eller tillfälligt anställda medarbetare. Styrelsernas uppgifter har i stor utsträckning blivit av formell och administrativ natur, låt vara att vissa policydiskussioner naturligtvis förekommer: bilden av en myndighet med lekmannarepresentanter i styrelsen framtonar, särskilt i forskningsrådsnämnden. Att riksdagen – icke regeringen – i vår nya författning är första statsmakten, som konstitutionsutskottets nye ordförande i våras formulerade saken i en riksdagsdebatt, har inte trängt igenom överallt.

Forskningsrådsnämnden har kommit att bli ett paraplyorgan, en koncern-

styrelse. Det egentliga arbetet utförs i dess "delegationer". Enligt min mening utgör delegationen för långsiktstimotiverad forskning, framtidsstudiesekretariatet – som skall bli en delegation – samt delegationen för systemanalys de tre för forskningsrådsnämnden väsentligaste härdarna för nya tankar och nya metoder i samhällslivet. Två av dem har kommit till forskningsrådsnämnden utifrån, först delegationen för långtidsmotiverad forskning och nu snart även framtidsstudiesekretariatet. Båda har t. v. egna styrelser, framtidsstudiesekretariatets f. ö. tillsatt av regeringen. Dessa organ arbetar i stora stycken med samma materia. De måste på något sätt länkas samman, men med bevarande av den personliga integriteten hos de forskningsinspiratörer, som givit karaktär åt verksamheten. Men om verksamheten skall kunna leda till en fruktbar dialog mellan den samhällsrelevanta forskningen och de politiska beslutsfattarna måste kontaktytan mot de senare göras mera omedelbar och mycket bredare än som nu är fallet: dvs. riksdagen – både som initiativtagare och som avnämare – borde ha ungefär lika stor representation som den har i jubileumsfondens styrelse, och helst av personer som själva kan verka som förmedlare av kunskaper i båda riktningarna. Speciellt i ett-läge sådant som det vi nu haft under 1970-talet, med två politiska block av samma storleksordning, med möjlighet till eller risk för – hur man nu ser på saken – växlande riksdagsmajoriteter, är det viktigt att båda sidor är väl företrädde. Kunskapsmaterialet måste vara gemensamt för regeringspartier och oppositionspartier.

Utbildningsministern tog i propositionen, liksom utbildningsutskottet gjorde i sitt betänkande, också upp behovet av en vidgad konsekvensanalys. I detta sammanhang är det kanske inte utan intresse att ta del av utvecklingen i den amerikanska kongressen, speciellt representanthuset. Där antogs nämligen redan 1974 en regel, som vanligen omnämns som "foresight provision", och som innebär att varje utskott inom representanthuset i samband med behandlingen av nya regeringsförslag skall försöka analysera förslagets konsekvenser på längre sikt. Till sin hjälp har kongressmännen dels en framtidsstudiegrupp inom kongressbibliotekets upplysningstjänst, dels ett "clearinghouse" för framtidsstudier, som kom till 1976 på initiativ av ett antal medlemmar av representanthuset och som förefaller att vara mycket aktivt, medan regeringens intresse för detta slag av verksamhet uppges ha mattats på senare tid.

Denna typ av konsekvensanalys, som är direkt knuten till faktiska politiska förslag, kan måhända inte utan vidare hanteras inom den arbetsenhet som nu skall formars under forskningsrådsnämndens paraplyorganisation. Frågan är därför om inte riksdagens utskott, eller i varje fall vissa av dem – de med mera övergripande funktioner – borde kunna disponera personal, knuten till forskningsrådsnämndsorganisationen eller till riksdagens egen upplysningstjänst, som skulle ha speciell utbildning och inriktning på denna typ av verksamhet.

Herr talman! Under de närmaste åren har Sveriges riksdag att fatta många beslut med verkningar långt in i framtiden. Dit hör energiproblemen, effekterna av radikala ingripanden i miljöfrågorna, marknadssekonomins vara

eller icke vara – däribland löntagarfonder och statligt ägande av produktionen – och kanske också familje- och befolkningspolitiken. Behovet av "foresight" – förutseende, framsynthet, konsekvensbedömning – kommer att bli stort. Det finns goda skäl att riksdagen själv tar ställning till hur detta bäst skall kunna tillgodoses, på ett sätt som ger alla politiska meningsriktningar möjlighet att få sina frågor analyserade och – i bästa fall – besvarade. Detta måste göras nu, innan forskningsrådsnämnden låser utvecklingen i former som måhända inte riktigt motsvarar vad jag för min del upplever som riksdagens egna oförytterliga intressen.

OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Nu har vi ju här i debatten hamnat i ett talarblock som, såvitt jag förstår, kommer att behandla vad som för stora grupper är det allt överskuggande problemet, nämligen sysselsättningen, arbetet så att man kan försörja sig.

Personligen har jag begärt ordet i den här allmänpolitiska debatten för att komma med ett nödrop. Nu måste något hända, Malungs kommun håller på att förblöda.

Utvecklingen på sysselsättningsområdet under de senaste åren har i många regioner varit mycket ogynnsam. Västerdalarna hör till de områden som drabbats hårt av de strukturomvandlingar som skett de senaste åren. Framför allt har Malung drabbats mycket hårt, främst på grund av den lågprisimport som ägt rum inom skinnbranschen. Det går inte heller att förneka att det finns företag som gjort allt för att såga av den gren som de själva sitter på. Snart får man kanske säga "suttit på".

Pressrubrikerna om nedläggningar och permitteringar har varit många de senaste åren. Under förra vintern avskedades ett 50-tal arbetare från ett företag, under våren och sommaren avskedades mellan 50 och 60 från ett annat företag, för några dagar sedan fick nästan 20 gå från ett annat företag, och nu varslar ett företag om avskedande av närmare 70 personer, som måste sluta under det närmaste halvåret. Till detta kommer flera mindre friställningar.

Gör man en totalsummering, finner man att ungefär vart tionde industrijobb försvunnit i Malungs kommun 1978–1979. Den allvarliga situationen understryks nu ytterligare av att antalet anmälda arbetslösa är ca 250. Antalet industrissysselsatta i kommunen är i runt tal 2 500.

Nu anser jag att varken politiker eller myndigheter stillatigande kan åse att en ort förblöder. Det måste till en rad insatser, varav i det här fallet *en* är att sätta stopp för lågprisimporten av skinnkläder till Sverige. Samtidigt måste man göra insatser för att skapa ersättningsindustrier. Av beredskapsskäl behöver vi vid en eventuell avspärning kunna tillverka skinnkläder här i landet. Skall den yrkeskunskapen finnas kvar, får produktionen inte minska.

Jag tror att det finns flera sätt att komma till rätta med lågprisimporten. Men skall det kunna skapas arbetstillfällen så att även ungdomen stannar kvar på orten, behövs nya industrietableringar, som kan ersätta de industri-

sysselsättningar som försvinner och har försvunnit. Det behövs betydligt fler industriarbetstillfällen i kommunen och för det krävs det ordentliga satsningar och riktade hjälpinsatser. En åtgärd vore andra och förmånligare bestämmelser för kommunerna att bygga industrihus, så att det finns lokaler att anvisa till nya och på orten verksamma företag.

Under tiden som alla gör sitt bästa för att skapa ny industrisysselsättning måste det till beredskapsarbeten som kan anvisas ungdomarna så att de inte flyttar från orten, för då försvårar man på sikt bygdens framtid. Arbetslöshet och framför allt ungdomsarbetslöshet ger utslag i sociala problem i form av missbruk och ekonomiska svårigheter, som ofta drabbar hela familjen. Jag skulle vilja ställa en fråga till regeringen: Har det gått ut direktiv som begränsar möjligheterna att bedriva beredskapsarbeten?

Hela det politiska agerandet, framför allt från regeringens sida, måste inriktas på att skapa nya arbetstillfällen i de värst utsatta delarna av skogslänen. Under tiden krävs ordentliga insatser med beredskapsarbeten där framför allt ungdomar och kvinnor kan sysselsättas.

Det äcklar mig när jag ser bilar med märken påklitrade med SAF:s slogan "Fri företagsamhet är bra för Sverige". Skall utsatta områden och regioner få hjälp så krävs krafttag från samhällets sida. Företagarna kräver hjälp av samhället, och då tycker jag att de också skall erkänna det. Det har visat sig att den fria företagsamheten inte klarar de lokaliseringspolitiska krav vi har rätt att ställa.

Jag har själv trott på svensk skinnindustris framtid – och det gör jag fortfarande. Men det måste till åtgärder från samhället för att begränsa importen och gynna den inhemska produktionen.

Det handlar inte om protektionism, utan om att garantera sysselsättning och täcka behovet av de varor som behövs vid en eventuell avspärrning. Men skall det finnas en framtid för områden som norra och västra Dalarna så krävs det nu kraftiga regionalpolitiska insatser.

Jag började med att säga att detta var ett nödrop, och jag vill avsluta med att upprepa att det behövs insatser nu. Det farligaste en bygd kan råka ut för är att ungdomen måste flytta till andra orter för att få sysselsättning. Då urholkas bygden och kan inte heller ge arbetskraftsunderlag för befintlig industri. Då hamnar man i ett ekorrhjul som leder till ständiga försämringar för bygden. Insatser behövs nu, och då måste samhällets alla resurser sättas in.

BERNT EKINGE (fp):

Herr talman! Jag lyssnade tidigare i dagens debatt med intresse till Mårten Werners engagerade anförande. Hans tal om behovet av mänsklig värme och närhet mellan människor kändes skönt och riktigt. Även om jag här skall tala om ett helt annat ämnet tycker jag ändå det finns skäl att säga att vi i allt vårt arbete behöver ha med den aspekten på vår verksamhet – en varm mänsklig hand att hålla i, som Mårten Werner uttryckte det.

I boken Datorer på våra villkor, som utkom 1975, står det bl. a. följande:

"Datorerna. De håller på att förändra vårt samhälle. Listan över områden

där de direkt griper in i vår vardag kan göras nästan hur lång som helst. Många menar att vi lever mitt uppe i en informationsrevolution, där datorn spelar samma roll som ångmaskinen en gång gjorde för den industriella revolutionen.”

Detta kan stå som en god sammanfattning över den omfattande litteratur som producerats i detta ämne under de senaste 15 åren.

När Nordisk datatunion tillsammans med Nordiska rådet inbjöd till en datakonferens i Göteborg för en månad sedan, skrev man följande i anslutning till inbjudan:

”Vi som dagligen arbetar med automatisering, robotisering och datastyrning, frågar oss ofta om vi verkligen styr utvecklingen eller om utvecklingen styr oss. Vi ser konturerna av ett datasamhälle fram emot år 2000 som vi inte helt gillar. Vi ser konsekvenser som är så genomgripande att de inte bara angår specialisterna utan i hög grad även politikerna, arbetsgivarna, arbets- tagarorganisationerna, massmedia och menige man.”

Datatekniken utvecklas nu med stor hastighet och används för att utföra uppgifter som blir alltmer sammansatta och komplicerade. Utvecklingen går f. n. mot att med hjälp av datasystem direkt styra och utföra rent fysiska tillverkningsförlopp och processer. Datorerna möjliggör därmed en mycket högt driven automation, där mänskliga beslut och operationer av rutinmässig karaktär kan utföras av datorer i samspel med industrirobotar.

Många debattörer liknar utvecklingen inom dataområdet vid den industriella revolutionen under 1800-talet. Ja, man talar ibland om datautvecklingen som den tredje industriella revolutionen.

Hur reagerar då specialister, vetenskapsmän, visionärer och politiker inför datateknikens utveckling? Vad innebär den?

De första datamaskinerna i Sverige kom i bruk i början av 1950-talet. Användningen var inledningsvis ganska begränsad till vissa militära och tekniska beräkningsuppgifter.

Banker och försäkringsbolag hade stora pappersvolymerna med stora sifferberäkningsbehov att ta hand om, och på detta område blev utvecklingen mycket snabb. Och successivt spred sig användningen av administrativa datortillämpningar inom näringsliv och inte minst offentlig förvaltning. I dag har vi datortillämpningar inom snart sagt alla samhällets sektorer.

Den tekniska utvecklingen har gått mycket snabbt, och datorernas arbetskapacitet har mångdubblats. Databehandlingskostnaderna har sjunkit, och med stigande löner blir det alltmer lönsamt att ersätta mänsklig arbetskraft i administration och produktion med elektronik och databehandlingsteknik.

F. n. sker en snabb utveckling mot informationslagring och informationsåtervinning i mycket stora dimensioner. Datatekniken utnyttjas i en ökande omfattning för maskin- och processtyrning i tillverkande industrier – s. k. industrirobotar. Vi får snart ett allmänt datanät i Sverige, som kommer att skynda på utvecklingen av privata och offentliga datakommunikationssystem. I framtidsperspektivet ligger privata, personliga datorer för dagligt bruk i hem och på arbetsplatsen.

Man brukar skilja mellan generella datorer och minidatorer. Minidatorer kan numera ha mycket stor kapacitet i klass med gamla, generella datorer men har mer begränsad variation av programvaror.

Antalet installerade datorer i Sverige har ökat mycket kraftigt under den senaste femårsperioden. Jag skall nämna några exempel.

Minidatorernas antal 1975 var ca 900. I dag är antalet ca 3 000. Kontorsdatorer fanns 1975 till ett antal av 1 220. I dag finns det ca 3 700. Antalet generella datorer, dvs. större datorer, var 1975 1 580. I dag har det skett en fördubbling till ca 3 100. När det gäller minidatorer och kontorsdatorer är det alltså fråga om en tredubbling under den senaste femårsperioden.

Mot den här bakgrunden finns det anledning att ställa ett antal frågor. Vad kommer datautvecklingen att få för konsekvenser för arbetslivet och för det dagliga livet i övrigt? Vad slags nya arbetsplatser skapas av datateknologin och automatiseringen? Vilka krav ställer datoriseringen av jobben på kunskaper, insikter och färdigheter? Kommer utvecklingen att leda till en specialisering och en arbetsdelning, så att många arbetsuppgifter blir monotona och allt fler därmed får svårigheter att överblicka sitt eget arbetsresultat?

Antalet personer som använder databehandlad information i sitt arbete är starkt växande. SIFO har nyligen redovisat att databehandlad information ingår i de normala arbetsuppgifterna för drygt en miljon människor i vårt land. Av TCO-anslutna arbetar enligt SIFO 33 %, dvs. var tredje, med datorer, och i LO-leden är det 14 %. Ca 300 000 av dessa slutanvändare av databehandlad information har någon kontakt med en terminal, t. ex. en skrivmaskin med bildskärm.

Men utbildningen i ADB är låg. Enligt samma SIFO-undersökning har användarna uttryckt ett stort behov av mer utbildning. Endast fyra av tio användare har fått utbildning i databehandling.

Det kan konstateras att behovet av elektronik- och datatekniskt utbildad personal på olika nivåer har ökat under senare år. Och mycket pekar på att detta behov kommer att understrykas ännu mer.

I dag finns det ingen obligatorisk datalära i grundskolan, trots att ca 75 % fortsätter i gymnasieskolan. Ca 30 000 ungdomar går årligen ut på den svenska arbetsmarknaden utan någon tidigare undervisning eller grundläggande förståelse av datorernas uppbyggnad, arbetssätt eller kunskap som gäller.

Givetvis måste detta ändras snarast. Vi måste ge alla elever i ungdomsskolan en allmänbildning om datorer och datorers användning. Datalära behöver ingå i undervisningen både i grundskolans högstadium och i gymnasieskolan. Närheten till ämnen som matematik och samhällskunskap är uppenbar. Skolan måste också ta ansvar för yrkesförberedande åtgärder och arbetslivsorientering, där datortekniken kommer att spela en allt större roll.

För att detta skall vara möjligt måste snabba åtgärder till för att orientera och vidareutbilda också lärarkåren. Skolöverstyrelsens anslag för allmän fortbildning för lärare i tekniska ämnen är f. n. bara 900 000 kr., vilket ger ca

22 kursveckor för ca 20 lärare i varje. Av de knappt 100 kurser som SÖ anordnar för lärare 1979 behandlas ämnet modern elektronik och datateknik i endast ett fåtal eller närmare bestämt 6 kurser.

Behovet av tekniskt högt kvalificerad personal är alltså stort. Det gäller personal med förmåga att utnyttja teknikens möjligheter att skapa de system- och programvaror som behövs för att forska, utbilda osv. Även på det här området står vi inför stora resursproblem.

Herr talman! Det finns redan i dag en stark oro för att datorerna hotar sysselsättningen, att datorerna tar bort jobben för många. Så har det ju redan blivit i flera branscher, även om datoriseringen hittills har kunnat genomföras tämligen odramatiskt genom att man planerat väl och tagit god tid på sig. Rationaliseringseffekterna har hittills i stort sett kunnat balanseras av volymtillväxten.

Men på vissa håll och inom vissa områden har det varit en mycket snabb omställning, som påverkat de enskilda människorna kraftigt. Datorerna kommer framgent att införas. Det kommer att få rationaliseringseffekter, och det betyder faktiskt färre jobb.

Man måste ta all den här oron på allvar. Det gör vi bara om vi ställer utbildningsresurser till förfogande och om vi medverkar till att ge ett ökat inflytande till dem som i sitt arbete kommer i kontakt med datorer och till allmänheten som möter datateknikens resultat i sitt dagliga liv. Det måste skapas nya former för utvecklingen av datasystem, så att de som berörs får verkliga möjligheter att påverka systemens uppbyggnad och införande. Från statens synpunkt kan det också finnas behov av att söka bemästra en alltför snabb utveckling. En viktig utgångspunkt måste vara att alla berörda så långt möjligt skall få ha kunskap om hur tekniken skall användas.

Bland de frågeställningar som jag också helt kort vill nämna är den internationella aspekten. I mycket av den massproducerade tillverkning som i dag påträffas i de s. k. låglöneländerna finns den här tekniken. Men slår automatiken igenom får man måhända räkna med att det blir en återflyttning av den enkla masstillverkningen från låglöneländerna till västländerna. Detta gäller givetvis inte minst i samband med robotiseringen. Det medför kanske inte särskilt många nya arbetstillfällen för vår del – det är ju robotarna som gör jobbet – men nya problem kan uppstå i låglöneländerna, när dessa ser att deras möjligheter dras bort. Måhända fordras här en helt ny syn på problemen.

Jag vill, herr talman, slutligen också något beröra den arbetsetiska frågan. Vad händer med människorna? Vilka mänskliga värden representerar över huvud taget arbetet? Någon har framhållit att genom den höga teknologiska utvecklingen fjärmans människan från det "ursprungliga". Hur långt klarar vi av att fjärma oss från varandra? Datatekniken kan nämligen fjärma människa från människa. Vi måste skjuta fram problemet om hur människan skall fungera i ett alltmer tekniskt styrt arbetsliv. Det finns grundläggande mänskliga värden som vi inte får nonchalera. Vi måste beakta hur snabb den tekniska utvecklingen är och hur långsamt det går att förändra mänskliga värderingar.

Man kan fråga sig varför arbetet över huvud taget är så viktigt för vår

existens. Är det så att arbetet fyller funktionen att göra människan efterfrågad, att ge henne en plats i helheten? Då blir slutfrågorna: I vems tjänst skall datautvecklingen stå? Vilka värden kan vi vinna och vilka värden riskerar vi att förlora? Ingen av oss är säkerligen beredd att hindra en fortsatt teknisk utveckling. Den har ju ändå fört mycket gott med sig hittills. Men finns det måhända ett tak, eller finns det ingen gräns för tekniskt framåt-skridande? Vad som är viktigt är att försöka styra utvecklingen in på banor som gör att den fortsatta användningen av datorer och elektronik i stället för att ha förödande verkningar inom arbetslivet öppnar nya möjligheter, både till nya jobb och till bättre arbetsmiljö och därmed också till ökade möjligheter för ett rikare liv.

Jag vill till sist, herr talman, sammanfatta mitt anförande i följande punkter.

1. Den snabba datoriseringen av arbetslivet måste följas med stor uppmärksamhet från samhällets sida.
2. För de grupper på arbetsmarknaden som är särskilt "sårbara" i den bemärkelsen att jobben försvinner eller att jobben ändrar karaktär måste särskilda resurser ställas till förfogande.
3. Datoriseringens eventuella negativa inverkan på fördelningen mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden måste förhindras.
4. Aktiva åtgärder måste snarast sättas in från statens sida, från fackens sida och från arbetsgivarnas sida.
5. Behovet av kunskap och utbildning inom dataområdet måste i tid tillgodoses.

**MAGNUS PERSSON (s):**

Herr talman! Dagens allmänpolitiska debatt handlar om många aktuella saker, alltifrån svikna vallöften till sällan skådade framtidsprofetior, datorisering m. m. Jag skall i mitt anförande framför allt ta upp hur människorna i skogslänen upplever dagens situation. Jag skall under de minuter jag har till förfogande lämna en bild av hur många värmlänningar upplever vardagen. 11 000–12 000 värmlänningar står i dag till arbetsmarknadens förfogande. Många känner vanmakt inför framtiden. Pessimism och vanmakt börjar övergå i förbittring och vrede över politiker och företagsledare som inte ändrar på den hopplösa situationen.

Den gångna valrörelsen har traditionsenligt präglats av vallöften från höger till vänster. I Värmlands län gjorde vi socialdemokrater ett bra val. Om valvinden blåst på samma sätt i övriga landet, så hade vi i dag haft en socialdemokratisk regering – en regering som vid det här laget redan hade vidtagit en rad konkreta åtgärder, inte minst för att rädda Värmlands län ur krisen. För varje dag som går, herr talman, förvärras situationen.

Hur kommer de borgerliga att ta itu med de åtgärder som de i valrörelsen utlovade?

Värmlands län har i dag den efter Norrbottens län allra bekymmersammaste situationen. Vi ser ingen ljusning vid horisonten. Arbetslösheten har under de senaste åren stadigt legat på i runt tal 5 000–7 000 personer. Det är en

katastrofalt hög siffra, om vi tänker efter. Den prognos som lämnats till arbetsmarknadsstyrelsen hösten 1979 ger ingen ljusning. Prognosen visar bl. a. följande.

Varsel om nedläggningar av industrier lämnas fortfarande runt om i länet. Vermitprodukter i Skattkärr är ett av många företag som i dagarna läggs ner. De anställda protesterar och är överkörda av företagsledningen. Kortsiktiga vinstinstressen avgör ensidigt framtiden. Företaget är ett av många som försvinner ut i en ökenvandring. De anställda och samhället fick aldrig en rejäl chans att i tid påverka driften och framtiden.

Herr talman! Den senaste oktoberräkningen visar för Värmlands län att antalet kvarstående arbetssökande är något lägre men – och det är ett viktigt men som nu redovisas – nedgången är helt beroende på att antalet beredskapsarbeten ökat. Detta visar med andra ord att den s. k. högkonjunkturen inte nått vårt län och i varje fall inte fått någon som helst genomslagskraft på arbetsmarknaden i Värmland.

Hur blir det då med resurser till beredskapsarbeten, om vi ser framåt? Om vi jämför med föregående år rör det sig om inte mindre än 80–100 milj. kr. minskningar av anslagen till beredskapsarbeten i Värmlands län. Länsarbetsnämnden har för sin del begärt 210 milj. kr. för aktuella beredskapsarbeten, men hittills har man inte fått beviljat mer än 106 milj. kr. Situationen förvärras mycket snabbt om man inte får begärda medel för att hålla sysselsättningen uppe. Nu måste regeringen handla – och handla mycket snabbt – för att ge inte minst våra ungdomar det stöd de så väl behöver. 2 500 ungdomar under 24 år är arbetslösa i mitt hemlän. 2 500 ungdomar som känner sig stå utanför samhällsgemenskapen. En färsk undersökning visar att ungdomarna ofta tycker att det är deras eget fel att de är arbetslösa. Till slut resignerar man och tycker att man hamnar utanför. Man är inte med i samhällsgemenskapen. En del börjar dricka, och efter en tid är den sociala utslagningen ett faktum och handlingsförlamningen sprider sig.

De åtgärder som samhället vidtagit är bra, men de är långt ifrån tillräckliga för att klara kommande vinter. Den statistik som länsarbetsnämnden nu tagit fram visar att det totalt har skapats ca 2 000 beredskapsarbeten för ungdomar hösten 1979. Var finns då dessa ungdomar placerade? Jo, det är en förkrossande dominans inom den offentliga sektorn. Inte mindre än 1 700 beredskapsarbeten återfinns inom den primärkommunala sektorn, och hos landstinget och staten. Resterande blygsamma 300 beredskapsarbeten har den s. k. enskilda sektorn åstadkommit.

Bara 300 beredskapsarbeten för de unga, i ett län som Värmland, är ett kolossalt lågt tal. Det bör mana till eftertanke: Hur och på vilket sätt skall det privata näringslivet tvingas ta sitt ansvar för de arbetslösa ungdomarna? Hur vi skall få arbetsgivare av alla kategorier att fullfölja sina skyldigheter gentemot de arbetshandikappade grupperna är en annan mycket viktig fråga, som väntar på svar.

Herr talman! Den av den borgerliga regeringen förda bostadspolitikerna har medfört att byggnadsarbetare och hyresgäster "offrats". Tusentals och åter tusentals byggnadsarbetare har haft långa arbetslöshetsperioder. Efter att ha

gått arbetslösa en längre tid har många lämnat branschen och gått till andra yrken. Byggnadsarbetarna accepterar inte den förda dragspelspolitiken. Jag har full förståelse för deras handlande.

Nu råder det i stället på många håll i landet en stor brist på byggnadsarbetare. Regeringen står där med dels bostadsbrist, dels brist på byggnadsarbetare. Samtidigt har byggnadskostnaderna och därmed boendekostnaderna ökat, ja, rusat i höjden, så att snart ingen har råd att flytta in i de nyproducerade bostäderna. Och sist men inte minst: Samtidigt har bostadsbidragen urholkats.

Från vårt håll har vi varnat för just dagens situation. Vi ville öka byggandet. Vi påtalade de ständigt stegrade byggnadskostnaderna. Och vi krävde att regeringen skulle handla – och handla i tid. Nu är loppet mer eller mindre kört. I efterhand kan vi kort konstatera att det byggnadsarbetarna, hyresgästerna och övriga berörda upplever är och förblir en av de borgerliga självförvårdad bostadskris, som snabbt leder till en utveckling bort från de bostadssociala målen. Vad vi i dag upplever är närmast en bostadspolitisk skandal, som i sin tur medför en djup och varaktig kris i de allra flesta kommuner. Den sociala skiktningen ökar, och de borgerliga regeringarnas passiva bostadspolitik innebär för många en vardag som är helt oacceptabel. Man kan självfallet fråga sig varför regeringen inte lyssnade på Svenska byggnadsarbetareförbundet, på hyresgäströrelsen och på oss socialdemokrater i denna fråga.

Jag lyssande med intresse till bostadsministerns inlägg. Hon sade att alla bor bra i vårt land och att hyrorna är låga. Jag inbjuder på stående fot Birgit Friggebo att komma till Karlstad och där studera bostadskön och de aviserade hyreshöjningarna. Och den resan bör hon göra innan hon för interpellationsdebatten här i kammaren.

På en enda punkt kan jag hålla med henne, nämligen när hon sade att vi hade en alltför ensidig valrörelse i fråga om bostadspolitiken – den handlade enbart om villabyggande.

Herr talman! Åter till jobben och mitt hemlän. Hur skall vi i högre grad kunna styra näringslivet och industrin dit där människorna finns? Hur skall vi kunna ge våra ungdomar jobb hemma i Värmland? Hur skall vi regionalpolitiskt fördela och ge människorna i *alla* regioner jobb? Göthe Knutson, Bertil Jonasson och Karl Erik Eriksson gjorde för moderaterna, centern och folkpartiet en rad utfästelser i den gångna valrörelsen. Dessa vallöften väntar människorna i Värmland sig nu skall omsättas i praktisk politisk handling. När kommer jobben till Värmland, Bertil Jonasson? När, hur och på vilket sätt kan en ökad vidareförädling av länets produkter ske?

Hur kommer Vänerskogs framtid att se ut? Utredningar pågår om att eventuellt ytterligare centralisera driften inom koncernen. Vad händer med Åmotfors? Vad händer med Deje? Frågetecknen är många, och de anställda hyser stark oro inför morgondagen. Billerud har också signalerat aktuella rationaliseringar. Vad händer med sågverken? Vad händer med Skoghalls-

verken? Dessutom finns det en rad boardindustrier och sågverk som har en mycket oviss framtid.

Sammantaget visar detta att det finns grundade anledningar till oro för många värmlänningar. Koncentrationen inom järn och stål är andra bekymmersamma branschområden. Vad händer med bruksorterna? Av Värmlandsdelegationens redovisade förslag väntar alltså många på beslut i det centrala regeringskansliet.

Hur skall vi öka bearbetningen av skogsråvaran, malmen och stålet? Hur tänker de borgerliga påverka det privata värmländska näringslivet inkl. bondekooperationen så att det tar sitt ansvar för sysselsättningen inom länet?

Många värmlänningar vill nu ha svar på dessa frågor. I dag saknas både kapital, kraft och vilja hos den etablerade industrin att skapa nya arbetstillfällen. Och det måste till ett nytänkande för att skapa ytterligare arbetstillfällen. Vi socialdemokrater menar att det är samhällets huvuduppgift att tillsammans med näringslivet sörja för framtiden. Jag tror inte att de borgerliga har vare sig kraft, mod eller ork att aktivt engagera sig i den debatten.

Vi kan ta andra branscher med likartade problem. Gruvnäringen måste få ökade resurser i vårt län. En systematisk prospektering och analys av länets mineralprodukter måste snarast komma till stånd. Framtiden för gruvorna i Värmland är ytterst oviss. Det finns stora resurser – alltifrån kalktillgångar till andra fyndigheter – som bör undersökas. Vi kräver att Sveriges geologiska undersökning får betydligt ökade resurser för sitt arbete i länet. Vi måste intensifiera jakten på länets malm- och mineralresurser.

Den sittande regeringen har att behandla bl. a. frågan om Strängsforsens eventuella utbyggnad. Vattendomstolen har i sin dom sagt att den sökande får bygga ut Strängsforsen. Nu är det regeringen som slutligen avgör om Strängsforsen skall finnas kvar eller ej. Vi förväntar oss att regeringen i sin bedömning tar med alla argumenten för och emot. Men vi räknar med att regeringen av förnufts skull säger nej vid den slutliga prövningen av frågan.

Användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket var en annan ständigt återkommande fråga i den värmländska valrörelsen. Vi socialdemokrater deklarerade klart var vi stod i den debatten. Vi kunde hänvisa till den socialdemokratiska partikongressens beslut som sedermera fullföljdes med en motion i riksdagen. I den gångna valrörelsen ställdes partierna inför frågan hur de såg på användningen av kemiska medel i skogsbruket. Centern och folkpartiet, med Bertil Jonasson och Karl Erik Eriksson i spetsen, deklarerade klart och tydligt att den kemiska skogsbesprutningen borde upphöra. I sinom tid får vi tillfälle att åter behandla frågan i riksdagen. Då kommer det att visa sig om de talar med samma tunga här i kammaren som på valmötena i Värmland. Motionen är ett uttryck för decentralistiska tankegångar och bör därför kunna stödjas av en bred majoritet i kammaren.

Herr talman! Jag lyssnade till de debattinlägg som Göthe Knutson här gjorde, och jag noterar med stor förvåning att ingen annan företrädare för de

borgerliga partierna i Värmland deltar i dagens allmänpolitiska debatt. Göthe Knutson tog inte med ett enda ord upp den svåra sysselsättningssituation vi har hemma i Värmland. Hans inlägg om bostäder och fritidshus handlade om valfrihet. Men, herr talman, i Värmlands län har varken de bostadslösa eller de arbetslösa någon som helst valfrihet, utan valfriheten är en chimär. Vardagen för tusentals och åter tusentals värmlänningar är att de inte har något jobb.

Hur skall vi kunna fullfölja riksdagsbeslutet om att till Karlstad lokalisera 1 100 tjänster? Hittills har riksdagsbeslutet endast inneburit att ca 900 tjänster har lokaliserats till Värmland. Således återstår en hel del att utföra. Här borde den tilltänkta kommissionen för decentralistiska övningar få ett konkret ärende att behandla: På vilket sätt skall det tidigare riksdagsbeslutet kunna fullföljas när det gäller den regionalekonomiska betydelsen av det?

Statshälsan gick vår näsa förbi, administrationen för skyddade verkstäder likaså. Vad händer härnäst – när är det Karlstads tur? Investeringarna i förvaltningsbyggnaden Karolinen är redan gjorda. Nu återstår att fullfölja beslutet om 1 100 tjänster.

Under valrörelsen rådde total enighet om att Värmlands län med dess branschproblem måste specialåtgärdas, och det ena statsrådet efter det andra hade i princip samma budskap i höstens valturné. Vi socialdemokrater förväntar oss att åtminstone vallöftena nu infrias. Det är och förblir den sittande regeringen som har huvudansvaret för den politik som skall föras.

Slutligen, herr talman! Regeringen Fälldin, inte minst industriminister Nils Åsling och arbetsmarknadsminister Rolf Wirtén, måste snarast inse det allvarliga med den höga arbetslösheten och snabbt vidta åtgärder i syfte att rädda länet. För det första bör länet tillföras medel till begärda beredskapsarbeten, och för det andra gäller det att klara en mera konkret räddningsplan. Värmlands län med sina problem kan inte vänta längre. Vi kräver jobb till tusentals och åter tusentals människor i vårt län.

BERTIL JONASSON (c) replik:

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i den här debatten – jag tycker att det finns lämpligare tillfällen att göra det längre fram – men eftersom Magnus Persson nu har angripit oss på den icke-socialistiska sidan har jag ändå begärt ordet för replik.

Magnus Persson har tagit upp frågan om sysselsättningen i Värmland. Vi vet alla att sysselsättningssituationen där är besvärlig – näst Norrbotten ligger Värmland sämst till i Sverige. De strukturförändringar som har gått över Sverige har drabbat Värmland speciellt hårt. Det gör att vi har väldigt svårt att komma ifatt andra län. Detta är själva roten till det onda.

Jag har också tagit upp de här frågorna i en interpellation, och jag hoppas få svar på den så småningom. Detsamma har också Gunnar Olsson gjort.

Men det är ändå på det sättet, Magnus Persson, att centern inte har stuttit i regeringen det senaste året. Vi har från centerns sida inte heller lovat något speciellt. Vi har dock under valrörelsen pekat på att det visserligen är flera

som är i arbete men att det ändå är väldigt många som är arbetslösa, och det är därför som vi har tagit upp de här frågorna.

Jag är ändå av den uppfattningen att Värmlandsdelegationen måste arbeta mycket energiskt, och det har vi också gjort. Trepårtiregeringen stödde delegationens tillkomst.

Vi har också fått pengar till en hel del. Men jag är helt på det klara med att – och det har jag också sagt ifrån – de insatser som gjorts i Värmland är otillräckliga. Det behöver göras mer, och det skall vi också försöka åstadkomma. Men jag tror inte att vi kan göra det bara genom att gnälla och kräva. Framför allt gäller det att ta fram konkreta sysselsättningsprojekt och peka på sådant som behöver göras. Det har också Värmlandsdelegationen gjort, och det skall vi fortsätta att kämpa med.

Frågan om giftbesprutningarna får vi återkomma till längre fram.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

MAGNUS PERSSON (s) replik:

Fru talman! Bertil Jonasson säger att jag angripit de borgerliga. Jag har inte angripit de borgerliga. Jag har bara velat tala om vad man lovade i valrörelsen i Värmlands län. Vi hade ju en trepartiregering, Bertil Jonasson. Fälldinregeringen nr 1 satt i varje fall i två år. Nog tycker vi att man borde ha kunnat göra betydligt mer för att infria det vallöfte man gav i 1976 års valrörelse om 400 000 nya jobb och även för att åstadkomma det som man lovade i 1979 års valrörelse, nämligen att alla skulle få sysselsättning.

Så säger Bertil Jonasson att centern inte lovat någonting. Men nog uppfattade jag den valdebatt vi hade hemma i Värmland så att centern lovade. I så fall lovade man runt – och håller tunt efter valdagen.

Vidare hänvisade Bertil Jonasson till Värmlandsdelegationen och sade att han där sagt ifrån. Men, fru talman, det räcker ju inte med att man bara säger ifrån. Värmlandsdelegationen har begärt medel till konkreta projekt i Värmlands län. Men sanningen är den att listorna över dessa projekt fortfarande ligger i regeringskansliets byrååldor. Det allra mesta av vad delegationen begärt har inte tillgodosetts.

Fru talman! Det besked jag nu kan lämna till ungdomarna i Värmland är att man inte vet vad den nu sittande regeringen skall göra. 2 500 ungdomar under 24 år är arbetslösa. Vi måste se till att de människorna får en dräglig vardag och att de får en meningsfull sysselsättning. Det är det ungdomarna och alla andra arbetslösa i vårt län kräver.

BERTIL JONASSON (c) replik:

Fru talman! Magnus Persson vet lika väl som vi alla andra svenskar att de två år den förra trepartiregeringen satt var mycket besvärliga för vårt land. Det var en mycket svår konjunkturnedgång som gick över hela världen och som med hänsyn till strukturförändringarna drabbade Sverige särskilt hårt. I synnerhet drabbades Värmland – det har jag varit inne på tidigare.

Under den här tiden fick vi stöd – det vet också Magnus Persson. Vi började jobba i Värmlandsdelegationen. Den kunde inte omedelbart få fram så många konkreta förslag, men vi fick ändå gehör för våra synpunkter. Vid det här årets början hade vi dock arbetat fram en hel åtgärds katalog. Vi hade hoppats på att få större anslag till dessa åtgärder. Men det är ju alldeles klart att även folkpartiregeringen hade ekonomin att slåss mot. Jag tycker att vi skulle ha haft möjligheter att få önskemålen litet mera tillgodosedda. Det borde vi ha fått, och det hade behövts i så fall – det är vi också på det klara med. Men märk väl att vi i centern i varje fall inte satt i den regeringen.

När det nu gäller de frågor som är aktuella framöver har vi åtskilliga konkreta förslag – det har vi haft hela det här året – och vi har fått anslag till en hel del. Det är att hoppas att den nya regeringen skall ge oss de möjligheter vi behöver. Och låt oss då, Magnus Persson, komma med domen över den nya regeringen först när vi ser vad den går för. Vi kan väl ändå inte räkna med att den skall göra hur mycket som helst på en vecka.

MAGNUS PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag skall börja där Bertil Jonasson slutade. Jag har inte fällt någon dom över den nu sittande regeringen utan bara påmint om konkreta vallöften som man borde ha infriat. Nu hoppas jag att Bertil Jonassons parti – eftersom Nils Åslin sitter på den tunga posten som industriminister – har möjlighet att styra jobben till Värmland och att klara näringslivet på ett bättre sätt.

Den katalog som Bertil Jonasson pratade om var Värmlandsdelegationens kravlista. Den fanns ju redan i början av 1979. Om jag inte missminner mig fanns trepartiregeringen då; den hade inte spruckit vid det laget. Det var all anledning att snabbt ta itu med de åtgärder som Värmlandsdelegationen krävde.

De här frågorna är ständigt återkommande. Vi har, som jag sade, haft 6 000 å 7 000 arbetslösa under alla de gångna åren. Det är ett dåligt betyg som både trepartiregeringen och minoritetsregeringen Ullsten har förtjänat. Men jag hoppas att Bertil Jonasson, Karl Erik Eriksson och Göthe Knutson, var och en inom sitt parti, verkar för att länet får flera jobb och att vi kan gå en bättre framtid till mötes.

ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! Låt mig inledningsvis för Magnus Persson tala om att regeringen Fälldin avgick redan hösten 1978, med andra ord innan Värmlandsdelegationen hade fått fram sin produkt.

Det finns tecken som tyder på att vi på nytt går mot en besvärligare ekonomisk situation, bl. a. beroende på stigande oljepriser med de risker för en internationell konjunktursvacka detta innebär.

Påfrestningarna på det svenska näringslivet kan leda till att på nytt stora resurser får satsas för att sysselsättningen skall kunna upprätthållas. I kampen för att slå vakt om arbetstillfällena är det en grundläggande förutsättning att en helhetssyn präglar de närings- och regionalpolitiska

insatserna inom ramen för det utrymme som den svenska ekonomin ger. En aktiv regionalpolitik är nödvändig om vi i ett kärvt ekonomiskt läge skall kunna få en rättvis fördelning över landet av våra tillgängliga resurser. En sådan politik krävs om vi skall kunna skapa en något så när likvärdig tillgång på arbete i olika delar av landet och därmed undvika en ny flyttningsvåg. Vi måste föra en resursskapande näringspolitik som främjar näringslivets utveckling och ger utrymme för sysselsättningskapande insatser. Vidare är det väsentligt att investeringsmöjligheterna hos industrin förbättras och att samhället bidrar med nödvändig stimulans. En positiv utveckling för näringslivet är av avgörande betydelse för om vi skall ha möjlighet att tillgodose de stegrande kraven på offentlig service. Vi vet att det föreligger stora personalbehov bl. a. inom sjukvården, åldringsvården och barnomsorgen.

Enligt centerns uppfattning är regionalpolitikens mål att ge människorna rätt och möjlighet till arbete i sin hembygd, vilket är av särskilt stor betydelse för ungdomar och kvinnor.

Riksdagen fattade som bekant i våras beslut om den framtida regionalpolitiken. Från centerns sida hade vi avvikande meningar på ett flertal punkter. Det är därför med tillfredsställelse man kan notera innehållet i regeringsförklaringen om att en översyn skall göras av det nya systemet för stödområdesindelning. Jag är övertygad om att denna översyn kommer att leda till det resultatet att en förändring blir nödvändig att vidta, en förändring som kommer att ligga i linje med det samlade förslag som centern presenterade. Vi ansåg att det var fel att placera stödområdets största orter så högt i stödområdesskalan att det klart motverkar en positiv utveckling i t. ex. Norrlands inlandskommuner. Enligt centerns uppfattning är det för liten skillnad mellan de starka och de svaga orterna. Enligt vår uppfattning har också ortsgrupperna 5 och 6 getts alltför små medel för att de skall kunna bli ett alternativ till de starka arbetsmarknaderna. De starkaste orterna inom stödområdet har förstärkts i förhållande till de svagaste, som därigenom trots högre bidrag förlorat i konkurrenskraft.

I regeringsförklaringen står glädjande nog klart angivet att villkoren för företagande i glesbygdsområden skall förbättras och vidare att glesbygdsstödet skall byggas ut. Jag utgår då ifrån att regeringen tar fasta på de förslag som centern framförde under årets vårriksdag, nämligen

att ett differentierat 5–10-procentigt sysselsättningsstöd införs i ortsgrupperna 5–6,

att investeringsfondsmedel får användas tillsammans med regionalpolitiskt stöd, fritt i ortsgrupp 6 och efter prövning inom ortsgrupperna 4–5,

att offertprincipen endast får användas inom ortsgrupperna 5 och 6,

att statsbidraget för IKS-arbeten höjs från 75 % till 90 % av lönekostnaden,

att anslaget till åtgärder i glesbygder höjs. Detta skulle innebära att den efterfrågan på medel som i dag finns för utveckling av lantbruk, kommersiell service, småindustri m. m. skulle kunna tillgodoses. Dessa stödformer har visat sig effektivare och mindre kostsamma än andra alternativ och har

inneburit att framtidstron i berörda bygder stärkts,

att regionalpolitiskt stöd får utgå till energianläggningar som drivs med inhemska bränslen. Detta är viktigt inte minst ur energisynpunkt, men det är också lika viktigt ur sysselsättningssynpunkt.

En ökad satsning och ett förstärkt stöd från samhällets sida i syfte att öka användningen av de alternativa energikällorna skapar många nya arbetstillfällen och då inte minst i glesbygderna. En snabb introduktion av exempelvis användning av skogsavfall och torv i energiförsörjningssystemet är en av förutsättningarna, om vi skall kunna spara olja. Samtidigt ger en sådan användning mycket stora positiva sysselsättningseffekter i främst de delar av landet där sysselsättningsproblemen är som störst. Det är därför av väsentlig betydelse att regionala energiförsörjningsplaner upprättas snarast. Regeringen bör ta initiativ till detta omgående. De utredningar som verkställts – bl. a. har vi inom centerrörelsen på lokal nivå tagit fram underlag – visar vilka positiva sysselsättningseffekter satsning på inhemska, förnybara energikällor ger. Utredningarna pekar entydigt på en sådan utveckling om de energipolitiska satsningarna ges den inriktningen. Till skillnad från de effekter vi får av kärnkraftsutbyggnaden får vi genom satsningen på hushållning och de alternativa energikällorna sysselsättningseffekter spridda över hela landet och inte på några få orter.

För att de sämst ställda kommunerna i framtiden skall ha en rejäl möjlighet att åtminstone bibehålla sin befolkningens mängd och därmed upprätthålla sysselsättning och tillfredsställande service för människorna är det nödvändigt att samhället går in med avsevärt förbättrade stödsatser. Sker inte detta, är jag övertygad om att många människor tvingas att flytta från dessa kommuner för att få någonting att syssla med och kunna erhålla en service som varje medborgare är berättigad till.

Slutligen, fru talman, vill jag framhålla nödvändigheten av att regionalpolitiken förstärks och fullföljs, bl. a. för att skapa en bättre balans inom länen. Därigenom skapas förutsättningar för ett decentraliserat samhälle. Det är en huvuduppgift att trygga serviceunderlag och sysselsättningsmöjligheter i hotade glesbygdsområden. En decentralistisk regionalpolitik är angelägen också för att underlätta för storstäderna att klara sociala problem och miljöproblem. Det är viktigt att satsa på de mindre företagen, på utveckling av nya företag och idéer och samarbete mellan samhälle, näringsliv och fackliga organisationer. Detta är nödvändigt för att vi skall kunna skapa tillräckliga resurser och klara målsättningen "arbete åt alla".

MAGNUS PERSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill bara till kammarens protokoll få antecknat att det är helt riktigt som Arne Fransson säger: Trepartioregeringen föll redan i oktober 1978. Den felsägning jag gjorde mig skyldig till bör alltså rättas.

Oavsett om Värmlandsdelegationens kravlista fanns eller ej, är det självfallet den sittande regeringen som bär huvudansvaret för sysselsättningen. Regeringen Fäldin 1 regerade under åren 1977–1978.

YNGVE NYQUIST (s):

Fru talman! Vi har nu upplevt två borgerliga regeringar, och den tredje har tillträtt. Den senaste har haft så kort tid på sig att dess gärningar väl får bli föremål för en senare bedömning. Det är hårt nog med bekymren från de två första. Industridelarna av Kopparbergs län, som jag kommer att nämna något om, hinner inte hämta sig mellan varven.

Vilka mänskliga värden representerar arbetet? frågade Bernt Ekinge från kammarens talarstol för en liten stund sedan. Tänk om han gick ut och frågade de tusentals arbetslösa i Dalarna, Värmland och skogslänen norr därom! Jag är övertygad om att han skulle få svaret: De känner sig berövade känslan av att behövas på arbetsmarknaden, och det är en kuslig känsla.

Arbetslösheten i Kopparbergs län under september 1979 uppgick till över 4 000 personer, därav 2 600 kvinnor, 64 %, samt 2 000 ungdomar under 25 år. Arbetslösheten var nära 400 personer högre i september i år jämfört med samma månad förra året. Det är bland kvinnorna som ökningen främst ägt rum.

En viss uppgång i antalet lediga platser skedde i augusti i år. Största ökningen låg inom industrin. Men redan i september var vi tillbaka i samma antal nyanmälda platser som under september förra året. En viss förskjutning har dock noterats genom att industriplatserna ökat på bekostnad av arbetstillfällena inom vård, administration och undervisning.

En mindre ökning av antalet industriplatser sker nu i Borlänge, Falun och Mora. Fortfarande är det dock mycket tunnslätt med industriplatser i Ludvika, Smedjebacken, Avesta och Malung.

I Ludvika kommun, med verkstadsindustri och gruvor, utgjorde de arbetssökande i augusti 4,1 % av befolkningen mellan 16 och 65 år. Endast Kiruna, den största malmfältskommunen i landet, har en relativt sämre arbetsmarknadssituation.

Våren 1979 såg det ut så här vid järnmalmgruvorna i Ludvika kommun: Antal anställda var i Grängesberg vid Exportfältet 1 044, vid Risbergfältet, som Stora Kopparberg en gång ägde, 138, vid Håksberg 109 och vid Blötberget 95.

Sedan dess har driften upphört vid Blötberget, och driftstopp är nära förestående vid Håksberg. 100 arbetare och tjänstemän i Grängesberg erbjuds förtidspension. Samtidigt skall man dock rekrytera 65 man för denna gruva, där yrkes- och ålderssammansättningen har snedvridits de senaste åren. Några man från Håksberg och Blötberget har väl en chans där, men de får då en förlängd arbetsdag genom resorna.

Ökningen av gruvbrytningen i Grängesberg är väl bra, för den minskar som sagt arbetslösheten bland Blötbergets och Håksbergs arbetare, men den hjälper ju på inget sätt ungdomar och kvinnor i Ludvika till några jobb. Anställningsstopp har rätt i flertalet verkstadsföretag där under fyra år. Så sent som förra veckan hävde ASFA det anställningsstopp som tillkom hösten 1976. Detta kan förbättra situationen för yrkesarbetare, men endast i mindre grad för kullarna som slutade skolan 1976, 1977, 1978 och 1979 och som ju haft en synnerligen mager arbetsmarknad att gå ut på. Befolkningsminsk-

Nr 19

Torsdagen den  
25 oktober 1979

---

*Allmänpolitisk  
debatt*

ningen fortgår också. Ungdomsarbetslösheten i distriktet uppgår till över 500 personer.

Arbetsmarknadssituationen för ungdomen i Ludvika kunde ha varit bättre, om den gamla trepartiregeringen lyssnat på råd. Häromåret förde Per-Axel Nilsson från Visby och jag en debatt med energiministern om behovet av en ny kabel för överföring av högspänd likström från fastlandet till Gotland. Den skulle ha betytt många arbetstillfällen vid ASEA i Ludvika från den tidpunkten och framöver. Vi möttes av total oförståelse.

I dagarna kan man läsa i tidningarna att världens två största dieselkraftverk nu installeras i Visby. De skall förse Gotland med både ström och värme. Men värmekraftverket blir ett år försenat. Därför kan Gotland drabbas av elbrist redan i vinter. Storförbrukaren Cementa har därför gått med på att bli bortkopplad från elnätet vid akut brist. Cementa tar ensamt en tredjedel av Gotlands elförbrukning. Den väntade ökningen av elförbrukningen med 20 % i vinter försätter Gotlands Energi AB i en svår situation. Den ökningen kan inte tas från fastlandet, eftersom kabeln därifrån är fullt belastad. Den kabeln är dessutom 25 år gammal, och ingen vet hur länge den håller.

Detta är inte det enda exemplet på hur bristen på åtgärder eller oföretagsamhet – hur det nu skall rubriceras – har verkat negativt på sysselsättningen i Ludvika och de övriga delarna av Västerbergslagen.

För att nu övergå till en annan länsdel vill jag säga att förhållandena i Avesta är likartade. Där har verkstadsindustrin praktiskt taget utplånats under den senaste krisen. Dessutom har vi problemet Horndal, där handelsstålverket har lagts ner.

Malung har också en svår sysselsättningssituation, som redan har berörts av Ove Karlsson. Problemen kvarstår i skinnindustrin, som nästan halverats sedan skinnimporten från lågprisländerna tog fart. I Malung har under september – oktober i år varsplats över 100 personer. Jofama släpper ett 70-tal och Jofa ett 40-tal anställda. Sportvaruindustrin har nu också kommit in i ett krisläge på grund av lågprisimporten. Någon annan industri finns inte sedan i Malung. Den olustiga spekulationen i kommunens fjällområden med fritidshus som säljs i andelar hjälper knappast ungdomarna, som är ca 125 st., eller kvinnorna till några arbeten.

I Kopparbergs län skulle vi behöva – jag försöker specificera det i tre punkter:

1. Ett ökat och mera differentierat näringsliv. Uppflyttning i högre grupp i regionalpolitiskt hänseende, så att kommunerna blir mera jämställda med andra kommuner med liknande arbetslöshet. Jag tänker då i första hand på Ludvika/Smedjebacken och Avesta.

Så måste vi mötas av litet förståelse. Folkpartiregeringen har nyligen avvisat ett förslag om byggande av en stugby i västra delarna av Ludvika kommun, i Fredriksberg. De första investeringarna är redan gjorda av en kommunalägd stiftelse med stöd av AMS. Åtgärden att avvisa det projektet är minst sagt svårbegriplig.

2. Vi behöver fortfarande mycket pengar för beredskapsarbeten, framför allt för ungdomar och kvinnor. Vi behöver naturligtvis också vägpengar för

att göra våra vägar bättre, samtidigt som vi ger jobb åt åkerierna, som har det svårt i Dalarna.

De industrijobb som finns i Dalarna är i betydande utsträckning yrkesarbeten och/eller flerskiftsarbeten, varför de endast i mindre grad är tillgängliga för de yngsta ungdomarna, bland vilka arbetslösheten är störst, eller för kvinnorna, enär dessa grupper tyvärr oftast saknar såväl arbetslivserfarenhet som yrkeskunskaper.

3. Vi behöver bättre resurser till utvecklingsfonden.

Därför finner jag det påkallat att ställa uppmaningen till den nya regeringen: Lyssna på våra problem, ta dem på allvar och gör någonting åt dem!

MARGIT ODELSPARR (c):

Fru talman! Västernorrland är ett av de län där kraftfulla insatser från samhällets sida krävs för att skapa tillräckligt antal nya arbetstillfällen. Förvärvsfrekvensen, dvs. andelen förvärvsarbete i åldrarna 16–64 år, var år 1977 i Västernorrlands län 66 %, vilket är två procent lägre än riksgenomsnittet. I Ånge kommun var förvärvsfrekvensen så låg som 60 %.

Av länsarbetsnämndens arbetsmarknadsstatistik framgår att antalet arbetslösa i länet i slutet av augusti 1979 uppgick till 4 200 personer. Av dessa var 1 900 ungdomar. Dessutom var under augusti i år 4 400 personer berörda av arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av beredskapsarbete, arbetsmarknadsutbildning eller skyddad och halvskyddad sysselsättning. Av de långvarigt arbetslösa utgör äldre och arbetshandikappade en stor andel.

Arbetslöshet är bland det svåraste som kan drabba en människa, inte minst i unga år. Ett livskraftigt näringsliv har avgörande betydelse för möjligheterna att trygga sysselsättningen inom länet.

Under flera år har en minskning av befolkningen skett i länets inlandskommuner och det är därför angeläget att åtgärder för att skapa ökad sysselsättning i Västernorrland i första hand vänder sig till Ånge, Sollefteå och Kramfors kommuner.

Inom länet har ett särskilt projekt kallat "Inland Y" bedrivits. Det har varit ett konkret åtgärdsinriktat utredningsprojekt med målsättningen att öka sysselsättningen i länets inlandsområden. Projektet har gett ett bra resultat och lärorika erfarenheter som bör tas till vara och utvecklas. De avgörande obalansproblem som gäller för ett län som Västernorrland kan dock endast lösas genom en kraftfull näringspolitik och regionalpolitik från riksdag och regering.

Jag vill i detta sammanhang erinra om den betydelse som införandet av glesbygdstödet under den förra trepartiregeringen har för sysselsättningen i länets inland.

I en reservation till arbetsmarknadsutskottets betänkande 1978/79:23 betonades från centerpartiets sida att de i den regionalpolitiska propositionen föreslagna förstärkningarna av glesbygdsinsatserna var helt otillräckliga, och en höjning av anslaget begärdes. I reservationen framhölls vidare att en anslagshöjning skulle göra det möjligt att på ett bättre sätt tillgodose det

Nr 19

Torsdagen den  
25 oktober 1979

---

Allmänpolitisk  
debatt

Torsdagen den  
25 oktober 1979

*Allmänpolitisk  
debatt*

regionalpolitiska jordbruksstödet som mött ett mycket stort gensvar. Vidare föreslogs från centerns sida att i syfte att allmänt främja företagsamheten i glesbygderna en väsentlig del av de regionala utvecklingsfondernas medel skall användas för direkta insatser i dessa bygder. Vid riksdagsbehandlingen avsågs tyvärr centerns reservation. För ett län som Västernorrland hade den av centerpartiet begärda förstärkningen varit av stor betydelse. Den nedgång som skett och sker inom speciellt jord- och skogsbruket måste motverkas och kompenseras.

Utarmas landsbygden leder detta till att serviceunderlaget för de mindre tätorterna minskar till en nivå som hotar en bygds möjlighet att överleva. Jag utgår ifrån att den nuvarande regeringen kommer att lägga fram förslag om förbättring av glesbygdssstödet som ligger i linje med de förslag centern framförde våren 1979.

Av stor betydelse för vårt län är även en satsning på småföretagsamhet som ger ett differentierat och mindre sårbart näringsliv. Intresset för att starta nya företag, enskilt eller i samverkan, måste stimuleras av samhället bl. a. genom produktionsrådgivning. I dessa frågor har de regionala utvecklingsfonderna en stor betydelse.

Fru talman! Jag utgår ifrån att regeringen med stor uppmärksamhet följer sysselsättningsutvecklingen i Västernorrlands län och vidtar åtgärder som är nödvändiga för att trygga sysselsättningen för länets innevånare.

TORE NILSSON (m):

Fru talman! I vårt land finns en folkminoritet som inte är invandrare i nutid. Den kom till Sverige tidigt och har vistats här i årtusenden. Det är människor som levat och utövat sina näringar i det väldiga området i norr som för de flesta människor ännu är ett diffust begrepp, en obestämbart geografisk enhet, ett ofantligt Norrland, som på vissa håll uppfattas som identiskt med det Lappland som låter så romantiskt.

I går fanns en domstol församlad på ett ur en domstols synpunkt originellt ställe, nämligen riksarkivet. Det var höga jurister som tittade på en karta från 1645, som skulle vara ett bevis för denna minoritets rätt till ett område i fjällen.

Det är alltså fråga om ett folk utan land. Jag talar om samerna. I dag ter de sig obetydliga för storsvensken och för de moderna invandrarna. I den politiska debatten hör man inte om dem i allmänhet. Det talas inte om dem utom någon gång när det gäller att försvara intrång på deras områden.

Låg mig i dag få uttrycka min beundran för detta folk, det tåliga och fredliga, som fått vika för den svenska folkmajoriteten. Samhället har som regel haft ringa förståelse för samernas intressen. Deras näringar är trängda, deras urminnes rätt till betesmark och kalvningsland för renarna respekteras inte. Deras flyttvägar, deras fångstområden är skadade eller förstörda.

Det är ett faktum att deras existens som folk, som renskötare, är hotad. Kraftverksbyggen, dämningssjöar och vattenmagasin har kommit till utan att vi har lyssnat till deras invändningar eller krav. Gruvor och vägar är viktiga för oss – visst är det sant. Men hur många gånger kunde inte större hänsyn ha

tagits? Och hur ofta har det inte hänt att samernas röst inte nått oss förrän beslut redan var fattade, beslut som allvarligt blev dem till men?

Den senaste tiden har nya hot uppträtt. Det finns enskilda och grupper i vårt land som rätt högljutt ropar efter ytterligare vattenutbyggnad. De fredade älvarna skall offras, heter det. Och ingen tänker här på samerna. Vad skulle t. ex. en utbyggnad av Kalix älv betyda? Denna älv har inga naturliga källsjöar som lämpar sig för vattenmagasinering. Våldiga områden av samernas land skulle skövlas, översvämmas och stängas för dem som sedan gammalt där haft sitt levebröd. Jag vill här gärna uttala en protest mot dessa kortsiktiga lösningar av vår energifråga, mot dem som inte lyssnar en sekund på den minoritet som skulle orsakas så mycken skada av det som skulle ske.

Därtill löser ju utbyggnaden av de sparade älvarna inte våra problem. Det är fråga om ett marginellt tillskott av kraft. Och vi har inte bara samerna att ta hänsyn till. Vi skall också svara inför de unga, inför kommande generationer. För samernas skull, för vår egen trivsel och för våra barns måste beslutet ligga fast: de fyra orörda älvarna skall vara orörda.

Låt mig också säga ett par ord om våra nordligaste län, en hälsning till trepartiregeringen i dag: *Glöm inte oss i Väster- och Norrbotten, i Jämtland och Ångermanland!* De rika länen, det land som har malm, skog, vattenkraft och fritidsmarker, har i stort sett varit en koloni för övriga Sverige att utnyttja. Vi vill att dessa trakters rikedomar skall ge större utdelning i bygden, i grannskapet där de finns. Vidareförädling av råvarorna, bättre villkor för glesbygdens folk och billigare energi för dem som har kraftverken inpå knutarna är några av de förbättringar som jag menar att vi skall tala om. Jag anser att "egentliga Sverige" i många fall har profiterat på vår landsända.

Slutligen, fru talman, vill också jag protestera mot domarna i Prag. Låt oss aldrig glömma dem. Låt oss minnas att vi mitt i Europa också har en mur av ohyggliga dimensioner, ett våldets monument. Vi skall inte tro på kommunismen. Den betyder alltid förtryck. Vi har bröder på andra sidan Östersjön som vet det. Jag tänker på Baltikums folk, och jag väntar deras befrielse.

Jag vill också uttala min glädje över det danska folkets tillfrisknande. Det är ett hälsotecken att kommunisterna försvann ur den danska riksdagen. Vi vet att allt tal om demokrati och frihet i kommunistiska länder är bluff. Ett avståndstagande från vad som sker i dessa politiska getton kan vid taktiskt lämpliga tillfällen också uttryckas av dem som är kommunister och lever i demokratier med tros-, tryck- och tankefrihet. Men av mig upplevs det som hyckleri. Förverkligas kommunismen i vårt land är samma system ögonblickligen i verksamhet här. Fällan slår igen.

Det visar sig alltid att socialistiska regimer i praktiken är diktaturer – vad de än är i teorin. Trots allt tal om jämställdhet och demokrati fungerar socialismen som barbari. Medborgaren får inte resa inom sitt eget land utan tillstånd. Ut ur socialismens lyckorike kan han stundom komma som flykting. Nyss lyckades några en natt rymma med en ballong från ett s. k. paradiset.

I detta sammanhang nämner jag i dag en martyr. Han heter Gudina Tumsa och har varit en framstående kristen ledare i den lutherska kristenheten i

Etiopien. Efter en tids fängelse frigavs han mot en borgenssumma men greps en dag i somras på gatan och bortfördes jämte sin hustru. Hon återfanns sedan nästan avklädd och mycket chockad. Han är försvunnen. Man tror att han torteras – det finns uppgifter om det. Och de kristna sörjer honom redan som död. Han är en av de många. Tusenden är de som i dag lider som okända, isolerade och prisgivna åt socialismen. Jag efterlyser åtgärder från Sveriges sida för att förbättra de etiopiska kyrkornas och alla etiopiers villkor.

Allra sist: Det är anledning att brännmärka radion för vad som skedde i går, när man röjde propositionen om den höjda spritskatten och skickade ut folk att köa. Var finns lojaliteten mot samhället, mot myndigheterna? Folk måste fråga sig ännu en gång: Är det till sådana verksamheter som Radio Stockholm som våra skattepengar och licensavgifter går? Vad betyder detta för langningen? Just i dagarna när oron för langning till ungdom är så stor – man kan läsa om det på affischer i tunnelbanan – är det tråkigt att också lokalradions tilltag i går verkade i negativ riktning. Folk köpte upp sprit billigt för att sälja också till ungdomar. Är detta frihetens innebörd för visst radiofolk? Radio Stockholm kan med fördel kallas Radio Grönköping. Jag vill här hänvisa till ett särskilt yttrande av mig om programverksamheten i kulturutskottets betänkande 1978/79:20 för läsning på Radio Stockholm.

Förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om detta sammanträdes fortsättande efter kl. 19.00.

ARNE LINDBERG (c):

Fru talman! Det finns andra frågor än de som helt har dominerat gårdagens och dagens debatt – frågor som av enskilda människor uppfattas som lika angelägna som ekonomiska och allmänpolitiska frågor. Jag vill ge uttryck åt en sådan fråga, nämligen sättet att föra politisk debatt.

Under en lång tid har förhållandena i vårt land kännetecknats av allt större gemenskap och förståelse mellan olika yrkesgrupper. Det har funnits en allmän strävan till bättre ekonomisk och social jämlikhet. De goda resultaten har nåtts tack vare bred uppslutning omkring denna framåtsträvande samhällsinriktning. Självfallet finns dock missförhållanden kvar, och nya skapas i vårt föränderliga samhälle, men de stora motsättningarnas tid borde vara förbi. Det är vad många med mig säkerligen hade hoppats, och dessutom att vi gemensamt skulle åstadkomma än större samhörighet och solidaritet.

Tyvärr har emellertid de två senaste valrörelserna och mellanårens debatter uppvisat många inslag av en politisk klimatförsämring – ett återfall till ett passerat stadium i ett kultursamhälles utveckling. Det är framför allt det under flera årtionden regerande socialdemokratiska arbetarpartiet som inför risken att förlora sin maktposition, och sedermera i sin intensiva men fåfänga strävan att återvinna regeringsmakten, återgått till en svunnen tids kampparoller, som illa svarar mot samhällsbilden av i dag. Tyvärr har även företrädare för den annars sansade och ansvarskännande fackföreningsrörelsen lockats med i den föga tilltalande, konstruerade striden mellan den

återuppståndna "klasskampen" och rustkammarens avdammade "höger-spöke".

När vi efter många års målmedvetet arbete nått fram till respekt och erkännande av varandras likvärdiga berättigande, och därmed tagit ett stort steg mot ett klasslöst samhälle, upplevs årets valrörelse som beklämmande. "Arbetarfiender", "löntagarfiender", "förföljelse av löntagarna"; det är slagord som med växlande eftertryck ofta har återkommit i debatten. Det är medvetna karikatyrer av det i stort sett solidariska samhälle som vi gemensamt byggt upp och som socialdemokratien i en tidigare, mer idealistisk epok mycket verksamt har bidragit till.

Varför tar man upp dessa konstruerade motsättningar? Varför manar man fram missämja och avoghet yrkesgrupperna emellan? Denna intriganta utmaning till ny klasskamp bådär inte gott för framtiden. Vad är vi annat än arbetare allesammans, som deltar i vårt samhälles skiftande verksamheter? Vi har olika uppgifter alltefter intresse och färdigheter – men alla behövs vi i gemenskapen. Och lätt räknade lär de bakåtsträvare vara i dag, som menar att det ena yrket är finare än det andra. Vi vet och erkänner att det är sättet på vilket ett arbete utförs som har den avgörande betydelsen.

Men naturligtvis finns det olika samhällsuppfattningar, och det är i en demokratisk kraftmätning mellan företrädare för olika politiska system som bärande riktlinjer för dagens och morgondagens samhälle skapas. I denna viktiga uppgift borde det inte finnas plats för illvilliga personangrepp, medvetna förvrängningar av meningsmotståndares uttalanden eller konstruerade motsättningar mellan olika yrkesutövare. Visserligen kan en och annan väljare låta sig påverkas till att följa provokatörerna, men de flesta upplever det hela som otillständigt och även som en förolämpning av väljarkåren. Det finns anledning att komma ihåg att självständig tankeförmåga inte är förbehållen de politiska parollmakarna. En klar politisk målinriktning behöver dess bättre inte kombineras med ovilja till samförstånd och i varje fall inte med medveten vilja till missförstånd.

Herr talman! Med mitt korta inlägg i den långa debatten har jag velat framhålla nödvändigheten av en hänsynsfullare ton och större saktighet i det politiska arbetet. Det skulle bidra till att främja ett gott resultat och till att skapa ökat förtroende för den svåra politiska konstens utövare.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! I regeringsförklaringen ges trafikpolitiken en framträdande plats. Där sägs:

"Den nya trafikpolitiken fullföljs. Det innebär bl. a. att kollektivtrafiken främjas och successivt anpassas till de handikappades behov. Lågprissatsningen och trafikökningen på järnvägen fullföljs med förbättringar i kapacitet och säkerhet. Inlandsbanan upprustas."

I det trängda ekonomiska läge vårt land befinner sig i just nu och som vi

sannolikt kommer att få leva med under en följd av år är det naturligt att man satsar främst på de kollektiva färdmedlen. Den nya trafikpolitiken utgår från trafik i samverkan, vilket för persontrafikens del innebär att tåg, buss och taxi samordnas i ett enhetligt mönster efter de trafikbehov som finns för längre och kortare resor. Här finns stora outnyttjade resurser. I ett bistert ekonomiskt och energipolitiskt klimat är det därför även ur samhällsekonomisk synpunkt riktigt att de kollektiva färdmedlen får ökad användning.

När huvudmannaskapet för den regionala och lokala trafiken är genomfört ökar förutsättningarna för samordning mellan tåg och buss för resenärer på längre avstånd. I folkpartiregeringens förslag om den framtida trafikpolitiken aviserades en utredning om samordning av taxorna för den långväga kollektiva trafiken. Det är angeläget att den utredningen kommer till stånd snarast möjligt och att tiden för utredningsarbetet blir så kort som möjligt.

Inget hindrar att taxesamordning och naturligtvis även tidtabellsamordning redan nu kan börja praktiseras. Jag har en gulnad redogörelse från 1971 över en planerad samtrafik mellan SJ, Norrlandskustens trafikförening och Linjebuss om att etablera en samtrafik mellan tåg och buss för resor i relationer på sträckan Luleå–Stockholm. Restiden till Stockholm från orter norr om Sundsvall skulle förkortas avsevärt, och biljettpriset, som skulle baseras på genomgående taxeberäkning, skulle sänka biljettkostnaden Luleå–Stockholm med 30 %. För persontrafikens del skulle detta bli något av en förlängd ostkustbana. Tyvärr föll avtalet på att genomgående taxeberäkning inte fick tillämpas.

Jag är övertygad om att bl. a. en sådan trafik i samverkan ingår i tankarna bakom regeringens av riksdagen fastställda avsikt med taxesamordning mellan tåg och buss. Det vore därför klokt av SJ att redan nu komplettera den framgångsrika lågprissatsningen med ett upplivande av det bortglömda avtalet från 1971. Med den nya taxepolitiken borde förutsättningarna vara gynnsammare i dag än 1971. Det vore en fördel om trafikföretagen tar sådana initiativ under utredningens gång.

En ökad satsning på kollektivtrafiken påskyndar också trafikmedlens anpassning till de handikappades behov.

Man kan utan överdrift påstå att den nya trafikpolitikens flaggskepp var lågprissatsningen på tåg. Men den succéartade framgången ställer också krav på att SJ får de resurser som erfordras för att behålla och ytterligare stimulera den ökade efterfrågan på järnvägsresor. Det var en lycka i sammanhanget att 150 nya personvagnar redan var beställda och under tillverkning, likaså att 100 rälsbussar tillförs trafiken de närmaste åren.

Men jag har, herr talman, en förnimmelse av att det inte räcker. Vad hjälper det med ny vagnmateriel, om dragkrafter saknas? Och vad hjälper tågsätt av modernaste slag, om bannätet inte hålls i skick? Flera tågolyckor och nu senast urspårningen vid Nässjö järnvägsstation gör att man pockar på att medel ställs till SJ:s förfogande för att så snart det är tekniskt möjligt utrusta huvudlinjerna på affärsbanenätet med automatiskt tågstopp. På inte alltför lång sikt borde också snabbtågen komma i drift för att bevara järnvägens konkurrenskraft i framtiden.

För att leva upp till den nya trafikpolitikens motto – trafik i samverkan – behövs även icke obetydliga ekonomiska insatser på godstransportsidan. Jag har ingen övertro på att man kan kraftigt skära ner den långväga godstrafiken på landsväg genom trafik i samverkan. Däremot är det möjligt och nödvändigt att minska ökningstakten för godstrafiken på landsväg. Det är också samhällsekonomiskt försvarbart att ställa ny och anpassad vagnmateriel till SJ:s förfogande för att kunna förverkliga riksdagens beslut.

Det har länge rått en gemensam uppfattning hos SJ och skogsindustrin i de nordligare delarna av Norrland att det inte ligger inom de företagsekonomiska ramarna att frakta virke till skogsindustrin på järnväg. Men i dag är läget ett annat. Nu är det fullt tänkbart att utnyttja inlandsbanan, norra stambanan och tvärbanorna där emellan för omfattande virkestransporter. Därtill kan läggas det timmer som ännu flottas i Ångermanälven och Umeälven. Detta bekräftar behovet av att upprusta bl. a. inlandsbanan och aktualiserar behovet av järnvägsförbindelser till industrier som i dag saknar spåranslutning. Under alla förhållanden skulle en samhällsekonomisk kalkyl bli gynnsam för dessa projekt.

I dag är det därför mer nödvändigt än någonsin med ett industrispår till industrierna i Husum utanför Örnsköldsvik. Utöver stora kvantiteter virke som kan föras på järnväg till dessa industrier finns ett mycket stort utflöde av bl. a. pappersprodukter och tillflöde av kemikalier som f. n. fraktas på landsväg och genom tätbebyggda områden.

Herr talman! I en tid då den ekonomiska situationen tvingar till hårda prioriteringar kan man inte bygga upp flera parallella system för samma transportbehov. Det betyder inte att övriga transportvägar nedrustas. Det skulle innebära kapitalförstöring. Vad jag menar är att i ett trängt läge bör man prioritera områden där den samhällsekonomiska nyttan är störst och samtidigt vidmakthålla insatserna på andra områden. Det är därför jag använt min begränsade tid här i den allmänpolitiska debatten till att betona vikten av vad som sägs i regeringsförklaringen om att främja den kollektiva trafiken och fortsätta med lågprissatsningen på järnväg.

BO FORSLUND (s):

Herr talman! Vårt land befinner sig i ett allvarligt ekonomiskt läge. Budskapen om stora underskott i utlandsaffärerna liksom i statens finanser ter sig måhända en smula svårgripbara för gemene man, men när resultaten av en ekonomi i obalans uttrycks i förlorade jobb, i arbetsmiljöer som förblir dåliga och i bygder som avfolkas, då blir hotbilden knivskarp. Så har den varit länge nu i skogslänen, där större medborgargrupper än på andra håll är utestängda från arbetets gemenskap.

I Västernorrland går just nu 4 200 öppet arbetslösa, varav närmare 2 000 är ungdomar. Totalt i länet är det drygt 7 000 utan fast arbete som skall dela på de 801 lediga platser som fanns vid månadskiftet september-oktober i år. Här är det sålunda inte enbart fråga om en strukturarbetslöshet, som drabbar vissa utsatta grupper, utan om en generell underförsörjning på arbetstillfällen, som kan slå mot alla.

Mot denna bakgrund är det inte onaturligt att flyttlassen åter rullar. De drar fram i spåren efter de värvningsdelegationer som storföretagen i söder skickar upp. Resultatet kan vi sedan ett par år tillbaka avläsa i form av underskott i flyttsaldot för skogslänen, och en tidigare positiv trend från 1970-talets första hälft är också därmed bruten.

För Västernorrlands del försvann 2 500 industrijobb under åren 1977 och 1978. En förfärande hög avtappning. Den samlade lokaliserings- och regionalpolitiken tillförde länet ca 4 000 arbetstillfällen från 1965 fram till 1977. Närmare två tredjedelar av resultatet från tretton års mödosamt regionalpolitiskt byggnadsarbete i Västernorrland slogs alltså ut på bara två år! Utvecklingen i de andra skogslänen har varit likartad.

Verkligheten har under dessa år på ett hårdhänt sätt illustrerat regionalpolitikens ständiga beroende av en industriell utveckling. En sådan stagnation i industrin som vi upplevde under 1977 och 1978 slår helt enkelt ut regionalpolitiken. Det kan vi inte acceptera i skogslänen. Vi kan inte godta att det stöd för vår utveckling som regionalpolitiken under goda år ändå kunde ge oss rycks undan när tiderna blir kärvare. En mer bakvänd solidaritetsyttring än så får man sannerligen leta efter!

Nu räcker det inte att bara peka på bristerna. Vi måste anvisa en färdriktning, som leder till att folk i alla delar av landet får arbete. Nödvändigheten av att trygga den industriella utvecklingen manar oss då att ställa krav på en mer aktiv och framåtsyftande näringspolitik. Att bara passivt ställa till rätta där industrin själv kommer snett är sedan länge en otillräcklig ambitionsnivå. Näringspolitiken måste utvecklas till att bli samhällets instrument för att styra de samlade produktionsresurserna på ett sådant sätt att de över tiden alltid är rätt avvägda mellan branscher och industrisektorer. Alla vet vi ju att vissa näringsgrenar växer snabbare än andra, liksom att andra åter inte växer alls. Givetvis kan och bör den omständigheten utnyttjas av samhället i dess strävan att främja industriellt framåtskridande. Det är ett intresse ur allmän utvecklingssynpunkt, och det är en nödvändighet för oss i skogslänen som är beroende av att en sådan industriell framstegstakt kan hållas, att utrymme säkras för regionalpolitisk sysselsättningsfördelning även under kärvare tider. Klarar samhället inte den uppgiften, så kommer vi även framgent att få leva med den bakvända solidaritetspolitik som vi nu givits prov på och som alltså innebär, att ökade bördor i första hand läggs på den som är svagast.

Nu vet vi att en välrustad näringspolitik inte byggs upp över natten, allra minst från den nivå där vi befinner oss. Och vi vet dessutom att resultaten i huvudsak ligger ännu längre bort i tiden. Därför behövs också åtgärder nu, med verkan på omedelbar sikt. Förslag till sådana insatser har presenterats från flera län, och för Västernorrlands del överlämnades i augusti månad ett sysselsättningspaket till arbetsmarknadsminister Rolf Wirtén om 616 milj. kr. Vi väntar alltjämt på besked om regeringens ställningstaganden till de åtgärdsförslag som där förs fram. Skulle regeringen inte fästa avseende vid förslagen, måste vi i Västernorrland självfallet dra våra slutsatser om vem som anslår tonen i regeringen.

Sammanfattningsvis kräver vi alltså en upprustning av näringspolitiken till en nivå som säkrar en fungerande regionalpolitik, även när den som bäst behövs. Dessutom måste omedelbara åtgärder till för att i någon mån avhjälpa de akuta problem som skogslänen nu brottas med och som inte kan klaras med länens reguljära medel.

Jag behöver bara nämna Ådalen. Men nedläggningshotet sprider sig snabbt i Västernorrland, nu senast vid NCB:s fabrik i Köpmanholmen och boardfabriken i Johannedal utanför Sundsvall. De senaste veckornas prognoser visar att ytterligare ca 800 arbetstillfällen kan försvinna. Man kan säga, att Västernorrland minst sagt håller på att förblöda, om inte krafttag tas med det snaraste.

Samtidigt som vi ser hur suget efter arbetskraft ökar från södra och mellersta Sverige, börjar det bli allt vanligare att man på nytt värvar arbetskraft från skogslänen. Men vi kan inte stillatigande acceptera att arbetskraften flyttas söderut. I stället bör alla ansträngningar göras för att i största möjliga utsträckning flytta produktionsresurserna till de regioner där arbetskraften finns. Det är därför inte så märkligt, att vi starkt reagerat mot att man från länsarbetsnämnden i Malmöhus län vädjat till länsarbetsnämnderna i Norrland att skicka ner arbetslösa väg-, anläggnings- och byggnadsarbetare till beredskapsarbeten med vägbyggen på grund av att arbetslösa varvsarbetare ännu saknas i Skåne.

Det här visar bristen på överensstämmelse mellan de industripolitiska insatserna och regionalpolitiken, vilket medför negativa konsekvenser för de mest utsatta regionerna. Och en av de mest utsatta regionerna är Västernorrland.

I detta anförande instämde Stig Olsson (s) och Nils-Olof Grönhagen (s).

**ROLF SELLGREN (fp) replik:**

Herr talman! Jag vill i långa stycken hålla med om vad min länskamrat Bo Forslund här har sagt om arbetsmarknadsläget där uppe och våra bekymmer på många områden. Dock vill jag ta avstånd från vissa tendentiösa tonfall i hans anförande om orsakerna till att vi har denna situation i dag, och på en punkt vill jag också bemöta honom.

Han kritiserade folkpartiregeringen och – förstås nu – trepartiregeringen för att de inte har svarat på det förslag till åtgärds paket som länsstyrelsen överlämnat till folkpartiregeringen i höst. För kammarens kännedom vill jag säga att Västernorrlandspaketet – ett digert, väl genomarbetat paket med många viktiga och väl underbyggda förslag – som hade utarbetats inom länsstyrelsen, överlämnades till arbetsmarknadsminister Rolf Wirtén den 17 augusti i år. Redan 14 september kom ett första – om ock, kan det tyckas, litet – svar på detta i och med att regeringen satsade: på vägbyggen 6,5 milj. kr., på skolor 3 milj. kr., hundraprocentigt statsbidrag för ombyggnad av Österåsens sjukhem med 4 milj. kr. och ett lokaliseringsslån till Berol Kemi på 25 milj. kr. På ungefär tre veckor hade regeringen alltså redan gått igenom förslagen och kunnat prestera och presentera de här första åtgärderna. Det är alldeles klart

att det tar sin tid att arbeta igenom ett så omfattande åtgärds paket som det som länet här har presenterat. Bo Forslunds otålighet i dag är därför enligt min mening väl tidig.

BO FORSLUND (s) replik:

Herr talman! Om tonfallet är någorlunda hårt kanske detta har sin förklaring.

Vi har en oerhört besvärande situation i Västernorrlands län. Vi har gång efter annan sedan 1976 uppvaktat regeringarna men vi har haft väldigt svårt att få de konkreta besked som vi givetvis kräver.

Det är mycket riktigt som Rolf Sellgren säger, att jag var med och uppvaktade arbetsmarknadsministern angående Västernorrlandspaketet. Men han nämnde inte att vi har bett att få 10 milj. kr. för upprustning av Lunde Varv. Redan i december 1978 begärde vi det anslaget, men vi har ännu ej erhållit något besked. Det är nu snart ett år sedan. Därför är det kanske inte så konstigt om jag har ett kärvt tonfall.

ROLF SELLGREN (fp) replik:

Herr talman! Här måste jag för kammarens protokoll komplettera Bo Forslunds senaste anförande på en punkt – jag skall begränsa mig till en punkt, även om det vore mera att säga. Det gäller bidraget till Lunde Varv.

Bo Forslund vet att folkpartiregeringen intog en mycket positiv hållning – som säkert har övertagits av trepartiregeringen – till Lunde Varvs behov av utbyggnad av i första hand dockan. Men Bo Forslund nämner inte i sin replik att det pågår en utredning, som regeringen rimligtvis inte kan gå förbi. Den utredningen blir klar inom den närmaste tiden. Min bestämda förhoppning är att det i det sammanhanget säkert kommer att ske någonting med Lunde Varv.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Det är möjligt att jag är den siste talaren i den här långa debatten. Jag har inte begärt ordet för replik, utan jag har gjort det med anledning av några uttalanden som den nye kommunikationsministern gjorde på förmiddagen, då han också talade för den nya regeringen. Det gällde sjöfarten och sjöfartsnäringen i Sverige.

Sverige får betraktas som en ö kommunikationsmässigt. Dessutom, vi har långa kuster. Vi är beroende av sjöfart för vår utrikeshandel och för våra inrikestransporter.

Vi bedriver också sjöfart mellan andra länder på alla hav och alla oceaner. Därför är det en viktig näring som inbringar främmande valutor. Sjöfartsnettots betydelse för vår handelsbalans motsvarar ungefär 10 % av våra exportinkomster.

Fram till för några år sedan var 25 000 å 30 000 människor sysselsatta inom sjöfartsnäringen i Sverige. På grund av ändringar i världshandeln – ändrade konkurrensförhållanden m. m. – kunde problem uppstå. Det började märkas

för några år sedan – på allvar kanske 1976.

Genom kontakter, främst med sjöfackliga representanter, blev jag uppmärksam på de väntade problemen om inte åtgärder vidtogs från statsmakternas sida. Jan Bergqvist och jag väckte en motion, där vi krävde en branschutredning för sjöfarten. Vi ville ha till stånd ett snabbt agerande från regeringens sida. Riksdagen var positiv till vårt krav, och regeringen tillsatte sedermera en s. k. sjöfartspolitisk utredning, som skulle arbeta skyndsamt.

Jag kanske också skall nämna att flera år tidigare hade sjöfartspolitiska utredningen – också efter motionskrav från oss – fått tilläggsdirektiv som innebar att sjöfartens roll i den svenska trafikpolitiken skulle prövas.

Vad har hänt under dessa två år då kommunikationsministrarna har kommit och gått och då regeringar har avlöst varandra? Ja, herr talman, under den tid då Bo Turesson var kommunikationsminister, Nils Åsling industriminister och hade ansvaret för näringspolitiken, då folkpartiledaren Per Ahlmark och Rolf Wirtén hade hand om arbetsmarknadsfrågorna och under den tid då Erik Huss var industriminister och Anitha Bondestam kommunikationsminister har mer än halva svenska handelsflottan försvunnit ur svensk ägo. Därmed har tusentals och åter tusentals sysselsättningstillfällen för sjöfolk – ombordanställda av alla kategorier – försvunnit. Landanställd rederipersonal på kontor och terminal har också förlorat sina jobb.

Fartyg har realiserats. De har sålts till priser långt under nybyggnadsvärdet. Hela rederier – stora och små – har utraderats. Näringen har fått förblöda.

Utredningarna har dragit ut på tiden. När de väl blivit färdiga och presenterats har ingenting gjorts från regeringens sida – inga regeringsförslag till åtgärder och inget konkret handlande.

Vi har på socialdemokratiskt håll presenterat en del förslag. Men de verkliga resurserna – möjligheterna att komma med övergripande politiska förslag – har ändå regeringen med sitt kansli haft. Men de resurserna har kommit till konkret uttryck bara när det gällt att avvisa våra förslag om sjöfartsfrågor.

Låt mig ta några exempel. Våren 1978 fick handelsministern rådet att pröva lagring av olja i en del av de stora upplagda tankfartyg som då fortfarande fanns i svensk ägo. Vi behövde lagra olja. Vi kunde temporärt använda fartygen till något nyttigt. Ombordanställda och redare höll med oss, men det blev ingenting av det hela.

Efter ett halvårs funderande sade den dåvarande handelsministern från folkpartiet att detta var ett förslag som inte kunde vara till någon nytta. Sedan steg oljepriset med mer än 100 %, och fartygen blev eftertraktade. Även deras värde steg med 100 %. Men då hade de redan måst säljas för att ägarna skulle kunna klara sina likviditetsproblem. Vi blev i stället tvingade att använda beredskapslagren och sedan fylla på med olja som nu kostar dubbelt så mycket. Det här ger en bild av Sverige andra halvåret 1976 liksom åren 1977, 1978 och 1979.

Socialdemokraternas förslag i våras om konkreta åtgärder för kredit- och utvecklingsstöd åt sjöfarten blev avslagna av den borgerliga riksdagsmajori-

teten Regeringen hade inga egna konkreta förslag, men man undanröjde de socialdemokratiska förslagen. Man lovade dock att genomgripande förslag skulle komma under hösten. Visst skulle man beakta sjöfarten. Sjöfartspolitiska beslut i höst ingick i riksdagens beslut om sjöfartspolitiken våren 1979. I dag har kommunikationsministern meddelat: Till våren nästa år kan det bli något, men inte i höst. Sjöfarten och dess utövare får vänta.

Medan gräset växer dör kon, säger ett ordspråk. Jag vill säga: Medan byråkrati, obeslutsamhet och oenighet växer, då sjunker inte vår handelsflotta men den försäljs och seglar i väg under annan flagg – eller till annan flagg. Den kommer till ett nytt stort rederi – Never Come Back Line kan vi kalla det.

Herr talman! Inte heller när vi i våras skulle besluta om den framtida trafikpolitiken i Sverige hade det utredningsuppdrag som vi begärt – och riksdagen också beslutat om – lett till något resultat. Sjöfartens roll var inte ens nämnd när det gällde Sveriges inrikestransporter. Den dåvarande regeringen ansåg att vi skulle besluta om hur svenskt hamnväsende skulle regleras. Men hur transportmedlet – sjöfarten – skulle vara sade man ingenting om.

Jag hade i dag väntat att kommunikationsministern under frågestunden skulle ha något positivt att säga om sjöfartens framtid. Därav blev intet. Redan arbetslösa sjömän, varslade sjömän, bekvymrade redare, ja, alla av sjöfartsnäringsen berörda, dvs. hela landet, har anledning att känna stor oro för denna närings framtid.

Överläggningen var härmed avslutad.

## § 10 Arbetsplenum fredagen den 26 oktober

TALMANNEN:

De i kvällstidningarna införda annonserna om kammarens sammanträde i morgon, fredagen den 26 oktober, kunde av tryckeritekniska skäl inte ändras till att avse det *arbetsplenum* som hålls på fredagen för behandling av skatteutskottets betänkande om höjning av skatterna på drycker och tobak. Då flera ledamöter med anledning därav uttalat tvcksamhet beträffande fredagssammanträdetes karaktär vill jag upprepa det meddelande som lämnades i kammaren vid inledningen av onsdagens kvällsplenum och intagits i det till kammarens ledamöter utdelade snabbprotokollet nr 18:

”Skatteutskottets betänkande i ärendet kommer att föreligga på torsdagskvällen, och utskottet kommer att föreslå att ärendet avgörs efter endast en bordläggning, dvs. vid kammarens sammanträde fredagen den 26 oktober kl. 09.00.”

## § 11 Anmäldes motionerna

1979:80:92 av *Tore Nilsson*,1979:80:93 av *Lars Werner m. fl.* och1979:80:94 av *Erik Wärnberg m. fl.*

med anledning av propositionen 1979/80:28 om höjning av skatterna på drycker och tobak.

---

*Anmälan av interpellationer*

Kammaren beslöt att omedelbart hänvisa dessa motioner till utskott.

Motionerna remitterades till skatteutskottet.

## § 12 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

*den 25 oktober*

**1979/80:42** av *Göthe Knutson* (m) till kommunministern om åtgärder för att öka deltagandet i kyrkovalen:

Valdeltagandet i kyrkofullmäktigevalet, som hålls vart tredje år, är mycket lågt. Av det preliminära resultatet att döma fortsätter minskningen. I årets kyrkofullmäktigeval var deltagandet på sina håll avgjort lägre än 1976. I Stockholm röstade ca 10 000 färre.

Medan omkring 90 % av de röstberättigade deltar i kommunal- och riksdagsvalen deltar vanligen endast ca 10–15 % i kyrkofullmäktigevalen. I en del församlingar är valdeltagandet ännu lägre, exempelvis i Södertälje församling där endast 7 % av de röstberättigade deltog. I 1976 års kyrkofullmäktigeval deltog i hela riket 14,8 % mot 15,2 % år 1973. Det skall emellertid framhållas att valdeltagandet var ännu lägre åren 1958, 1962, 1966 och 1970. Sistnämnda år var det så lågt som 11,9 %.

Undantag från ett lågt valdeltagande finns dess bättre. Sunnemo församling i Värmland är ett sådant exempel. Där deltog i årets val 44 % av de röstberättigade. I de fall där röstdeltagandet i dessa kyrkliga val är högt synes partiernas lokalavdelningar ha engagerat sig i valet.

På kyrkligt håll är man bekymrad över det allmänt sett låga deltagandet i kyrkofullmäktigevalen. Det är en berättigad oro, både ur kyrklig och ur demokratisk synvinkel. En levande folkkyrka förutsätter bl. a. ett engagemang hos en betydligt större del av folket än vad valdeltagandet i kyrkofullmäktigevalen ger vid handen.

Eftersom valdeltagandet åter tenderar att minska från val till val ligger det i farans riktning att allt fler medborgare i vårt land uppfattar kyrkan och dess angelägenheter som något oviktigt, som något som endast berör en mindre grupp kyrkligt aktiva i samhället.

I verkligheten är det dock annorlunda. Statskyrkan är en del av vårt demokratiska samhälle, och valet av bl. a. kyrkofullmäktigeledamöter bör engagera alla statskyrkans medlemmar.

Av och till diskuteras frågan om det låga valdeltagandet. Man frågar sig vad det beror på och vad som kan och bör göras för att öka valdeltagandet. En vanligt uppfattning om huvudorsaken är att kyrkovalen hålls endast några veckor efter de allmänna valen och således kommer i skuggan av dessa. Med andra ord: kyrkovalen hålls vid en olämplig tidpunkt.

Många hävdar också att förekomsten av samlingslistor – på en del håll med samtliga demokratiska partiers representanter på samma lista – är en starkt bidragande orsak till det låga valdeltagandet. Man utgår då ifrån att allmänheten finner det betydelselöst att rösta.

I församlingar där samlingslistor förekommer och valdeltagandet är lågt förekommer det emellanåt också "kupper" från nya partibildningar, ofta sådana som inte är särskilt kyrkligt motiverade.

I diskussionen om de kyrkliga valen är tanken på en radikal flyttning av valdagen vanligen förekommande. Förslag om att kyrkovalen skall hållas ett år före de allmänna valen har förts fram från kyrkligt håll. Man bör också kunna tänka sig att kyrkovalen hålls samtidigt med kommunalvalen förutsatt att dessa skiljs ut från riksdagsvalen, dvs. att de gemensamma riksdags- och kommunalvalen upphör och att längre valperiod och skilda valår införs i landet.

Mot bakgrund av den stora betydelse kyrkan har och bör ha i vårt samhälle finner jag det angeläget att åtgärder vidtas i syfte att öka medborgarnas intresse för kyrkovalen och därmed nå fram till ett starkt ökat valdeltagande. Jag ber därför att till kommunminister Karl Boo, som bl. a. handlägger kyrkliga frågor, få ställa följande frågor:

1. Vill kommunministern inför riksdagen redogöra för sin syn på orsakerna till det låga valdeltagandet i kyrkovalen?
2. Har kommunministern för avsikt att vidta åtgärder i syfte att öka medborgarnas intresse för de kyrkliga valen och därmed uppnå ett betydligt ökat valdeltagande?

**1979/80:43** av *Lennart Pettersson* (s) till budgetministern om åtgärder för att bekämpa vissa internationella skattebrott:

Enligt uppgift i dagspressen har svenska skatteschweizare lyckats stoppa det avtal mellan Sverige och Schweiz om beskattning av pensionsförsäkringar som den svenska riksdagen för sin del ratificerade under vårsessionen.

Bakgrunden till avtalet var att svenska myndigheter inte längre ville gå med på att personer, som köpt pensionsförsäkringar i Sverige och då fått göra avdrag för premierna, sedan skulle undgå skatt genom att flytta utomlands. Tidigare har Sverige slutit ett liknande ömsesidigt avtal med Spanien, och ett motsvarande är på gång med Italien.

Och för sig är det kanske inte så förvånande att avtalet med Schweiz nu går i stöpet. Genom en kombination av benhård banksekretess, fullständig ovilja

till samarbete för att bekämpa internationella skattebrott samt extremt gynnsamma skatteregler för internationellt kapital utgör ju Schweiz och Liechtenstein Europas ledande tillhåll för svarta pengar.

Med hänvisning till det anförda ber jag att få ställa följande frågor till budgetminister Mundebo:

1. Vilka åtgärder avser budgetministern att vidta i den uppkomna situationen?

2. Hur ser budgetministern på den roll som länder som Schweiz och Liechtenstein spelar för den ökande internationella skatteflykten i Europa?

3. Vilka åtgärder skulle Sverige, ensidigt eller i samverkan med andra länder, kunna vidta när det gäller att få fram ett fungerande samarbete med Schweiz och Liechtenstein på detta område?

**Nr 19**

Torsdagen den  
25 oktober 1979

---

*Meddelande om  
frågor*

### **§ 13 Meddelande om frågor**

Meddelades att följande frågor framställts

*den 25 oktober*

**1979/80:71** av *Sven Henricsson* (vpk) till kommunikationsministern om enmansbemanningen på tåg:

En rad tågolyckor och tillbud skulle kunna förhindras om loken vore tvåbemannade. Senast inträffade en olycka vid Nässjö den 22 oktober, vilken synes bero på den s. k. mänskliga faktorn. Olyckan hade sannolikt kunnat undvikas om loket varit dubbelbemannat.

Har kommunikationsministern för avsikt att ompröva enmansbemanningen i syfte att förbättra säkerheten?

**1979/80:72** av *Hans Petersson* i Hallstahammar (vpk) till utrikesministern om åtgärder för att stoppa SAS flygningar på Sydafrika:

FN:s handlingsprogram mot apartheid uppmanar alla FN:s medlemmar att upphöra med flygförbindelser med Sydafrika. Trots detta bedriver det av svenska staten delägda SAS sådan trafik.

Anser utrikesministern att flygtrafiken är förenlig med regeringsdeklarationen där det står: "Regeringen skall fortsätta arbeta mot rasism och för frihet i södra Afrika"?

**1979/80:73** av *Per Israelsson* (vpk) till statsministern om planering för avveckling av kärnkraftverket i Barsebäck:

Säkerhetsproblemen och evakueringssvårigheterna är särskilt stora i det befolkningstäta riskområdet runt kärnkraftverket i Barsebäck. Det är därför angeläget att en planering för avveckling påbörjas redan *före* folkomröst-

Torsdagen den  
25 oktober 1979

---

*Meddelande om  
frågor*

ningen 1980. En sådan förberedelse skulle möjliggöra en angelägen snabb avveckling.

Är statsministern beredd att medverka till en sådan utredning och planering, redan *före* folkomröstningen 1980, att avveckling av Barsebäcksverket kan genomföras snabbt?

**1979/80:74** av *Jan Bergqvist* (s) till arbetsmarknadsministern om bättre anställningsskydd för långtidssjuka:

Med stigande otålighet väntar de långtidssjuka på att få ett bättre anställningsskydd. I princip tillstyrkte riksdagen en socialdemokratisk motion härom redan för tre år sedan. I beslutet förutsattes att regeringen skulle ta de initiativ som behövdes för ett genomförande. Men än har regeringen inte presenterat någon proposition för riksdagen – trots att riksdagen 1978 uttalade att regeringen borde lägga fram ett förslag skyndsamt. Den 19 april i år förklarade arbetsmarknadsministern att han räknade med att regeringsförslag skulle komma under den pågående vårsessionen.

Det har nu gått över fyra månader sedan vårsessionen avslutades, men ännu har riksdagen inte sett skymten av den utlovade propositionen. Därför vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Hur förklarar arbetsmarknadsministern det långa dröjsmålet med de långtidssjukas anställningsskydd, och kan arbetsmarknadsministern nu ge ett definitivt besked om när regeringen skall lämna sitt förslag till riksdagen?

**1979/80:75** av *Bertil Jonasson* (c) till jordbruksministern om stimulansåtgärder för bättre skogsvård:

Råvaruförsörjningen inom skogsindustrin är viktig för sysselsättning och inkomster för vår exportindustri. Utvinning av skräpskog och avfall från skogen för energiändamål är också väsentlig för vårt lands ekonomi. För detta krävs en förbättrad skogsvård och ett bättre tillvaratagande av skogens produktionsförmåga. Skogens svaga lönsamhet kräver mot bakgrund av dessa behov starkare stimulansåtgärder. Det av riksdagen under våren beslutade statliga gallringsstödet synes ej ha tillräckligt stimulerande effekt.

Jag vill därför fråga jordbruksministern:

Vilka effektivare stimulansåtgärder, typ skogsstyrelsens förslag om klenvirkesstöd, vill jordbruksministern införa?

**1979/80:76** av *Raul Blücher* (vpk) till kommunikationsministern om förbud mot SJ:s växtgiftbesprutning:

Besprutningar med växtgifter i skogen har under sommaren 1979 väckt stark oro hos befolkningen i Värmland. På ett flertal orter stod uppenbarligen så gott som alla invånare bakom de protester och vädjanden som riktades till de ansvariga. Detta gällde inte minst de besprutningar som genomfördes på

---

*Meddelande om  
frågor*

uppdrag av den kyrkliga stiftsnämnden, varvid hela församlingar med kyrkoherde och kyrkoråd i spetsen framförde och i några fall fick gehör för protesterna.

Under den senaste veckan har SJ startat besprutningar av banvallar från sitt s. k. gifttåg med ämnet Karmex 80. Enligt tidningsuppgifter påbörjades besprutningarna i Årjängs kommun, trots att därvarande hälsovårdsnämnd utfärdat lokalt förbud mot giftbesprutningarna och trots att länsstyrelsen icke hade upphävt detta förbud. SJ begärde och erhöll polishjälp för att avlägsna protesterande orsbor.

Med detta som bakgrund vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Tänker kommunikationsministern vidta åtgärder för att SJ:s giftbesprutningar omedelbart avbryts?

**1979/80:77** av *Nils Berndtson* (vpk) till arbetsmarknadsministern om ökad anställningstrygghet i multinationella företag:

Osäkerheten rörande driften vid Goodyear Gummi Fabriks AB i Norrköping har varit stor sedan flera år tillbaka. Det multinationella företaget har ånyo aktualiserat en nedläggning av fabriken. Drygt 700 anställda skulle beröras i en redan förut hårt drabbad kommun. Till de mer anmärkningsvärda argumenten för en eventuell nedläggning hör påståendet om en alltför stor sjukfrånvaro. I stället för att förbättra arbetsmiljön söker företaget lägga skulden på de anställda. Multinationella företags brist på socialt ansvar har fått ökad aktualitet.

Mot denna bakgrund vill jag till arbetsmarknadsministern ställa följande fråga:

Är regeringen beredd vidta åtgärder i syfte att öka tryggheten för anställda i multinationella företag?

**1979/80:78** av *Lennart Bladh* (s) till statsrådet Britt Mogård om viss utbildning för lärare i trä- och metallslöjd:

Enligt den nya läroplanen för grundskolan skall ämnet teknik bli ett obligatoriskt ämne för både pojkar och flickor. Praktiska, verklighetsanknutna kunskaper i teknik behöver alla i sitt vardagsliv, och de vidgar även möjligheterna till ett bredare yrkesval. För att ämnet skall få denna allsidighet behövs en lärargrupp med praktisk-teoretisk ämneskunskap. En lärargrupp som med benägen fortbildning skulle vara mycket lämplig är lärarna i trä- och metallslöjd.

Det är därför mycket förvånande att myndigheterna UHÄ och SÖ inte vill ge behörighetsgivande utbildning för denna grupp.

Då det föreligger behov av lärare i ämnet teknik vill jag fråga om statsrådet känner till varför man vägrat denna grupp utbildning samt om statsrådet har för avsikt att öppna utbildningen så att den blir behörighetsgrundande för lärare i trä- och metallslöjd.

Nr 19

Torsdagen den  
25 oktober 1979

Meddelande om  
frågor

1979/80:79 av Margot Håkansson (fp) till statsrådet Olof Johansson om lokaliseringen av Statshälsan:

Statshälsan är ett nytt organ för samordningen av den statliga företagshälsovården.

Ett nytt statligt lokaliseringsbeslut är alltså nära förestående.

Karlskrona ligger enligt protokollsanteckning 790829 väl till för att bli säte för denna verksamhet och få huvudkontoret placerat i Karlskrona.

Jag vill därför fråga statsrådet Johansson när beslutet kommer att fattas och om Karlskrona och Blekinge kan få räkna med att här komma i fråga.

§ 14 På hemställan av talmannen beslöt kammaren kl. 17.18 att ajournera sina förhandlingar till kl. 22.00, då skatteutskottets betänkande med anledning av propositionen 1979/80:28 om höjning av skatterna på drycker och tobak väntades föreligga för bordläggning.

§ 15 Förhandlingarna återupptogs kl. 22.00 under ledning av förste vice talmannen.

§ 16 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkande

1979/80:8 med anledning av propositionen 1979/80:28 om höjning av skatterna på drycker och tobak jämte motioner

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 22.01.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

*/Solveig Gemert*